

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีพของผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพในเขตตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร” ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางการศึกษาวิจัย และนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพในตำบลทับหมันให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยแบ่งเนื้อหาสาระสำคัญไว้ดังนี้

1. เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 ความหมายและความสำคัญของคุณภาพชีวิต
- 1.2 แนวคิด ทฤษฎีความต้องการ
- 1.3 แนวคิดพฤติกรรม
- 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้จ่าย
- 1.5 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.6 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี
- 1.7 แนวคิดเกี่ยวกับโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
- 1.8 การจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในต่างประเทศ
- 1.9 บริบทผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและความสำคัญของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต (quality of life)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 142) ได้ให้ความหมาย คุณภาพชีวิต หมายถึง ลักษณะที่ดีเด่นของบุคคลในความเป็นอยู่

เทเวศร์ พิริยะพณท์ และคณะ กล่าวว่า คุณภาพชีวิต (Quality of Life = QOL) หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ

ในช่วงเวลาหนึ่ง ประชาชนมีหน้าที่พัฒนาตนเองและครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเพื่อพัฒนาให้ตนเองมีสุขภาพกาย และจิตดี มีครอบครัวที่อบอุ่น มีที่อยู่อาศัย มีรายได้พอสมควร ประหยัด สร้างตนเองและครอบครัว

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2536 : 33) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่า หมายถึง ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหา กับสังคมเป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสามารถดำรงชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนา ให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่

นิพนธ์ คันธเสวี (2537 : 10) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่า หมายถึง ระดับสภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามองค์ประกอบของชีวิตอันได้แก่ ทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม ทางความคิดและจิตใจ

ชัยนาท จิตตวัฒน์ (2539 : 45) กล่าวถึงคุณภาพของชีวิตว่า หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีอุปการะและเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในของแต่ละหน่วยชีวิตและระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การใช้ชีวิตที่มีความสุข เป็นการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี ตามองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทั้งภายในภายนอกที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ ให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องเบียดเบียนผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน รวมถึงการรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมที่ยึดถือกันมาตามการดำรงชีพของแต่ละเขตพื้นที่ ซึ่งลักษณะเด่นของคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันออกไปตามบริบทสังคม แต่อย่างน้อยควรได้ระดับความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Need หรือ BMN หรือ จปฐ.) เป็นความจำเป็นขั้นต่ำสุดที่คนทุกคนในชุมชนควรมี หรือควรจะเป็นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้มีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขตามสมควร การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีพ

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

องค์การอนามัยโลกได้ (The WHOQOL group, 1994 อ้างถึงใน วรรณากุมารจันทร์, 2543 : 4) แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. ด้านร่างกาย (Physical Domain) คือ มีสภาพร่างกายที่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย สังเกตได้จากการที่บุคคลนั้นมีความสมบูรณ์แข็งแรง ระบบและอวัยวะทุกส่วนทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ ร่างกายมีสมรรถภาพสูงสามารถทำงานได้นานๆ โดยไม่เหน็ดเหนื่อย การนอนพักผ่อนเป็นไปตามปกติ มีการบริโภคอาหารที่ดี เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ มีสภาพจิตใจปกติ สามารถปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศของสังคมได้ทุกระดับชั้น สามารถควบคุมอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ มีความสุขกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันตามอัตภาพ

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การมีสภาพของความ เป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข ไม่ทำให้อื่นหรือสังคม เดือดร้อน สามารถเข้ากับบุคคลและชุมชนได้ทุกสถานะอาชีพ ไม่เป็นคนถือตัว ไม่เป็นคนเอา รัดเอาเปรียบบุคคลอื่น เป็นที่เคารพรักและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป สามารถช่วยเหลือและมีส่วน ร่วมกับกิจกรรมของชุมชนหรือสังคมได้

4. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต มลพิษบริเวณที่อยู่อาศัย ความพร้อมสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น ไฟฟ้า ประปา รวมถึงสถานะทางเศรษฐกิจการเงินและรายได้ที่มั่นคง

สรุป ได้ว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตนั้นประกอบไปด้วยปัจจัยย่อย ๆ ต่าง ๆ มากมาย นอกเหนือไปจากปัจจัยพื้นฐาน คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ที่เป็นพื้นฐานทางด้าน ร่างกายเพื่อที่จะไม่ให้โรคร้ายไข้เจ็บมาคอยเบียดเบียน ตลอดจนการศึกษา และวิธีเสริมสร้าง คุณธรรม และจริยธรรมที่ดีเพื่อให้สามารถต่อสู้ฝ่าฟันกับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ และมีความ เข้มแข็งที่จะสามารถพัฒนาตนเอง ส่วนในด้านจิตใจนั้นทุกคนปรารถนาที่จะมีความสุข แต่การที่ จะมีความสุขได้นั้นก็ต้องมีองค์ประกอบไปด้วยปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งการจะมีชีวิตที่เป็นสุขควร ประกอบด้วยปัจจัยใดบ้างนั้น ซึ่งคำตอบอาจจะมีหลากหลาย แต่ที่แน่นอนคือปัจจัยต่าง ๆ จะต้องผสมผสานกลมกลืนกันไปด้วย

มิติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย ได้แก่ การให้ความสำคัญกับสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ บริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะ เป็นการการพัฒนาให้ ร่างกายมีความแข็งแรง สมส่วน และไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านอารมณ์ ได้แก่ การสร้างเสริมสุขภาพจิตใจที่ดี รู้จักควบคุมอารมณ์ โดยการพัฒนาทางด้านจิตใจด้วยการให้ทาน การทำงานอดิเรกที่ชื่นชอบ การเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการ การฝึกสมาธิ การผ่อนคลายด้วยการฟังเพลงการพักผ่อน การ ท่องเที่ยว เป็นต้น

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสังคม เป็นการสร้างการยอมรับและยกย่องจาก สังคม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมกับสังคม หรือหน่วยงานต่างๆ ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อชุมชน ให้ความร่วมมือกับสังคมในด้านต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม และการปฏิบัติตนโดยยึด หลักของกฎหมาย และคุณธรรม จริยธรรม

4. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสติปัญญา เป็นการเพิ่มทักษะทางด้านความรู้ให้กับตนเอง ได้แก่ การอ่านหนังสือ การเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ การศึกษาข้อมูลสารสนเทศจากสื่อต่างๆ การสังเกต และติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลจะต้องเริ่มต้นด้วยตัวเองเปิดใจยอมรับกับการพัฒนาตนเองพัฒนาคุณภาพชีวิต ต้องมีความพร้อมสำหรับการศึกษาเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง แล้วจะทำให้บุคคลนั้นสามารถใช้ชีวิตร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีความสุข

คุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทยตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทยจะต้องผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ทุกตัวชี้วัด

เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มี 6 หมวด 42 ตัวชี้วัด ดังนี้

หมวดที่ 1 สุขภาพดี (13 ตัวชี้วัด)

หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย (8 ตัวชี้วัด)

หมวดที่ 3 ฝึกฝนการศึกษา (7 ตัวชี้วัด)

หมวดที่ 4 รายได้ก้าวหน้า (3 ตัวชี้วัด)

หมวดที่ 5 ปลูกฝังค่านิยมไทย (6 ตัวชี้วัด)

หมวดที่ 6 ร่วมใจพัฒนา (5 ตัวชี้วัด)

ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพุทธ

ตามแนวพระพุทธศาสนา คุณภาพชีวิตที่ดี คือ มีการพัฒนาด้านกาย ศีล จิตและปัญญา จักร 4 คือธรรมที่เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างสมความดีอื่น ๆ ทุกอย่าง และช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต ประกอบด้วย

1. ปฏิรูปเทสวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) คือ ถิ่นที่มีลักษณะสมบูรณ์ 5 ประการ คือถิ่นที่มีศูนย์กลาง ถิ่นที่มีการอาชีพสะดวก ถิ่นที่มีการศึกษาสะดวก ถิ่นที่มีศาสนาประกาศศีลธรรม และถิ่นที่มีคนทรงศีลทรงธรรมทรงวิทยาคุณมาก

2. สัมปปริสุปัสสยะ (การสมาคมกับสัตบุรุษ) สัตบุรุษ แปลว่า คนดี คนสงบ การสมาคมกับสัตบุรุษ ได้แก่ การเข้าไปสนทนาไต่ถาม มอบตัวเป็นศิษย์ รับโอวาทของสัตบุรุษ เมื่ออยู่ในท้องถิ่นที่มีสัตบุรุษ ย่อมแนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ ให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ให้รู้จักเว้นชั่วประพฤติดี ละสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

3. อัตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตมุ่งหมายนำตนไปถูกทาง) คือ การตั้งตนให้อยู่ในศีลธรรม ดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีมีเป้าหมายชัดเจน มีเส้นทางเดินที่มั่นคง มีแบบอย่างที่ดีถูกต้อง มีอุดมคติที่ก้าวหน้า

4. ปุพเพตปุญญาตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดีได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น)

บุญ ตามความหมายแห่งคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา มุ่งเอาผล คือ ความสุข ความเจริญ ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ อันก่อให้เกิดความผ่องแผ้ว สงบ และเกิดความพอใจที่จะกระทำความดีให้สูงขึ้น ๗ ชั้นไป

จักร 4 ข้างต้น เปรียบดุจล้อรถที่จะชักนำชีวิตของเราดำเนินไปในวิถีทางที่ถูกต้อง สอดคล้องลงตัว ทั้งนี้ชีวิตจะเจริญก้าวหน้าได้ ต้องอาศัยปัจจัยทั้งภายนอก และภายใน จึงจะสามารถนำชีวิตไปถึงจุดหมายปลายทางได้ด้วยความสำเร็จ

มนุษย์ทุกคนย่อมต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข และเป็นความสุขอย่างแท้จริง มีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมี ให้มีความสำคัญกับชีวิตที่มีคุณค่า ผู้สูงอายุก็เช่นเดียวกันที่ต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ความเป็นอยู่ที่ดี มีร่างกายที่แข็งแรง ไม่มีโรคภัย สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นหรือคนในชุมชนได้อย่างมีความสุข มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสเบิกบาน มองโลกแง่ดี ควบคุมอารมณ์ได้ และมีชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งทุก ๆ คนในสังคมจะต้องมีโอกาสนี้ในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Security) ได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน (Social Inclusion) อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีความสมานฉันท์ (Cohesive Communities) และมีการเสริมพลังให้เกิดมากขึ้น (Empowerment) ที่จะพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ

2. แนวคิด ทฤษฎีความต้องการ

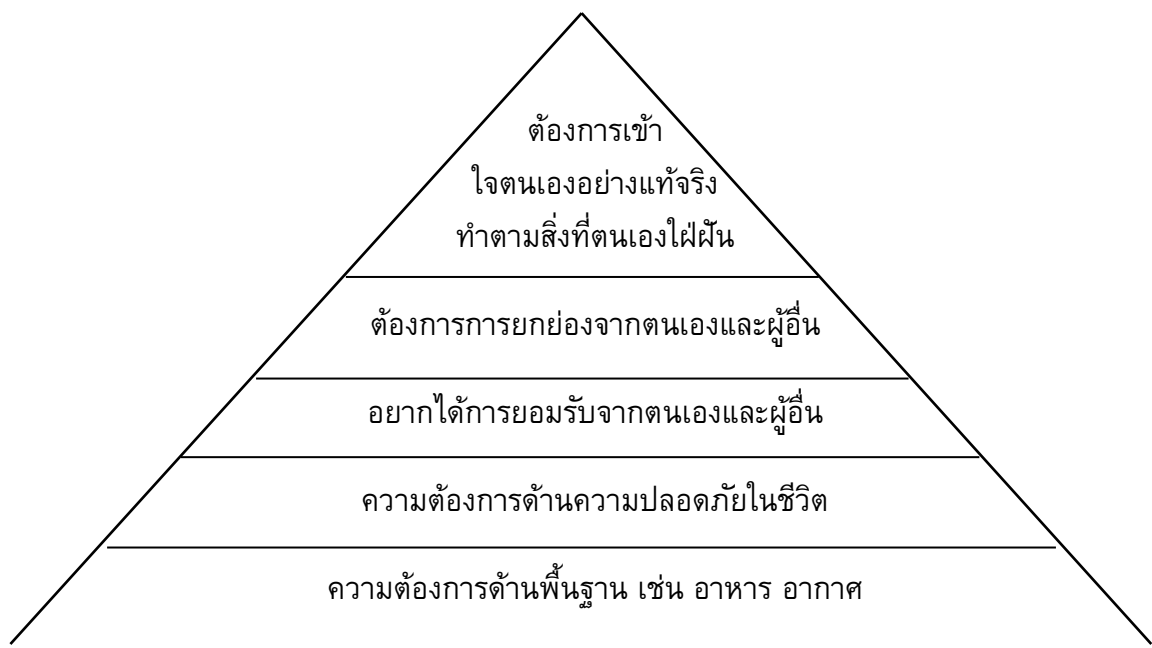
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2554 : 323) กล่าวถึง “ความต้องการ” ว่าหมายถึง ความอยากได้ ใคร่ได้หรือประสงค์จะได้ และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้ร่างกายเกิดการความขาดสมดุลเนื่องมาจากมีสิ่งรบกวนกระตุ้น มีแรงขับภายในเกิดขึ้น ทำให้ร่างกายไม่อาจอยู่หนึ่งต้องพยายามดิ้นรน และแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ เมื่อร่างกายได้รับตอบสนองแล้ว ร่างกายมนุษย์ก็กลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง และก็จะเกิดความต้องการใหม่ๆ เกิดขึ้นมา ทดแทนวนเวียนอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด

ดังที่ Samuelson (1917 อ้างใน กฤษณา ศักดิ์ศรี, 2534 : 159) กล่าวว่า มนุษย์นั้น เพียรพยายามทุกวิถีทางในอันที่จะทำให้บรรลุความต้องการที่ละชั้น เมื่อความต้องการชั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการชั้นนั้นก็ลดความสำคัญลงจนหมดความสำคัญไป ไม่เป็นแรงกระตุ้นอีกต่อไป แต่จะเกิดความสนใจและความต้องการสิ่งใหม่อีกต่อไป แต่ความต้องการขั้นต้นๆ ที่ได้รับการตอบสนองไปเรียบร้อยแล้วนั้น อาจกลับมาเป็นความจำเป็นหรือความต้องการครั้งใหม่อีกได้ เมื่อการตอบสนองความต้องการครั้งแรกได้สูญเสียหรือขาดหายไป และความต้องการที่เคยมีความสำคัญจะลดความสำคัญลง เมื่อมีความต้องการใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ นอกจากนั้นแล้ว Gilmer กล่าวว่า “มนุษย์มีความต้องการหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น อาหาร อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัยรวมทั้งสิ่งอื่นๆ ด้วย เช่น การยอมรับนับถือ สถานภาพ การเป็นเจ้าของ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปความต้องการเหล่านี้ยากที่จะได้รับการตอบสนองจน

อึดและพอใจทั้งๆ ที่ก็ได้รับอยู่แล้ว”ทุกวันนี้คนเราพยายามทำงานก็เพื่อจะสนองความต้องการของตน ทำงานเพื่อเงินเพราะเงินเป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ตามต้องการ แต่ถ้ามองให้ลึกลงไปแล้วการทำงานไม่ใช่เพื่อเงินแต่อย่างเดียวเสมอไป เศรษฐีมีเงินมหาศาลก็ยังทำงานทั้งๆ ที่ทำงานแล้วได้เงินเป็น ค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย น้อยๆ การทำงานเพื่อเงิน เป็นเพียงเหตุผลประการหนึ่งเท่านั้น ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกมากที่คนต้องการได้รับจากการทำงาน ซึ่งบางครั้งเงินไม่สามารถซื้อความต้องการบางอย่างได้ เพราะความต้องการของมนุษย์ มีอยู่ 3 ประการ (อ้างถึงใน เสถียร เหลืองอร่าม, 2525 : 10- 18 และนิพนธ์ คันธเสวี, 2528 : 71)

ทฤษฎีความต้องการตามแนวความคิดของมาสโลว์

มาสโลว์ (Maslow) ได้อธิบาย เรื่องความต้องการของมนุษย์ว่า เป็นลำดับทั้งหมด 5 ชั้น (Five general system of needs) โดยเขียนเป็นรูปพีระมิด แห่งความต้องการไว้ แสดงความต้องการ ชั้นมูลฐานของมนุษย์ (Basic needs) เป็นทฤษฎีการจูงใจ ซึ่งเป็นคนแรก ที่ได้เขียนขึ้น เรียกว่า "Maslow's General theory of human mativation" กำหนดหลักการว่า บุคคลพยายามสนองความต้องการของตน เพื่อความอยู่รอด และความสำเร็จของชีวิต

ภาพ 1 ลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์

ที่มา : วราวัช ตันติวงษ์, 2557.

มาสโลว์ เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีชื่อจริงว่า อับราฮัม แฮโรลด์ มาสโลว์ (Abraham Harold Maslow) เกิดเมื่อ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2451 ที่เมืองบรูคลินรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา บิดามารดาเป็นชาวรัสเซีย ที่อพยพเข้ามาอยู่ในอเมริกา แม้จะเป็นพวกเร่ร่อนที่ยากจน แต่บิดาและมารดา ก็หวังว่าจะมอบสิ่งที่ดีที่สุด ให้กับลูกของเขาในดินแดนใหม่ พวกเขามีส่วนผลักดัน ให้ลูกสนใจในเรื่องวิชาการ เพราะเล็งเห็นว่า การเรียนเท่านั้น ที่จะนำพวกเขาไปสู่ความสำเร็จ แต่ว่ามันกลับทำให้ ชีวิตในวัยเด็กของมาสโลว์ ค่อนข้างจะโดดเดี่ยว และมีเพียงหนังสือเท่านั้นที่เป็นเพื่อนในยามยาก

ทฤษฎีที่ทำให้มาสโลว์โด่งดังมาก คือ ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ เป็นลำดับทั้งหมด 5 ชั้น (Five general system of needs) โดยเขียนเป็นรูปพีระมิดแห่งความต้องการ แสดงความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ (Basic needs) เป็นทฤษฎีการจูงใจ ซึ่งเป็นคนแรกที่ได้เขียนขึ้น เรียกว่า "Maslow's General theory of human motivation" มาสโลว์กำหนดหลักการว่า บุคคลพยายามสนองความต้องการของตน เพื่อความอยู่รอด และความสำเร็จของชีวิต

ทฤษฎีความต้องการโลกเรปรากฏขึ้นมาในจักรวาล ได้หลายล้านปีแล้ว ทั้งยังเป็นจุดกำเนิดวิวัฒนาการ ของสิ่งมีชีวิตหลายสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นพืชสัตว์หรือ มนุษย์เอง แรกเริ่มเดิมทีเชื่อกันว่า มนุษย์เราในยุคต้นๆ ก็ไม่ได้มีลักษณะท่าทาง เหมือนดังเช่นทุกวันนี้ทันที ตามหลักฐานแล้วชี้ว่า มีพัฒนาการมาจากวานรหรือลิงนั่นเอง กระทั่งสัตว์หลายๆ ชนิด เช่น จระเข้ก็ว่ากันว่า เมื่อก่อนน่าจะเป็นไดโนเสาร์ พันธุ์หนึ่ง และยี่ราฟบรรพบุรุษของมัน ก็เชื่อว่าคอยาวเหมือนตอนนี้ซะทีเดียว แล้วอะไรที่เป็นปัจจัย ทำให้มนุษย์เราและสัตว์พวกนั้น มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม หากมองดูผิวเผินแล้ว แทบจะไม่ต้องช่วยซ้ำว่า อดีตของสิ่งมีชีวิต คือ อะไร?

มาสโลว์กล่าวว่า สิ่งที่อยู่เหนือความอยู่รอด หรืออะไรทั้งหมดก็คือ ความต้องการ โดยเฉพาะมนุษย์แล้วเป็นสิ่งมีชีวิต ที่มีความต้องการในหลายระดับมากครั้งหนึ่ง ขณะที่เขาได้ทำการสำรวจลิง Rhesus ปรากฏว่าหนึ่งในหลายๆ สิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งมาสโลว์สังเกต ระหว่างการสำรวจ คือ ความต้องการบางประการ ที่โดดเด่นเหนือความต้องการอื่น ๆ เช่น ถ้าคุณหิวหรือกระหายน้ำ คุณก็จะพยายาม ดับกระหายเป็นขั้นแรก หลังจากนั้นคุณก็อาจจะอยู่ได้ โดยไม่ต้องกินอาหารได้เป็นอาทิตย์ ๆ แต่จะขาดน้ำได้เพียง 2-3 วันเท่านั้น น้ำจึงเป็นความต้องการที่จำเป็น เหนือความหิว และในทำนองเดียวกัน ถ้าหากว่าคุณกระหาย แต่ไม่มีใครคนหนึ่ง มาทำให้คุณสลักจนหายใจไม่ออก อากาศจะเป็นสิ่งที่คุณเรียกร้องมากที่สุด ในตอนนี้มาสโลว์ใช้ความคิดนี้ สร้างทฤษฎีขึ้นมา ซึ่งได้กลายเป็นทฤษฎีที่มีชื่อ ในเวลาต่อมาเรียกทฤษฎีนี้ว่า ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้น เป็นความต้องการที่อยู่เหนืออากาศ น้ำ อาหาร และเพศ เขาได้อธิบายความคิด เป็นความต้องการ 5 ประการ คือ

1. ความต้องการพื้นฐานทางสรีระ (Basic physiological needs or Biological Needs, Physical Needs) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) ความต้องการในขั้นนี้ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ที่มีอำนาจมากที่สุด และเห็นได้

ชัดที่สุด กว่าความต้องการทั้งหมด เป็นความต้องการที่จำเป็น ต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการด้านปัจจัย 4 บำบัดความหิวกระหาย การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ตลอดจนความต้องการ ที่จะถูกกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัส แรงขับของร่างกายเหล่านี้ จะเกี่ยวข้อง โดยตรงกับความอยู่รอดของร่างกาย และอินทรีย์หากความต้องการในขั้นนี้ ได้รับการตอบสนอง แล้ว จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการ ในขั้นที่สูงกว่า แต่ถ้าบุคคลประสบความล้มเหลว ในการสนองความต้องการขั้นพื้นฐานนี้แล้ว ก็จะไม่ได้รับการกระตุ้น ให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs and security) ความต้องการในขั้นนี้ สังเกตได้ง่ายในทารกและเด็กเล็ก เพราะวัยนี้เป็นวัยที่ต้องการการช่วยเหลือ และต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในวัยผู้ใหญ่ ความต้องการขั้นนี้ จะยังมีอิทธิพลต่อบุคคล โดยเฉพาะคนที่ทำงานในฐานะเป็นผู้คุ้มครอง หรืองานที่เกี่ยวกับความปลอดภัย ความต้องการความปลอดภัย จะเกี่ยวข้องกับการเผชิญสิ่งต่างๆ เช่น สงคราม อาชญากรรม ภัยธรรมชาติ ความสับสน ไม่เป็นระเบียบของสังคม เป็นต้น ในขั้นนี้ศาสนาและปรัชญาที่มนุษย์ยึดถือ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เพราะทำให้บุคคลได้จัดระบบของตัวเอง ให้มีเหตุผลและวิถีทางที่ ทำให้ตนเองรู้สึกปลอดภัย

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs or Social Needs) ความต้องการขั้นนี้ จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการด้านร่างกาย และความปลอดภัย ได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ โดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว หรือกลุ่มสังคม และจะรู้สึกเจ็บปวดมาก เมื่อถูกทอดทิ้ง หรือไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม หรือแม้แต่กรณีที่มีจำนวนเพื่อนหรือสมาชิกในบ้านลดน้อยลงไป ผู้ที่ไปอยู่ในสังคมใหม่ จะเกิดความต้องการเป็นเจ้าของ และจะแสวงหาการยอมรับจากสังคมใหม่อย่างยิ่ง การขาดสิ่งนี้ทำให้มนุษย์เกิดความคับข้องใจ และเกิดปัญหาปรับตัวไม่ได้ ส่งผลเป็นความผิดปกติในพฤติกรรม หรือความเจ็บป่วยทางจิตใจ

4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs, Self-Esteem Needs) คือ เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองด้านความรัก และความเป็นเจ้าของแล้ว จะส่งผลให้เกิดความต้องการในขั้นนี้เกิดขึ้น ความต้องการในขั้นนี้แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

4.1 ความต้องการนับถือตนเอง (Self-respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความสามารถและความสำเร็จ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นและมีความอิสระ

4.2 ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (esteem from others) คือ ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ได้รับความสนใจการยอมรับ และยกย่อง มีสถานภาพทางสังคม และเป็นที่ยอมรับยินดี ทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่า

5. ความต้องการความสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs, Self-realization , Self-fulfillment Needs) หมายถึง ความปรารถนาในสิ่งท้าทายทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งบุคคลจะได้รับโดยใช้ความสามารถ และศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ และอย่างเหมาะสม หากความต้องการในขั้นต้น ได้รับการตอบสนองมาโดยลำดับ ทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างบริบูรณ์ ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงในระดับนี้ก็จะเกิดขึ้น บุคคลที่ประสบความสำเร็จ ในขั้นสูงสุดนี้จะใช้พลังอย่างเต็มที่ ในสิ่งที่ท้าทายความสามารถ และศักยภาพของตน มีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงตนเองเสมอ พลังแรงขับของเขาจะผลักดันให้เขาแสดงพฤติกรรม ที่ตรงกับความสามารถของตนออกมา

ทฤษฎีความต้องการตามแนวความคิดของเมอร์เรย์ (Murray)

เมอร์เรย์มีความคิดเห็นว่า ความต้องการเป็นสิ่งที่บุคคลได้สร้างขึ้นก่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง ความต้องการนี้บางครั้งเกิดขึ้นเนื่องจากแรงกระตุ้นภายในของบุคคล และบางครั้งอาจเกิดความต้องการเนื่องจากสภาพสังคมก็ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความต้องการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากสภาพทางร่างกายและสภาพทางจิตใจนั่นเอง ทฤษฎีความต้องการตามหลักการของเมอร์เรย์สามารถสรุปได้ดังนี้ (อ้างถึงใน โยธิน ศันสนยุทธร , 2530 : 36)

1. ความต้องการที่จะเอาชนะด้วยการแสดงออกความก้าวร้าว (Need for Aggression) ความต้องการที่จะเอาชนะผู้อื่น เอาชนะต่อสิ่งขัดขวางทั้งปวงด้วยความรุนแรง มีการต่อสู้ การแก้แค้น การทำร้ายร่างกาย หรือฆ่าฟันกัน เช่น การพุดจากระทบกระแทกกับบุคคลที่ไม่ชอบกัน หรือมี ปัญหากัน เป็นต้น

2. ความต้องการที่จะเอกชนะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ (Need for Counteraction) ความต้องการที่จะเอาชนะนี้เป็นความต้องการที่จะฟันฝ่าอุปสรรค ความล้มเหลวต่างๆ ด้วยการสร้างความสำเร็จ

พยายามขึ้นมา เช่น เมื่อได้รับคำดูถูกดูหมิ่น ผู้ได้รับจะเกิดความพากเพียรพยายามเพื่อเอาชนะคำ สบประมาทจนประสบความสำเร็จเป็นต้น

3. ความต้องการที่จะยอมแพ้ (Need for Abasement) ความต้องการชนิดนี้เป็นความต้องการที่จะยอมแพ้ ยอมรับผิด ยอมรับคำวิจารณ์ หรือยอมรับการถูกลงโทษ เช่น การเผาตัวตายเพื่อประท้วงระบบการปกครอง ฟันท้ายนรสิงห์ไม่ยอมรับภัยโทษ ต้องการจะรับโทษตามกฎหมาย เป็นต้น

4. ความต้องการที่จะป้องกันตนเอง (Need for Defendant) เป็นความต้องการที่จะป้องกันตนเองจากคำวิพากษ์วิจารณ์ การตำหนิติเตียน ซึ่งเป็นการป้องกันทางด้านจิตใจ พยายามหาเหตุผลมาอธิบายการกระทำของตน มีการป้องกันตนเองเพื่อให้พ้นผิดจากการกระทำต่างๆ เช่น ให้เหตุผลว่าสอบตกเพราะครูสอนไม่ดี ครู อาจารย์ที่ไม่มีวิญญูณครู ขี้เกียจ อบรมสั่งสอนศิษย์ หรือประเภท “รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง”

5. ความต้องการเป็นอิสระ (Need for Autonomy) ความต้องการชนิดนี้เป็นความต้องการที่ปรารถนาจะเป็นอิสระจากสิ่งกีดขวางที่ขวางกั้น ต้องการที่จะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเป็นตัวของตัวเอง

6. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement) คือ ความต้องการที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ที่ยากลำบากให้ประสบความสำเร็จจากการศึกษาพบว่า เพศชายจะมีระดับความต้องการความสำเร็จมากกว่าเพศหญิง

7. ความต้องการสร้างมิตรภาพกับบุคคลอื่น (Need for Affiliation) เป็นความต้องการที่จะทำให้ผู้อื่นรักใคร่ ต้องการรู้จักหรือมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ต้องการเอาอกเอาใจ มีความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนฝูง พยายามสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลอื่น

8. ความต้องการความสนุกสนาน (Need for Play) เป็นความต้องการที่จะแสดงความสนุกสนาน ต้องการหัวเราะเพื่อการผ่อนคลายความตึงเครียดมีการสร้างหรือเล่าเรื่องตลกขบขัน เช่น มีการพักผ่อนหย่อนใจมีส่วนร่วมในเกมกีฬา เป็นต้น

9. ความต้องการแยกตนเองออกจากผู้อื่น (Need for Rejection) บุคคลมักจะมี ความปรารถนาในการที่จะแยกตนเองออกจากผู้อื่น ไม่มีความรู้สึกยินดียินร้ายกับบุคคลอื่น ต้องการเมินเฉยจากผู้อื่น ไม่สนใจผู้อื่น

10. ความต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น (Need for Succorance) ความต้องการประเภทนี้จะเป็นความต้องการให้บุคคลอื่นมีความสนใจ เห็นอกเห็นใจ มีความสงสารในตนเอง ต้องการได้รับความช่วยเหลือ การดูแล ให้คำแนะนำดูแลจากบุคคลอื่นนั่นเอง

11. ความต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่น (Need for Nurture) เป็นความต้องการที่จะเข้าร่วมในการทำกิจกรรมในการทำกิจกรรมกับบุคคลอื่น โดยการให้ความช่วยเหลือให้บุคคลอื่นพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ

12. ความต้องการที่จะสร้างความประทับใจให้กับผู้อื่น (Need for Exhibition) เป็นความต้องการที่จะให้บุคคลอื่นได้เห็น ได้ยินเกี่ยวกับเรื่องราวของตนเอง ต้องการให้ผู้อื่นมีความสนใจ สนุกสนาน แปลกใจ หรือตกใจในเรื่องราวของตนเอง เช่น เล่าเรื่องตลกขบขัน ให้บุคคลอื่นฟังเพื่อบุคคลอื่นจะเกิดความประทับใจในตนเอง เป็นต้น

13. ความต้องการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น (Need for Dominance) เป็นความต้องการที่จะให้บุคคลอื่นมีการกระทำตามคำสั่งหรือความคิด ความต้องการของตน ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีอิทธิพลเหนือกว่าบุคคลอื่น

14. ความต้องการที่จะยอมรับนับถือผู้อื่น (Need for Deference) เป็นความต้องการที่ยอมรับนับถือผู้ที่อาวุโสกว่าด้วยความยินดี รวมทั้งนิยมชมชื่นในบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือกับบุคคลดังกล่าวด้วยความยินดี

15. ความต้องการหลีกเลี่ยงความรู้สึกล้มเหลว (Need for Avoidance of Inferiority) ความต้องการจะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากความอับอายทั้งหลาย ต้องการหลีกเลี่ยงการดูถูก หรือการกระทำต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความอายใจ รู้สึกอับอายล้มเหลว พ่ายแพ้

16. ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากอันตราย (Need for Avoidance Harm) ความต้องการนี้เป็นความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดทางด้านร่างกาย ต้องการได้รับความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

17. ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากการถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ (Need for Avoidance of Blame) เป็นความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงการลงโทษด้วยการคล้อยตามกลุ่ม หรือยอมนับคำสั่งหรือปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของกลุ่มกฎเกณฑ์เพราะกลัวถูกลงโทษ

18. ความต้องการความเป็นระเบียบเรียบร้อย (Need for Orderliness) เป็นความต้องการที่จะจัดสิ่งของต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความประณีต งดงาม

19. ความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียง เป็นความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียงของคนที่มืออยู่ไว้จนสุดความสามารถ เช่น การไม่ยอมขโมย แม้ว่าตนเองจะหิว หรือไม่ยอมทำความผิด ไม่คดโกงผู้ใดเพื่อชื่อเสียงวงศ์ตระกูล เป็นต้น

20. ความต้องการให้ตนเองมีความแตกต่างจากบุคคลอื่น (Need for Contrariness) เป็นความต้องการที่อยากจะเด่น น่าสมัย ไม่เหมือนใคร

ความต้องการตามหลักพุทธศาสนา

ในทางพุทธศาสนา กล่าวถึง ความต้องการของมนุษย์ หรือความอยากซึ่งเรียกว่า กิเลส มีอยู่ 3 อย่าง คือ (อ้างถึงใน พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2538 : 67 – 70)

1. กามตัณหา คือ ความอยากในกามคุณทั้ง 5 คือ ความอยากหรือปรารถนาในสิ่งน่ารักใคร่พอใจ ซึ่งอาจเป็น รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส มิใช่หมายถึงความต้องการทางเพศเพียงอย่างเดียวอย่างเช่นที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน

2. ภวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น อยากได้

3. วิภวตัณหา คือ ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น ไม่อยากได้

กล่าวไว้ว่า เมื่อเทียบกับหลักธรรมของพุทธศาสนา เปรียบได้กับอริหารมณ 4 คือ (อ้างถึงใน เสถียร เหลืองอร่าม, 2519 : 21)

1. ลาภ ซึ่งได้แก่ ทรัพย์ ศฤงคาร (สิ่งที่ทำให้เกิดความรัก, ความใคร่) เงินทอง

2. ยศ ได้แก่ ตำแหน่ง เจริญตรา ปริญญา วิทธานะ

3. สรรเสริญ ได้แก่ ความเคารพ นับถือจากผู้อื่น

4. ความสุข ทั้งในร่างกายและจิตใจ

(อ้างถึงใน กฤษณา ศักดิ์ศรี, 2534 : 219 – 220) ความต้องการที่เหมือนกันของมนุษย์ มนุษย์มีความต้องการมากมายหลายอย่าง แต่ในแง่ของความสัมพันธ์ มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกันทุกคนก็คือ

1. ความรู้สึก “เป็นคนสำคัญ” ฉะนั้นจึงทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าเขาเป็นคนสำคัญ ยกให้เขาเป็นคนสำคัญ เช่น การใส่ใจกับผู้อื่น จำชื่อเพื่อนได้ มีของมาฝาก ขอรับคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือ

2. มนุษย์มีความต้องการอีกอย่างหนึ่ง คือ “ความยกย่อง หรือ ชื่นชม” ดังนั้นควรฝึกหัดยกย่องผู้อื่นเป็นประจำทุกครั้งที่เห็นใครกระทำการสิ่งดี ๆ หรือ มีความคิดดี ๆ แต่ควรระวัง ทำด้วยความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำ

3. อยากให้คนอื่น “รัก” และ “ชอบ” ตน ยิ่งคนรักยิ่งชอบมากเท่าไร ยิ่งปลอบปล้ำใจมากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงควร ทำให้เขาเกิดความรู้สึกนี้ให้มากขึ้น

4. มนุษย์ทุกคนอยากสบายแต่ “ขี้เกียจ” และต้องการแนวร่วมคือ คน “ขี้เกียจ” เหมือนเขา จึงบอกว่าท่านขี้เกียจมากกว่าเขาเสียอีก เขาจะอุ่นใจขึ้นและคบท่านได้อีกนาน แต่อย่าไปบอกว่าท่านขยันกว่าเขาก็แล้วกัน ทำให้เขามีความหวัง และรู้สึกว่ายังมีคนสู้เขาไม่ได้อีกมากมาย เขาจะอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นสุข และรักท่านขึ้นอีกหลายเท่า

มนุษย์อยากได้สิ่งทั้งสี่นี้ มนุษย์ต่อสู้ ดิ้นรน ลงทุน ทำงานหนัก เล่นการพนัน เป็นโจร ปล้นฆ่า ก็เพื่อชีวิตจะได้รับสิ่งทั้งสี่นี้เท่านั้น แม้ว่ามนุษย์จะมีความต้องการอื่นอีกมากมาย แต่ความปรารถนาทั้งสี่ประการดังกล่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการมากในการติดต่อสัมพันธ์กัน

นอกจากนั้นแล้วมนุษย์ยังต้องการสิ่งอื่นๆ อีกมากมายได้แก่ ความสุข มนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่ต้องการความสุข ไม่อยากพบกับความทุกข์ ถ้าไม่อยากพบกับความทุกข์ จะทำอย่างไรดี พระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่า “เว้นเหตุแห่งทุกข์ย่อมมีสุขในที่ทั้งปวง” คำถามต่อมา แล้วอะไรจะเป็นเหตุแห่งทุกข์ ? จะรู้ได้อย่างไร ? คำตอบคือต้องมีปัญญา” คิด ไตร่ตรองให้รอบคอบในทุกๆ เรื่อง มีสติที่ระลึกอยู่ตลอดเวลาว่าจะทำอะไร และที่เราจะทำนั้นก่อให้เกิดผลได้บ้างเกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น เรียกว่า พิจารณาให้ถ่องแท้แน่ใจเสียก่อนจึงจะลงมือกระทำ หรือปฏิบัติ ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานของ “ความถูกต้อง ความดีงาม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น” นั้นแหละจึงจะเป็นความสุขที่เป็นความสุขจริงๆ ไม่ใช่เป็นความสุขที่นำความทุกข์มาให้เราภายหลัง

เมื่อทราบแล้วว่า มนุษย์ส่วนใหญ่มีความต้องการสิ่งใดบ้าง ย่อมช่วยให้เราพอใจจะเห็นแนวทางในการตอบสนอง ความต้องการ ดังกล่าวของมนุษย์ที่เราติดต่อ โดยมุ่งหวังให้เกิดความรู้สึกนี้รักใคร่ พึงพอใจต่อกัน อันจะนำไปสู่มนุษยสัมพันธ์ที่ดีและยาวนาน

1.3 แนวคิดพฤติกรรมมนุษย์

พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง กิริยาอาการต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้แสดงออก หรือ ทุก ๆ สิ่งที่คุณคนทำซึ่งสามารถสังเกตได้โดยตรง หรืออยู่ในกระบวนการทางจิตใจ ซึ่งได้แก่ ความคิด ความรู้สึก และแรงขับซึ่งเป็นประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่ไม่สามารถจะสังเกตได้โดยตรง (Allen & Santrock, 1993 : 8)

พฤติกรรมของมนุษย์มีความหมายครอบคลุมการแสดงออกทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งถ้าเป็นการแสดงออกทางด้านร่างกาย ก็จะแสดงออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น เดิน วิ่ง นอน หรือ กระโดด เป็นต้น แต่ถ้าเป็นการแสดงออกที่อยู่ในกระบวนการของจิตใจ ก็จะไม่แสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน ซ้ำซ่อนอยู่ภายในจิตใจ เช่น ความคิด ความรู้สึก หรือ แรงจูงใจ เป็นต้น เมื่อไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรงแล้ว ก็ต้องอาศัยการคาดเดาสรุปเอาจากการกระทำต่าง ๆ ที่สามารถสังเกตเห็นได้ อาจจะจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. พฤติกรรมที่ไม่สามารถควบคุมได้เรียกว่า เป็นปฏิกิริยาสะท้อน เช่น การสะดุ้งเมื่อถูกเข็มแทง การกระพริบตา เมื่อมีสิ่งมากระทบกับสายตา ฯลฯ

2. พฤติกรรมที่สามารถควบคุมและจัดระเบียบได้ เนื่องจากมนุษย์มีสติปัญญา และอารมณ์ (Emotion) เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ สติปัญญาหรืออารมณ์ จะเป็นตัวตัดสินว่า ควรจะปล่อยปฏิกิริยาใดออกไป ถ้าสติปัญญาควบคุมการปล่อยปฏิกิริยา เราเรียกว่าเป็นการกระทำตามความคิดหรือ ทำด้วยสมอง แต่ถ้าอารมณ์ควบคุมเรียกว่า เป็นการกระทำตามอารมณ์ หรือปล่อยตามใจ นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เชื่อว่า อารมณ์มีอิทธิพลหรือพลังมากกว่าสติปัญญา ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำให้พฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นไปตามความรู้สึกและอารมณ์เป็นพื้นฐาน

พฤติกรรมมนุษย์มีความซับซ้อนที่ต้องศึกษาโดยละเอียด แต่อย่างไรก็ตาม นักวิชาการได้จำแนกพฤติกรรมมนุษย์ที่เป็นสาระในการศึกษาออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์ในการจำแนก 5 เกณฑ์ (กุญชรี้ คำชายและคณะ, 2545) ดังนี้

1. เกณฑ์ในการใช้การสังเกต

ในการใช้การสังเกตเป็นเกณฑ์ พฤติกรรมสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ทำให้ผู้อื่นสามารถมองเห็นได้ชัดเจน เช่น การหัวเราะ ยิ้ม ร้องไห้ เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงแล้ว แต่ผู้อื่นไม่สามารถมองเห็นได้ สังเกตได้โดยตรงจนกว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้บอกหรือแสดงบางอย่างเพื่อให้คนอื่นรับรู้ได้เช่น ความคิด ความรู้สึก การเข้าใจ ความจำ เป็นต้น

พฤติกรรมภายนอก และพฤติกรรมภายในมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ พฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายในต่างก็เป็นตัวกำหนดซึ่งกันและกัน เช่น ถ้าพฤติกรรมภายในโศกเศร้า ก็จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกทางสีหน้าแววตาเศร้า ท่าทางเก็บกด

เก็บตัว หรือร้องไห้ออกมาได้ ในทานองเดียวกัน ถ้าพฤติกรรมภายนอกเกรี้ยวกราด ตวาดแม่ไปโดยไม่ตั้งใจ ก็จะมีผลให้เกิดพฤติกรรมภายใน คือ รู้สึกผิด และอาจคิดในทางร้ายว่าแม่ไม่รักตน

2. เกณฑ์ด้านแหล่งกำเนิดพฤติกรรม

ในการใช้แหล่งที่เกิดเป็นเกณฑ์ พฤติกรรมสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก คือ พฤติกรรมวุฒิภาวะ (Maturity) ซึ่งเป็นความพร้อมที่เกิดขึ้นโดยมีธรรมชาติเป็นตัวกำหนดให้เป็นไปตามเผ่าพันธุ์ และวงจรของชีวิต มนุษย์สามารถเกิดพฤติกรรมนั้นขึ้นมาได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องผ่านประสบการณ์หรือการฝึกฝน เช่น การคลาน การร้องไห้ การนอน เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learned) ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์และการฝึกฝน เช่น การว่ายน้ำ การขี่จักรยาน การอ่านหนังสือ เป็นต้น

3. เกณฑ์ด้านภาวะทางจิตของบุคคล

ในการใช้ภาวะทางจิตของบุคคลเป็นเกณฑ์ พฤติกรรมสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก คือ พฤติกรรมที่กระทำโดยรู้ตัว (Conscious) เป็นพฤติกรรมที่อยู่ในระดับจิตสำนึก เช่น พุด ริ่ง เดิน เป็นต้น ประเภทที่สอง พฤติกรรมที่กระทำโดยไม่รู้ตัว (Unconscious) เป็นพฤติกรรมที่อยู่ในระดับจิตไร้สำนึก หรือจิตใต้สำนึก หรือเป็นพฤติกรรมที่ขาดสติสัมปชัญญะ เช่น ผัน ละเมอ เป็นต้น

4. เกณฑ์ด้านการแสดงออกของอินทรีย์

ในการใช้การแสดงออกของอินทรีย์เป็นเกณฑ์ พฤติกรรมสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก คือ พฤติกรรมทางกาย (Physical activity) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกโดยใช้อวัยวะของร่างกายอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การเคลื่อนไหวร่างกายด้วยแขนหรือขา การปรับเปลี่ยนอิริยาบถของร่างกาย การพยักหน้า การโคลงตัว เป็นต้น ประเภทที่สอง พฤติกรรมทางจิต (Psychological activity) เป็นพฤติกรรมที่อยู่ภายใน เช่น ความคิด ความเข้าใจ หรือการเกิดอารมณ์ เป็นต้น

5. เกณฑ์ด้านการทำงานของระบบประสาท

ในการใช้การทำงานของระบบประสาทเป็นเกณฑ์ พฤติกรรมสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก คือ พฤติกรรมที่ควบคุมได้ (Voluntary) เป็นพฤติกรรมที่อยู่ในความควบคุมและสั่งการด้วยสมอง จึงสามารถแสดงพฤติกรรมได้ตามที่ต้องการ เช่น การพูดคุย การแกว่งแขนขา เป็นต้น ประเภทที่สอง พฤติกรรมที่ควบคุมไม่ได้ (Involuntary) เป็นการดำเนินงานของอินทรีย์ที่เป็นไปโดยอัตโนมัติ เช่น ปฏิกริยาสะท้อน (สะท้อน) สัญชาติญาณ (สะท้อน) และการทำงานของระบบอวัยวะภายใน เป็นต้น จากสาระทั้งหมดที่นำเสนอจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมครอบคลุมถึงการกระทำทุกอย่างของมนุษย์ทั้งที่ประภูชัดเจนนและไม่ประภูชัดเจนน ในอันที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายในและสิ่งเร้าภายนอก เพื่อให้เกิดความสมดุลของระบบในร่างกายและจิตใจ ทำให้ตอบสนองความต้องการของอินทรีย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือเป็นความสามารถในการปรับตัวและการจัดการกับสภาพการต่าง ๆ ของมนุษย์องค์ประกอบของพฤติกรรม

พฤติกรรมของมนุษย์นั้น แยกออกมาเป็นปัจจัยย่อย ๆ เรียกว่าองค์ประกอบ พฤติกรรม ได้แก่ การรับรู้ การเรียนรู้ การคิด สติปัญญา เจตคติ อารมณ์และความเชื่อ

1. การรับรู้ (Perception) การรับรู้ เป็นการแปลความหมายจากการสัมผัส โดยเริ่มตั้งแต่การมีสิ่งเร้ามากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสทั้งห้าและส่งกระแสประสาทไปยังสมองเพื่อการแปลความ

2. การเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล อย่างค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่ผลจากการตอบสนองของสัญชาตญาณ อุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ โดยกระบวนการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการต่อเนื่องเชื่อมโยงจากการรับรู้

3. การคิด (Thinking) การคิด เป็นกระบวนการของสมอง ในการสร้างสัญลักษณ์ หรือภาพให้ปรากฏในสมอง เพื่อเป็นตัวแทนของวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ความสามารถในการคิดนั้นมีความสัมพันธ์ระดับสติปัญญา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1 ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นลำดับขั้นที่เกิดจากการทำงานของสมอง ในการจัดกลุ่มหรือการสรุปรวมที่จะทำความเข้าใจในสิ่งของ บุคคล เรื่องราว ประสบการณ์ ต่างๆที่ได้รับรู้หรือต่อความคิดเห็น เพื่อให้เกิดความชัดเจน ว่าคืออะไร

3.2 จินตนาการ (Imagination) เป็นการสร้างภาพขึ้นในสมองตามความนึกคิด ของตนเองเป็นผลมาจากการสะสมการรับรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ผสมกับความต้องการ ความสนใจ ความคาดหวังอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล การจินตนาการในสิ่งเดียวกันของ บุคคลแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป

4. สติปัญญา (Intelligence) สติปัญญา เป็นความสามารถในตัวบุคคล ที่จะทราบได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก ระดับของสติปัญญาสังเกตได้จากการแสดงออกที่มีความ คล่องแคล่ว รวดเร็ว ความถูกต้อง ความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาและการปรับตัว การใช้ แบบทดสอบวัดสติปัญญาจะทำให้ทราบระดับสติปัญญาชัดเจนขึ้น

5. เจตคติ (Attitude) เจตคติ เป็นความรู้สึกที่แสดงออกมาในทางบวกหรือทางลบ เช่น พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ชอบหรือไม่ชอบ ต่อบุคคล หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด สภาวะนี้เป็นแรงที่กำหนดทิศทางของพฤติกรรมของบุคคลต่อเหตุการณ์ สิ่งของ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

6. อารมณ์ (Emotion) อารมณ์ เป็นสภาวะทางจิตใจ ที่มีต่อสิ่งเร้า ซึ่งมีผลต่อร่างกาย และการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

7. ความเชื่อ (Beliefs) ความเชื่อ เป็นการยอมรับนับถือเชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ ยอมรับ ศรัทธา โดยปราศจากเหตุผลหรือการพิสูจน์ใด ๆ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิด พฤติกรรม เราไม่อาจสังเกตความเชื่อได้โดยตรง แต่จะสังเกตได้จากพฤติกรรมที่บุคคลกระทำ

และสันนิษฐานว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากความเชื่อ ความเชื่อไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลแต่เป็นการกำหนดขึ้นจากสิ่งที่บุคคลต้องการจะเชื่อในสิ่งใด เขาสามารถเชื่อในสิ่งใด เขาสามารถเชื่อในอะไร และเขาถูกวางเงื่อนไขในสิ่งที่เชื่อมาอย่างไร อีกประการหนึ่งความเชื่อนั้นทำให้เขาตอบสนองความต้องการพื้นฐานได้

เป้าหมายและความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรม

1. เป้าหมายของการศึกษาพฤติกรรม

ลาเฮย์ (Lahey 2001 : 5) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของศาสตร์ทางจิตวิทยาอันเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมว่า มีเป้าหมายเป็น 4 ประการ คือ เพื่อการอธิบายพฤติกรรม เพื่อการเข้าใจพฤติกรรม เพื่อการพยากรณ์พฤติกรรม และเพื่อการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งจากคำกล่าวของลาเฮย์นี้จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งแก่ตนเองและสังคม เพราะช่วยให้รู้และบอกได้ถึงสาเหตุที่มาของพฤติกรรม แล้วนำความรู้เหล่านั้นมาวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น ช่วยทำนายแนวโน้มพฤติกรรม และได้แนวทางเสริมสร้างพัฒนาพฤติกรรมเพื่อดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฝ่าวิกฤติชีวิตได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยสันติสุข

2. ความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรม

จากเป้าหมายของการศึกษาพฤติกรรมอันประกอบด้วยเป้าหมายเพื่อการอธิบายพฤติกรรม เป้าหมายเพื่อการพยากรณ์พฤติกรรม เป้าหมายเพื่อการเข้าใจพฤติกรรม และเป้าหมายเพื่อการควบคุมพฤติกรรมนั้น หากการศึกษาพฤติกรรมบรรลุเป้าหมายดังกล่าวก็จะส่งผลดีต่อผู้ศึกษาและมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม ซึ่งอาจกล่าวเป็นข้อ ๆ ถึงความสำคัญของความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรม ได้ดังนี้

2.1 ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจตนเอง คือ จากการศึกษารวมชาติพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ จะ ช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจตนเองไปด้วย จากความเข้าใจตนเองก็นำไปสู่การยอมรับตนเอง และได้แนวทางปรับตน พัฒนาตน เลือกเส้นทางชีวิตที่เหมาะสมแก่ตน

2.2 ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจผู้อื่น คือ ความรู้ด้านพฤติกรรมอันเป็นข้อสรุปจากคนส่วนใหญ่ ช่วยเป็นแนวทางเข้าใจบุคคลใกล้ตัวและผู้แวดล้อม ช่วยให้ยอมรับข้อดีข้อจำกัดของกันและกัน ช่วยให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับ มีสัมพันธภาพที่ดี และช่วยการจัดวางตัวบุคคลได้เหมาะสมขึ้น

2.3 ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมช่วยบรรเทาปัญหาสังคม คือเรื่องปัญหาสังคมอันมีปัจจัยหลายประการนั้น ปัจจัยของปัญหาสังคมที่สำคัญมากส่วนหนึ่งมาจากปัญหาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม อาจจะเป็นปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาเบี่ยงเบนทางเพศ ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว ลักขโมย ความเชื่อที่ผิด การลอกเลียนแบบที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งความรู้เกี่ยวกับ

พฤติกรรมจะช่วยให้ได้แนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการปรับตัวของบุคคลต่อไป

2.4 ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมช่วยเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ จากความเข้าใจในอิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมต่อพฤติกรรม ช่วยให้ผู้ศึกษารู้จักเลือกรับปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาตนทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติภายในตน เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นแนวทางสู่การเสริมสร้างพัฒนาตนและบุคคล อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

วิธีการศึกษาพฤติกรรม

วิธีการศึกษาพฤติกรรม คือวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในการแสวงหาความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรม ซึ่งวิชาใด ๆ ที่มีความเป็นศาสตร์ จะนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการแสวงหาความรู้ทั้งสิ้น ซึ่งวิธีการทางวิทยาศาสตร์นี้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ กำหนดปัญหา ตั้งสมมุติฐาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล ตามลำดับ ขั้นตอนดังกล่าวเป็นแนวทางสำหรับวิธีการศึกษาพฤติกรรมโดยต้องดำเนินการตาม แม้ว่าแต่ละวิธีจะมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปก็ตาม สำหรับวิธีการศึกษาพฤติกรรมกระทำได้หลายวิธี ตามลักษณะของพฤติกรรมที่ศึกษา (ลักษณะ สรวิวัฒน์, 2544) ดังนี้

1. การทดลอง (Experimental Method) เป็นการศึกษาพฤติกรรมในทางจิตวิทยาที่เป็นวิทยาศาสตร์สูงมาก โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างเหตุการณ์สองเหตุการณ์ และเหตุการณ์ที่เป็นเหตุ เรียกว่า ตัวแปรอิสระ (Tdependent Variable) ส่วนเหตุการณ์ที่เป็นผล เรียกว่า ตัวแปรตาม (Dependent Variable) การปฏิบัติต่อตัวแปรอิสระเรียกว่า การจัดการกระทำ (Treatment) ในการทดลองแต่ละครั้ง ผู้ทดลองต้องตั้งสมมุติฐานก่อนแล้วทำการทดลอง การทดลองมี 2 ลักษณะ คือ การทดลองในห้องปฏิบัติการ และการทดลองภาคสนาม ในการทดลองแต่ละครั้งต้องคำนึงถึง การปฏิบัติซ้ำ หมายถึงว่าการกระทำซ้ำอีกครั้ง แม้ว่าจะบุคคล และสถานที่กันก็ได้ผลอย่างเดิมทุกครั้ง นักจิตวิทยาควรทำการทดลองซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้งเพื่อให้ได้ผลอย่างเดิมเพื่อให้เกิดความมั่นใจ ส่วนการควบคุมตัวแปรนั้นจะเห็นว่าการทดลองแต่ละครั้งมีข้อจำกัด เพราะการที่จะควบคุมตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งนั้น อาจจะมีตัวแปรซ่อนมาทำให้ผลลัพธ์คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้ ในการสรุปผลก็เช่นเดียวกันต้องมีขอบเขตจำกัด คือ ผลการทดลองจะเกิดลักษณะนี้ได้เฉพาะในกลุ่มที่มีคุณลักษณะแบบนั้นเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถนำไปใช้กับกลุ่มอื่นที่แตกต่างกันออกไปได้ ข้อดีของการทดลองก็คือ นักจิตวิทยาสามารถควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมได้ ทำให้แน่ใจได้ว่า อะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นผล

2. การสำรวจ (Survey Method) เป็นการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์เช่นกัน แม้ว่าจะไม่เข้มข้นนักก็ยังมีวิธีการศึกษาตัวแปรเหมือนการทดลอง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจะ

เป็นเหตุเป็นผลแก่กันไม่ได้ และผู้ศึกษาไม่มีการจัดกระทำต่อตัวแปร กระทำเพียงแค่ศึกษาตัวแปรอย่างมีระบบใน

สถานการณ์ที่พบ การสำรวจจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือ ที่มีทั้งความเชื่อถือได้ (Reliability) ความเที่ยงตรง (Validity) รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้เป็นตัวแทนที่ดีของประชากร

3. วิธีการตรวจสอบจิตตนเอง (Introspection Method) วิธีการตรวจสอบจิตตนเอง หรือ วิธีการพินิจภายในนี้ หมายถึง วิธีการที่บุคคลสังเกตตนเองหรือสำรวจตนเอง โดยการให้บุคคลพิจารณาความรู้สึกของตนเอง สำรวจตรวจสอบตนเอง แล้วรายงานถึงสาเหตุและความรู้สึกของตนเองออกมา ซึ่งในการตรวจสอบจิตตนเอง บางครั้งอาจใช้วิธีการนึกย้อนทบทวนไปถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และฝังใจหรือประทับใจในอดีต อาจกลายเป็นปมขัดแย้ง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดพฤติกรรมนั้น ๆ

4. วิธีทางคลินิก (Clinical Method) เป็นการศึกษาพฤติกรรมแบบลึก (In-Depth Study) รายใดรายหนึ่งโดยใช้เครื่องมือหลาย ๆ อย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน และใช้ระยะเวลาเวลานานเพื่อให้ทราบสาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ตลอดจนได้ข้อความรู้ใหม่ ๆ ที่จะนำไปใช้กับกรณีอื่น ๆ ได้ นักจิตวิทยาจะไม่เพียงแต่ศึกษาเรื่องตามที่คนไข้เล่าให้ฟังเท่านั้น ยังต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ในอดีตชีวประวัติ ศึกษาความสัมพันธ์ในครอบครัวและสิ่งแวดล้อมเพื่อดูภูมิหลังทางสังคมของคนไข้ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น การทดสอบ การศึกษารายกรณี การสังเกต การสัมภาษณ์ สังคมมิติ การทดสอบทางจิตวิทยา อาทิตests การทดสอบบุคลิกภาพ การฉายจิต เพื่อศึกษาเจตคติ ความต้องการทางอารมณ์และทางจิตใจ เพื่อดูสาเหตุของความผิดปกติทางบุคลิกภาพนั้น ๆ ว่ามีสาเหตุที่แท้จริงมาจากอะไร

5. การสังเกตอย่างมีระบบ (Systematic Observation) พฤติกรรมเป็นจำนวนไม่น้อยจำเป็นต้องศึกษาในสถานการณ์ปกติที่สถานการณ์นั้นเกิดขึ้น โดยการเฝ้าสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเรียกว่า การสังเกตอย่างมีระบบวิธีการนี้ต้องนิยามพฤติกรรมที่จะสังเกตให้ชัดเจนและวัดได้ เรียกว่า นิยามปฏิบัติการ (Operational Definition) การสังเกตเป็นวิธีการที่มีความชัดเจน ง่าย และสะดวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สังเกตว่าจะมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะความชำนาญ มีความสามารถในการสังเกตมากน้อยแค่ไหน สิ่งเหล่านี้ผู้สังเกตควรได้รับการฝึกฝนการสังเกตมาเป็นอย่างดี การสังเกตที่ดีนั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายว่าจะสังเกตเรื่องอะไร สังเกตไปทำไม สถานการณ์และสภาพการณ์ที่ต้องการสังเกต จำนวนครั้งในการสังเกต ระยะเวลา วันเวลาในการสังเกต สิ่งเหล่านี้ต้องกำหนดให้ชัดเจน และที่สำคัญผู้ที่ทำการสังเกตต้องไม่มีอคติต่อผู้ถูกสังเกตและเรื่องที่ทำการสังเกตอยู่รวมทั้งจะต้องทำการสังเกตโดยไม่ให้กลุ่มตัวอย่างรู้ตัวว่ามีใครคอยสังเกตอยู่ การสังเกตอาจใช้เครื่องมือช่วยบันทึกรายละเอียดด้วย เช่น เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายภาพยนตร์ เครื่องมือตรวจนับผู้มาใช้บริการของห้างสรรพสินค้า เป็นต้น

6. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) การใช้แบบสอบถามเหมาะสำหรับในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลที่มีจำนวนมาก ๆ และต้องการคำตอบอย่างรวดเร็ว ทำให้ประหยัดเวลาค่าใช้จ่ายอื่น ๆ แบบสอบถามที่ใช้จะต้องเป็นเครื่องมือที่มีความเป็นมาตรฐาน มีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง มีความเชื่อมั่นได้ สามารถวัดในสิ่งที่เราต้องการจะวัด ในการให้ตอบแบบสอบถามมักจะถามเกี่ยวกับเจตคติเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะทราบ เมื่อรวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามได้แล้วก็จะใช้วิธีการทางสถิติวิจัยหาคำตอบออกมา เพื่อให้ได้ผลที่ชัดเจนขึ้นควรหาวิธีการอื่นมาใช้ตรวจสอบอีกครั้ง เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต เป็นต้น

7. การทดสอบทางจิตวิทยา (Psychological Testing) แบบทดสอบทางจิตวิทยาเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดลักษณะพฤติกรรมที่แอบแฝงอยู่ในตัวบุคคลซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลพยายามปกปิดซ่อนเร้นไว้ จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม อาทิ การตรวจเช็คระดับสติปัญญา การวัดความถนัดและความสนใจ การตรวจลักษณะของบุคลิกภาพและอารมณ์ ซึ่งในขั้นตอนของการสร้างแบบทดสอบนั้น ต้องผ่านกระบวนการที่น่าเชื่อถือ เพื่อให้ได้แบบทดสอบที่แม่นยำตรง

สรุปแล้ววิธีการศึกษาทางจิตวิทยาต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีวิธีใดที่ดีที่สุด แต่เป็นกระบวนการที่สำคัญในการศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุ การนำไปใช้ก็ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ใช้ที่สำคัญ วิธีการสังเกต การสำรวจ การใช้แบบสอบถาม และการทดลอง มักใช้ศึกษากับกลุ่มคนจำนวนมาก ๆ และมักเป็นการศึกษาเพื่อหาความรู้ โดยไม่สนใจพฤติกรรมเฉพาะตัวบุคคล ส่วนวิธีการทดสอบ การตรวจสอบจิตตนเอง และการศึกษาประวัติรายกรณี มักใช้ในทางคลินิกเพื่อหาความเข้าใจ หรือแก้ปัญหาเฉพาะบุคคล

กลุ่มจิตวิทยาเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์

การศึกษาจิตวิทยาต้องทำความเข้าใจการศึกษาของนักจิตวิทยาในกลุ่มต่าง ๆ การศึกษาจะช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และสามารถมองพฤติกรรมมนุษย์ได้หลายทัศนะตามแนวคิดหลักของแต่ละกลุ่ม ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อ ระเบียบวิธีการศึกษา ตลอดจนเนื้อหาสาระ ขอบข่ายของกิจกรรมแตกต่างกันไปตามความเชื่อพื้นฐานของแต่ละกลุ่ม เราไม่สามารถบอกได้ว่าแนวคิดของกลุ่มไหนถูกต้องที่สุดวิธีที่ดีที่สุดคือจะต้องเลือกแนวคิดบางกลุ่มหรือผสมผสานแนวคิดจากหลาย ๆ แนวคิดเข้าด้วยกัน เพื่อนามาอธิบาย หรือหาความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ (วิไลวรรณ ศรีสงคราม, 2549) แนวคิดทางจิตวิทยา สามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 6 กลุ่ม ดังนี้

1. แนวทัศนะของกลุ่มจิตวิทยาโครงสร้างนิยม (Structuralism)

กลุ่มนี้มีความเชื่อว่าจิตมีองค์ประกอบเป็น 2 ส่วน คือ กายกับจิต ทั้งสองส่วนทำงานสัมพันธ์กัน จิตควบคุมการทำงานของกาย การทำงานของกายเกิดเป็นพฤติกรรม กลุ่มนี้มุ่งศึกษา “องค์ประกอบและการทำงานของจิต” หาคำตอบว่าจิตประกอบไปด้วยการทำงานอย่างไร ซึ่งสรุปได้ว่าโครงสร้างของจิตประกอบด้วยส่วนย่อย 3 ส่วน คือ การรับสัมผัส ความรู้สึก และจินตนาการ เมื่อทั้งสามส่วนนี้ มาสัมพันธ์กันภายใต้สัดส่วนที่เหมาะสม ก็จะก่อให้เกิดรูปแบบ

โครงสร้างแห่งจิตขึ้นอย่างไรก็ตาม แนวคิดของกลุ่มจิตวิทยาโครงสร้างนิยมก็ได้รับการโจมตีมากในวิธีการที่ใช้ศึกษา แม้ว่ากลุ่มโครงสร้างนิยมจะยืนยันในความเป็นวิทยาศาสตร์ของตน แต่วิธีการศึกษาที่เรียกว่า การตรวจสอบตนเอง (Introspection) ก็ยังดูไม่น่าเชื่อถือนัก เพราะยังอิงการศึกษาในแบบปรัชญา และวิธีการศึกษาดังกล่าวก็มีความเป็นอัตนัยสูง เนื่องจากการตรวจสอบตนเองจะมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้ตรวจสอบตนเองเป็นสำคัญ

2. แนวทัศนะของกลุ่มจิตวิทยาหน้าที่นิยม (Functionalism)

กลุ่มหน้าที่นิยมสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของจิตเช่นเดียวกับกลุ่มโครงสร้างนิยม แต่นักจิตวิทยากลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการทำงานของจิตว่ามีหน้าที่อย่างไร และมีกระบวนการอย่างไร ที่จะส่งผลต่อการแสดงออกของบุคคล จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการศึกษาเฉพาะโครงสร้างของพฤติกรรมภายในเท่านั้น และกลุ่มนี้มุ่งศึกษาสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมหรือแก้ปัญหาได้ดี และเน้นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ด้วยจิตวิทยากลุ่มหน้าที่นิยมเน้นถึงการปรับตัวโดยมีความมุ่งหมายที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้คำตอบที่ว่าอะไรที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถที่แตกต่างไปจากสัตว์จำพวกอื่น นั่นคือ ต้องการจะทราบว่าจะอะไรที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าสัตว์อื่นนั่นเอง

3. แนวทัศนะของกลุ่มจิตวิทยาจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis)

แนวคิดของกลุ่มจิตวิเคราะห์นี้ช่วยให้เห็นความผิดปกติของพฤติกรรม เข้าใจผู้มีปัญหา เป็นแนวทางในการบำบัดรักษาความผิดปกติ และอาจช่วยให้ระวังตัวเองมิให้จิตของตนผิดปกติไปได้ โดย จิตของคนเราแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

3.1 จิตสำนึก (Conscious Mind) เป็นสภาวะปกติของบุคคลในการดำรงชีวิต รู้ตัวว่าทำอะไร เป็นใครและอยู่ที่ไหน ซึ่งก็คือสภาพที่บุคคลรู้ตัวว่าแสดงพฤติกรรมอะไรออกไปและแสดงออกไปตามหลักเหตุผล หรือแสดงตามแรงผลักดันจากภายนอก

3.2 จิตกึ่งรู้สำนึก (Preconscious Mind) เป็นจิตที่เก็บสะสมข้อมูลประสบการณ์มากมาย มิได้รู้ตัวในขณะนั้น แต่พร้อมที่จะดึงเข้ามาอยู่ในระดับจิตสำนึก อาจจะเป็นรูปแบบของความจำก็ได้

3.3 จิตไร้สำนึก (Unconscious Mind) เป็นส่วนของพฤติกรรมภายในที่เจ้าตัวไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลย อาจเนื่องมาจากเจ้าตัวพยายามเก็บกดไว้ อาจสะท้อนออกมาในรูปของความฝันหรือการละเมอ

นอกจากนั้น ยังได้แบ่งองค์ประกอบของจิต เป็น 3 ส่วน ซึ่งทั้งสามส่วนนี้ ผสมผสานกันเป็นบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งเป็นแรงขับให้กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

3.1 อิด (Id) เป็นส่วนที่ติดตัวมาโดยกำเนิด เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งรวมถึง ความอยาก สัญชาตญาณ และแรงขับ เพื่อให้ได้มาเพื่อความต้องการของตน โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ชั่วดี

3.2 อีโก้ (Ego) เป็นพลังส่วนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาแล้ว เป็นส่วนที่ควบคุมการแสดงพฤติกรรมของคน ๆ นั้นให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม ภายใต้อิทธิพลของอิดและซูเปอร์อีโก้ อีโก้ พยายามแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ของอิดและซูเปอร์อีโก้ ไม่ให้มีความขัดแย้งกันมากเกินไป จนก่อให้เกิดโรคจิตหรือโรคประสาท

3.3 ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) เป็นพลังที่พัฒนาขึ้นจากการเรียนรู้ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม อุดมคติในการดำเนินชีวิต ข้อบังคับทางสังคม ซูเปอร์อีโก้อาจได้มาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ครูอาจารย์ อย่างไรก็ตามแนวคิดของ فروยด์ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามองโลกในแง่ร้าย เน้นในเรื่องของแรงขับทางเพศมากเกินไป

4. แนวทัศน์ของกลุ่มจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมเน้นศึกษาเฉพาะพฤติกรรมที่สังเกตได้อย่างชัดเจน ซึ่งได้แก่ พฤติกรรมภายนอก โดยเชื่อว่าเราจะทราบถึงเรื่องราวของจิตก็โดยศึกษาจากพฤติกรรมที่แสดงออก จัดเป็นกลุ่มที่อธิบายพฤติกรรมซึ่งมุ่งหาความเข้าใจบุคคลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม ผลงานของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งนำไปใช้มากในการปรับพฤติกรรมความเชื่อของกลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ พฤติกรรมทุกอย่างจะต้องมีสาเหตุ พฤติกรรมเป็นการตอบสนองของบุคคลต่อสิ่งเร้า มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและควบคุมพฤติกรรมของบุคคลได้ โดยใช้สิ่งเร้ามาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งกลุ่มพฤติกรรมนิยมเชื่อว่า เราสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลได้โดยใช้สิ่งเร้าที่บุคคลต้องการมากำหนดการกระทำ และการใช้แรงเสริมหรือรางวัลมาทำให้พฤติกรรมที่ต้องการเกิดขึ้นอีกจนกลายเป็นพฤติกรรมที่ถาวร แต่ขณะเดียวกันกลุ่มนี้ก็เน้นการลงโทษกับพฤติกรรมที่ไม่ดีด้วย โดยเชื่อว่าการลงโทษจะทำให้บุคคลลดการกระทำที่ไม่ดีเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ อย่างไรก็ตาม แนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม ก็ได้รับการวิจารณ์ว่าเห็นมนุษย์เป็นเครื่องจักรมากเกินไป เพราะจะจัดกระทำกับมนุษย์ในลักษณะใดก็ได้ เพราะมนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. แนวทัศน์ของกลุ่มจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology)

แนวความคิดของกลุ่มเกสตัลท์ ให้ความสำคัญกับการศึกษาพฤติกรรมโดยส่วนรวมทั้งหมด จะแยกศึกษาทีละส่วนไม่ได้ เชื่อว่าบุคคลจะแสดงพฤติกรรมใด ๆ ออกมาย่อมเกิดจากคุณสมบัติโดยส่วนรวมของบุคคลนั้น ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้ ความคิด ทักษะ ทักษะ ทักษะ ไม่ได้เกิดจากคุณสมบัติใดเพียงอย่างเดียว กลุ่มนี้ได้ชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า ปัญญานิยม

(cognitivism) เนื่องจากเห็นว่าการศึกษาพฤติกรรมต้องศึกษาจากกระบวนการรับรู้และการคิดในสมองซึ่งเป็นตัวสั่งการให้เกิดพฤติกรรม

ทฤษฎีของกลุ่มเกสตัลท์เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ จึงให้ความสำคัญกับ

การรับรู้ (Perception) เป็นรากฐานของการเรียนรู้ เกิดจากการแปลอาการสัมผัส ออกมาอย่างมีความหมาย โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจเดิม ประสบการณ์เดิมปัญญา หรือสิ่งที่คาดคะเนไว้ล่วงหน้า

การหยั่งเห็น (Insight) เป็นการเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง คิดช่องทางแก้ปัญหาได้ฉับพลันจากการพิจารณาสภาวะรอบด้าน รู้และเข้าใจปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่และหาช่องทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสมและรวดเร็ว เชื่อว่าเกิดในมนุษย์และสัตว์ชั้นสูงเท่านั้น

แนวคิดของลุ่มจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanism)

ความเชื่อเบื้องต้นของกลุ่มจิตวิทยามนุษยนิยม มีดังนี้ (เดมคักดี คทวณิช, 2550)

มนุษย์มีจิตใจ ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ ทั้งยังมีขีดความสามารถเฉพาะตัว ไม่ใช่จะกำหนดให้เป็นอะไรก็ได้ตามใจชอบของคนอื่น ซึ่งตรงข้ามกับแนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมที่เห็นว่าเราสามารถกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันได้

มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้ซึ่งพยายามที่จะรู้สึก เข้าใจตนเอง และต้องการบรรลุศักยภาพสูงสุดของตน (Self Actualization) จึงไม่ยากนักที่จะเสริมสร้างให้บุคคลคิดวิเคราะห์ เข้าใจตน และนำจุดดีมาใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาเอง

ข้อบังคับและระเบียบวินัยไม่สุจริตเป็นนักสำหรับผู้พัฒนาแล้ว ทุกคนต่างมุ่งสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่ตนถ้าเขาได้รับการยอมรับ ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนจึงอยู่ที่การยอมรับตนเองและผู้อื่นให้ได้ก่อน

บุคคลที่พร้อมต่อการปรับปรุงตนเองควรจะได้มีสิทธิเลือกการกระทำเลือกประสบการณ์ กำหนดความต้องการ และตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง (Self Mastery) เป็นการ “ออกแบบชีวิต” ที่เหมาะสมตามทิศทางของเขา

วิธีการแสวงหาความรู้หรือข้อเท็จจริง สำคัญกว่าตัวความรู้หรือตัวข้อเท็จจริง เพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตัวของความรู้หรือตัวข้อเท็จจริงจะไม่ใช่ว่าตายตัว ดังนั้น สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่ออนาคตของบุคคลมากที่สุดก็คือกรรมวิธีในการแสวงหาความรู้ ไม่ใช่เน้นที่ตัวความรู้เพียงอย่างเดียว

แนวคิดจากกลุ่มมนุษยนิยมที่อาจนำไปใช้เพื่อการพัฒนาพฤติกรรม คือ การเน้นให้บุคคลได้มีเสรีภาพ เลือกวิถีชีวิตตามความต้องการและความสนใจ ให้เสรีภาพในการคิด การทำ เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นให้บุคคลมองบวกในตน ยอมรับตนเอง และนำเสนอที่ดีในตนเองมาใช้ประโยชน์ให้เต็มที่ รักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง สร้างสรรค์สิ่งดีให้ตนเอง

ทำให้มองคนอื่นในแง่บวก ยอมรับคนอื่นและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ผู้อื่นและสังคม (ภาณุวัฒน์ ศิวะสกุลราช, ม.ป.ป.)

4. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้จ่าย

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2541 : 124 – 125) อ้างอิงจาก Kotler, Philip. (1999). Marketing Management ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer behavior) หมายถึง การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดหาให้ได้มาแล้วซึ่งการใช้สินค้าและบริการ ทั้งนี้หมายรวมถึง กระบวนการตัดสินใจ และการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวกับการซื้อและการใช้สินค้า

พฤติกรรมการใช้จ่าย หมายถึง พฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคขั้นสุดท้ายที่ซื้อสินค้าและบริการไปเพื่อกินเองใช้เอง หรือเพื่อกินหรือใช้ภายในครัวเรือน ผู้บริโภคทุกคนที่ซื้อสินค้าและบริการไปเพื่อวัตถุประสงค์เช่นนี้รวมกันเรียกว่าตลาดผู้บริโภค ผู้บริโภคทั่วโลกนั้นมีความแตกต่างกันในลักษณะประชากรอยู่หลายประเด็น เช่น ในเรื่องของอายุ รายได้ ระดับการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และรสนิยม เป็นต้น ทำให้พฤติกรรมการกิน การใช้ การซื้อ และความรู้สึกนึกคิดของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์แตกต่างกันออกไป ทำให้มีการซื้อการบริโภคสินค้าและบริการหลายๆ นอกจากลักษณะประชากรดังกล่าวแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกที่ทำให้มีการบริโภคแตกต่างกัน (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ : ออนไลน์)

ผู้สูงอายุถึงแม้จะเป็นวัยที่มีพฤติกรรมซื้อของบริโภคน้อยกว่าวัยอื่น ๆ แต่ก็ยังมีความจำเป็นต้องจับจ่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของอาหาร การกิน ยารักษาโรค และสิ่งของอื่นๆ ที่มีความจำเป็นกับผู้สูงอายุ

การศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภค เป็นวิธีการศึกษาที่แต่ละบุคคลทำการตัดสินใจที่จะใช้ทรัพยากร เช่น เวลา บุคลากร และอื่นๆ เกี่ยวกับการบริโภคสินค้า ซึ่งนักการตลาดต้องศึกษาว่าสินค้าที่เขาจะเสนอนั้น ใครคือผู้บริโภค (Who?) ผู้บริโภคซื้ออะไร (What?) ทำไมจึงซื้อ (Why?) ซื้ออย่างไร (How?) ซื้อเมื่อไร (When?) ซื้อที่ไหน (Where?) ซื้อและใช้บ่อยครั้งเพียงใด (How often) รวมทั้งการศึกษาว่าใครมีอิทธิพลต่อการซื้อเพื่อค้นหาคำตอบ 7 ประการเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค

โมเดลพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior Model) เป็นการศึกษาถึงเหตุจูงใจ ที่ทำให้เกิดการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ โดยมีจุดเริ่มต้นจากการที่เกิดสิ่งกระตุ้น (Stimulus) ที่ทำให้เกิดความต้องการ สิ่งกระตุ้นผ่านเข้ามาในความรู้สึกนึกคิดของผู้ซื้อ (Buyer's black box) ซึ่งเปรียบเสมือนกล่องดำ ที่ผู้ผลิตและผู้ขายไม่สามารถคาดได้ ความรู้สึกนึกคิดของผู้ซื้อที่จะได้รับอิทธิพลจากลักษณะต่างๆ ของผู้ซื้อ แม้จะมีการตอบสนองของผู้ซื้อ (Buyer's response) หรือการ ตัดสินใจของผู้ซื้อ (Buyer's purchase decision)

1. พฤติกรรมของผู้ซื้อ

ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าจะสนใจถึงพฤติกรรมของผู้บริโภค (Buyer behavior) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการปฏิบัติการบริโภค ซึ่งหมายถึง การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการด้วยเงิน และรวมทั้งกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้มีกระบวนการกระทำนี้ พฤติกรรมของผู้ซื้อที่เราหมายรวมถึงผู้ซื้อที่เป็นอุตสาหกรรม (Industrial buyer) หรือเป็นการซื้อบริษัทในอุตสาหกรรมหรือผู้ซื้อเพื่อขายต่อ แต่พฤติกรรมของผู้บริโภคนั้นเราเน้นถึงการซื้อของผู้บริโภคเอง ปกติเรามักใช้คำว่า พฤติกรรมของลูกค้า (Customer behavior) แทนกันกับพฤติกรรมผู้ซื้อได้คำทั้งสองคือ พฤติกรรมผู้ซื้อและพฤติกรรมลูกค้านี้เป็นความหมายเหมือนกัน และค่อนข้างไปในแง่ลักษณะในทางเศรษฐกิจของการบริโภคมากกว่า

2. การซื้อและการบริโภค

คำว่า พฤติกรรมผู้บริโภค นั้น ในความหมายที่ถูกต้อง มิใช่หมายถึง การบริโภค (Consumption) แต่หากหมายถึงการซื้อ (Buying) ของผู้บริโภค จึงเน้นถึงตัวผู้ซื้อเป็นสำคัญ และที่ถูกต้องแล้ว การซื้อเป็นเพียงกระบวนการหนึ่งของการตัดสินใจและไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการบริโภคสินค้า ทั้งที่กระทำโดยตัวผู้ซื้อเองหรือบริโภคโดยสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว ซึ่งมีผู้ซื้อทำตัวเป็นผู้แทนให้ การซื้อแทนนั้น ผู้ซื้อแทนจะเป็นผู้ทำงานแทนความพอใจของผู้ที่บริโภคอีกต่อหนึ่ง ด้วยเหตุผลนี้เอง ผู้วิเคราะห์การตลาดจึงต้องระวังอยู่เสมอถึงความสัมพันธ์นั้น

สรุป พฤติกรรมผู้บริโภคหมายถึง การกระทำของบุคคลบุคคลหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการหาให้มาและการใช้ซึ่งสินค้าและบริการ ส่วนพฤติกรรมผู้ซื้อนั้นหมายถึง การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการด้วยเงิน และรวมถึงการตัดสินใจ

บทบาทพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer behavior role) หมายถึง บทบาทของผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจซื้อ จากการศึกษาบทบาทพฤติกรรมของผู้บริโภค นักการตลาดได้นำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด โดยเฉพาะกลยุทธ์การโฆษณาและผู้แสดงโฆษณา (Presenter) ให้บทบาทใดบทบาทหนึ่ง เช่น ผู้ริเริ่ม ผู้มีอิทธิพล ผู้ตัดสินใจซื้อ ผู้ซื้อ และผู้ใช้โดยทั่วไปมี 5 บทบาทคือ

1. ผู้ริเริ่ม (Initiator) บุคคลที่รับรู้ถึงความจำเป็นหรือความต้องการ ริเริ่มซื้อ และเสนอความคิดเกี่ยวกับความต้องการผลิตภัณฑ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง
2. ผู้มีอิทธิพล (Influence) บุคคลที่ใช้คำพูดหรือการกระทำตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ การซื้อ และการใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการ
3. ผู้ตัดสินใจ (Decision) บุคคลผู้ตัดสินใจหรือมีส่วนในการตัดสินใจว่าจะซื้อหรือไม่ซื้ออะไร ซื้ออย่างไร หรือซื้อที่ไหน

4. ผู้ซื้อ (Buyer) บุคคลที่ซื้อสินค้าจริง

5. ผู้ใช้ (User) บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริโภค การใช้ผลิตภัณฑ์ หรือบริการ

การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค (Analyzing consumer behavior) เป็นการค้นหาหรือวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรม การซื้อและการใช้ของผู้บริโภค เพื่อทราบถึงลักษณะความต้องการ พฤติกรรม การซื้อและการใช้ของผู้บริโภคคำตอบที่ได้จะช่วยให้การตัดสินใจสามารถจัดกลยุทธ์ การตลาด (Marketing strategy) ที่สามารถสนองความพึงพอใจของผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม

สิ่งเร้า (stimuli) ในทางการตลาดนั้น เราแบ่งสิ่งเร้าออกเป็น 2 ประเภท คือ สิ่งเร้าทางการตลาดกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ทางการตลาด ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้บริโภค

สิ่งเร้าทางการตลาด ได้แก่ สิ่งที่เราเรียกว่า ส่วนประสมทางการตลาดหรือ 4Ps อันได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาดนั่นเอง

สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ทางการตลาด ที่อยู่ล้อมรอบผู้บริโภค ได้แก่ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม การเมือง / กฎหมาย และวัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค สิ่งเร้าเหล่านี้นับเป็นตัวนำเข้าหรือ input ที่จะเข้าไปยังกล่องดำของผู้บริโภค และส่งผลให้มีการตอบสนองออกมาเป็น output

กล่องดำ (black box) คำคำนี้เป็นนามธรรม โดยสมมติว่ากล่องดำเป็นที่รวมเอาปัจจัยต่าง ๆ ที่ว่านี้ได้แก่ วัฒนธรรม สังคม ลักษณะ ส่วนบุคคล และลักษณะทางจิตวิทยาของผู้บริโภคแต่ละคนเอาไว้ นอกไปจากนี้ในกล่องดำยังมีกระบวนการตัดสินใจซื้ออยู่อีกด้วย สิ่งเร้าเมื่อมาถึงกล่องดำจะถูกปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวตกแต่งขัดเกลาแปรรูปออกมาเป็นการตอบสนอง ถ้าการตอบสนองเป็นไปในทางบวก กระบวนการตัดสินใจซื้อทำงาน จนกระทั่งมีการซื้อเกิดขึ้นตามมา ถ้าตอบสนองเป็นไปในทางลบ ผู้บริโภคคงไม่ลงมือซื้อ

การตอบสนอง (response) เป็นผลลัพธ์จากอิทธิพลของปัจจัยและกลไกการทำงานของกระบวนการตัดสินใจซื้อที่อยู่ในกล่องดำของผู้บริโภค ถ้าการตอบสนองเป็นไปในทางบวก จะสังเกตเห็นผู้บริโภคไปเลือกผลิตภัณฑ์ที่จะซื้อ เลือกตราผลิตภัณฑ์ที่จะซื้อเลือกร้านค้าที่จะซื้อ เลือกจังหวะเวลาที่จะซื้อ และเลือกจำนวนที่จะซื้อ เป็นต้น

การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคเป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการซื้ออุปโภคบริโภคสินค้าและบริการ เพื่อให้ทราบถึงความต้องการและพฤติกรรมการซื้อการบริโภคสินค้า การเลือกซื้อ การตัดสินใจซื้อ รวมถึงการสร้าง ความพึงพอใจให้ลูกค้า

โดยสามารถใช้ 7 คำถาม (6Ws 6H) ที่จะช่วยในการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อค้นหา 7 คำตอบ (7Os) ดังนี้ (ซีวรรณ เจริญสุข, 2558 อ้างถึงใน ปรัชญา ปิยะรังสี, 2554)

1. ใครอยู่ในตลาดเป้าหมาย (Who is in the target market?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบตลาดเป้าหมาย (target market) หรือลักษณะกลุ่มเป้าหมาย (occupants) โดยมี

กลุ่มเป้าหมายทางด้านประชากรศาสตร์ ด้านภูมิศาสตร์ ด้านจิตวิทยาหรือจิตวิเคราะห์และด้านพฤติกรรมศาสตร์กลยุทธ์การตลาด (4Ps) ประกอบด้วยกลยุทธ์ด้าน ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ที่เหมาะสมและการตอบสนองความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย

2. ผู้บริโภคซื้ออะไร (What does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการซื้อ (objects) โดยสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการคือ คุณสมบัติหรือองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ (product component) และความแตกต่างที่เหนือกว่าคู่แข่ง (competitive Differentiation) โดยมีกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ (Product strategy) ทางด้านผลิตภัณฑ์หลัก รูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ควบ ผลิตภัณฑ์ที่คาดหวัง ศักยภาพผลิตภัณฑ์ และความแตกต่างทางการแข่งขัน (Competitive differentiation)

3. ทำไมผู้บริโภคจึงซื้อ (Why does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบวัตถุประสงค์ในการซื้อ (objectives) โดยต้องทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อคือ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจน ปัจจัยเฉพาะบุคคล เพราะผู้บริโภคซื้อสินค้าเพื่อสนองความต้องการด้านร่างกาย และจิตวิทยา ซึ่งต้องศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อ

4. ใครมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซื้อ (Who participates in the buying?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบบทบาทของกลุ่มต่าง ๆ (organizations) ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริหารโดยมีองค์ประกอบในการตัดสินใจซื้อคือ ผู้ริเริ่ม ผู้มีอิทธิพล ผู้ตัดสินใจซื้อและ ผู้ใช้

5. ผู้บริโภคซื้อเมื่อใด (When does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบโอกาสในการซื้อ (occasions) ของผู้บริโภค เช่น ช่วงฤดูกาลใด ช่วงเดือนใด ตลอดจน เทศกาลหรือ โอกาสพิเศษหรือเทศกาลวันสำคัญต่างๆ

6. ผู้บริโภคซื้อที่ไหน (Where does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบช่องทางหรือแหล่ง (outlets) ที่ผู้บริโภคไปทำการซื้อ เช่น ห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต ตลอดจนร้านขายของชำ เป็นต้น (ซีวรรณ เจริญสุข, 2558 อ้างถึงใน ธวัลรัตน์ อินทนนชัย, 2552)

7. ผู้บริโภคซื้ออย่างไร (How does the consumer buy?) เป็นคำถามที่ต้องการทราบขั้นตอนหรือกระบวนการในการตัดสินใจเลือกซื้อ (operation) โดยมีองค์ประกอบการซื้อ โดย การรับรู้ปัญหา การค้นหาข้อมูล การประเมินผลทางเลือก การตัดสินใจซื้อ ความรู้สึกภายหลังการซื้อ

เพื่อสนองความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมาย ได้มีการนำเครื่องมือด้านการตลาดมาเป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค 4 ด้านดังนี้คือ

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอขายโดยธุรกิจเพื่อสนองความต้องการของลูกค้าให้พึงพอใจผลิตภัณฑ์ อาจจะมีตัวตน หรือไม่มีตัวตนก็ได้ผลิตภัณฑ์เป็นส่วนสำคัญ

ที่สุดของส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย สินค้า บริการ สถานที่องค์กรหรือบุคคล ผลิตภัณฑ์ต้องมีอรรถประโยชน์(Utility) มีมูลค่า (Values) ในสายตาของลูกค้า จึงจะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์ขายหรือได้การกำหนดกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ต้องคำนึงถึงปัจจัย 2 อย่างคือความแตกต่างของผลิตภัณฑ์(Product Differentiation) และองค์ประกอบ ของผลิตภัณฑ์(Product Component)(ซีววรรณ เจริญสุข อ้างถึงใน กมลภพ ทิพย์ปาละ, 2555) หรือแม้ผลิตภัณฑ์จะเป็นองค์ประกอบตัวเดียวในส่วนประสมของการตลาดก็ตาม แต่เป็นตัวสำคัญที่มีรายละเอียดที่จะต้องพิจารณาอีกมากมาย ดังนี้ เช่น ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ (Produce Variety) ชื่อตราสินค้าของผลิตภัณฑ์ (Brand Name) คุณภาพ ของผลิตภัณฑ์ (Quality) การรับประกันผลิตภัณฑ์ (Warranties) และการรับประกันผลิตภัณฑ์ (Returns)

2. ราคา (Price) หมายถึง คุณค่าผลิตภัณฑ์ในรูปของตัวเงิน ราคาเป็นต้นทุนของผู้บริโภค ผู้บริโภคจะเปรียบเทียบระหว่างคุณค่า (Value) ผลิตภัณฑ์ถ้ามูลค่าสูงกว่าราคาเขาก็จะตัดสินใจซื้อ ดังนั้นผู้กำหนดกลยุทธ์ด้านราคา ต้องคำนึงถึงการยอมรับของลูกค้าในมูลค่าของผลิตภัณฑ์ว่าสูงกว่าราคาของผลิตภัณฑ์ ต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องของผลิตภัณฑ์ตลอดจนภาวะแข่งขัน หรือมูลค่าของสินค้าและบริการที่วัดออกมาเป็นตัวเงิน การกำหนดราคามีความสำคัญต่อกิจการมาก กิจการไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าเองได้ตามใจชอบ การพิจารณาราคาจะต้องกำหนดต้นทุนการผลิต สภาพการแข่งขัน กำไรที่คาดหวัง ราคาของกลุ่มแข่งขัน ดังนั้นกิจการจะต้องเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการกำหนดราคาสินค้าและบริการ ประเด็นสำคัญจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับราคาได้แก่ ราคาสินค้าที่ระบุในรายการหรือราคาที่ระบุ (List Price) ราคาที่ให้ส่วนลด (Discounts) ราคาที่มีส่วนยอมให้ (Allowances) ราคาที่มีช่วงระยะเวลาที่การชำระเงิน (Payment Period) และราคาเงื่อนไขให้สินเชื่อ (Credit Terms)

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการใช้จ่าย

1. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (cultural factors) เป็นปัจจัยที่อิทธิพลออกที่กระทบต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคได้กว้างขวางที่สุด ลึกล้นที่สุด ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นวัฒนธรรมหลัก (core culture) แล้วก็มีอนุวัฒนธรรม (subculture) และชั้นทางสังคม (social class)

วัฒนธรรมหลัก เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกกลุ่มหรือในทุกสังคมของมนุษย์ และเป็นตัวก่อให้เกิดค่านิยม การรับรู้ ความอยากได้ ไปจนถึงพฤติกรรมของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ถ่ายทอดให้แก่กันและกันมา และด้วยเหตุที่แต่ละสังคมก็มีวัฒนธรรมหลักเป็นของตนเอง ผลก็คือพฤติกรรมที่ซื้อของมนุษย์ในแต่ละสังคมก็จะผิดแผกแตกต่างกันไป

อนุวัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมของคนกลุ่มย่อยที่รวมกันเข้าเป็นสังคมกลุ่มใหญ่ จำแนกอนุวัฒนธรรมออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. อนุวัฒนธรรมทางเชื้อชาติ (ethnic subculture)
2. อนุวัฒนธรรมตามท้องถิ่น (regional subculture)
3. อนุวัฒนธรรมทางอายุ (age subculture)

4. อนุวัฒนธรรมทางอาชีพ (occupational subculture)

ชั้นทางสังคม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีรายได้ อาชีพ การศึกษา หรือชาติตระกูลอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเหมือนกันชั้นทางสังคมของผู้บริโภคที่อยู่ในสังคมเมื่อแบ่งออกแล้วจะมีลักษณะ ดังนี้

ผู้บริโภคที่อยู่ในชั้นเดียวกันมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเหมือนกัน

สถานภาพของผู้บริโภคจะสูงหรือต่ำ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะถูกจัดกลุ่มอยู่ในชั้นทางสังคมระดับใด

ชั้นทางสังคมของผู้บริโภคถูกจัดกลุ่มและลำดับความสูงต่ำโดยตัวแปรหลายตัว เช่น อาชีพ รายได้ ความมั่งคั่งร่ำรวย การศึกษา และค่านิยม เป็นต้น

บุคคลอาจมีการเคลื่อนไหวจากชั้นทางสังคมชั้นหนึ่งหนึ่งไปยังชั้นอื่น ๆ ได้ ทั้งเลื่อนขึ้นและเลื่อนลง

2. ปัจจัยทางสังคม (social factors) ปัจจัยทางสังคมที่ส่งอิทธิพลต่อกระบวนการ

ตัดสินใจของผู้บริโภคมีมากมาย เช่น กลุ่มอ้างอิง ครอบครัว บทบาทและสถานภาพในสังคม เป็นต้น

กลุ่มอ้างอิง (reference group) กลุ่มอ้างอิงของผู้บริโภคคนใด หมายถึง กลุ่มบุคคลซึ่งผู้บริโภคคนนั้น ยึดถือหรือไม่ยึดถือเอาเป็นแบบอย่างในการบริโภคหรือไม่บริโภคตาม โดยที่ผู้บริโภคคนนั้นจะเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่ก็ได้

ครอบครัว (family) สมาชิกในครอบครัวหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยพ่อแม่ และลูก สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีอิทธิพลอย่างสำคัญในพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค และยังมีผลการวิจัยที่ยืนยันว่าครอบครัวเป็นองค์กรซื้อที่สำคัญที่สุดในสังคม

บทบาทและสถานภาพของบุคคล (role and status) สถานภาพ หมายถึง ฐานะ ตำแหน่งหรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคม ส่วน บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่สังคมกำหนดไว้ ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมหลายหน่วย บุคคลทุกคนย่อมมีสถานภาพได้หลายอย่าง มากบ้างน้อยบ้าง เช่น เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก เป็นรัฐมนตรี เป็นนักการเมือง เป็นปลัดกระทรวง เป็นนายตำรวจ เป็นนายธนาคาร เป็นนักศึกษา ฯลฯ สถานภาพเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมหนึ่ง ๆ กำหนดขึ้นเป็นบรรทัดฐานสำหรับกระจายอำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และสิทธิต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก

3. ปัจจัยส่วนบุคคล (personal factors) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งอิทธิพลต่อ

กระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคที่สำคัญ ๆ ได้แก่ อายุ วัฏจักรชีวิตครอบครัว อาชีพ รายได้ รูปแบบการดำเนินชีวิต บุคลิกภาพและมโนทัศน์ที่มีต่อตนเอง

อายุ (age) พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อหรือตัดสินใจบริโภคของบุคคลย่อมแปรเปลี่ยนไปตามระยะเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ขณะอยู่ในวัยทารกหรือวัยเด็ก พ่อแม่จะเป็นผู้ตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์มาให้บริโภคเกือบทั้งหมด เมื่ออยู่ในวัยรุ่นบุคคลจะตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์

ตัวตนเองในบางอย่าง โดยเฉพาะเมื่ออยู่ลับหลังพ่อแม่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่มีรายได้เป็นของตนเอง อำนาจในการตัดสินใจซื้อจะมีมากที่สุด ต่อเมื่อเข้าสู่วัยชรา ความคิดเห็นจากบุคคลอื่น ๆ เช่น ญาติพี่น้อง บุตรหลาน จะหวนกลับเข้ามาอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออีก

วัฏจักรชีวิตครอบครัว (Family Life Cycle) หมายถึง รอบแห่งชีวิตครอบครัว นับตั้งแต่การเริ่มต้นชีวิตครอบครัวไปจบลงที่การสิ้นสุดชีวิตครอบครัว แต่ละช่วงของวัฏจักรชีวิตครอบครัวผู้บริโภคจะมีรูปแบบและพฤติกรรมที่ซื้อที่แตกต่างกันออกไป วัฏจักรชีวิตครอบครัวของบุคคลแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

1. ระยะเวลาที่ยังเป็นหนุ่มสาวและโสดแยกตัวจากบิดามารดาอยู่อย่างอิสระ
2. ระยะเวลาที่ก้าวเข้าสู่ชีวิตครอบครัว
3. ระยะเวลาที่ก่อกำเนิดและเลี้ยงดูบุตร
4. ระยะเวลาที่บุตรแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่
5. ระยะเวลาสิ้นสุดชีวิตครอบครัว

อาชีพ (Occupation) อาชีพของบุคคลจะมีลักษณะเฉพาะบางประการที่ทำให้ต้องบริโภคผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างไปจากผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น นักธุรกิจที่ต้องใช้ความคิดอยู่ตลอดเวลา หากขับรถด้วยตนเองอาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ทำให้ต้องบริโภคบริการของพนักงานขับรถ พนักงานส่งเอกสารต้องการความคล่องตัวในการปฏิบัติงานหากใช้รถยนต์ย่อมบังเกิดความล่าช้าเพราะการจราจรติดขัด จึงต้องบริโภครถจักรยานยนต์ เป็นต้น

รายได้ส่วนบุคคล (Personal income) รายได้ส่วนบุคคลของผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อหรือไม่ซื้อ ได้แก่ รายได้ส่วนบุคคลที่ถูกหักภาษีแล้ว (Disposable income) หลังจากถูกหักภาษี ผู้บริโภคนำเอารายได้ส่วนหนึ่งไปเก็บออมไว้และอีกส่วนหนึ่งไปซื้อผลิตภัณฑ์อันจำเป็นแก่การครองชีพเรียกว่า Disposable income และรายได้ส่วนนี้เองที่ผู้บริโภคจะนำไปซื้อสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย

รูปแบบการดำเนินชีวิต (Life Styles) รูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลใด หมายถึง พฤติกรรมการใช้ชีวิต ใช้เงิน และใช้เวลา ของบุคคลคนนั้น ซึ่งแสดงออกมาให้ปรากฏชัด ๆ กันในสี่มิติต่อไปนี้ คือ มิติทางด้านลักษณะประชากรที่ประกอบกันเข้าเป็นตัวคนคนนั้น (demographics) กิจกรรมที่เขาเข้าไปมีส่วนร่วม (Activities) ความสนใจที่เขามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (interest) และความคิดเห็นที่เขามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Opinion) มิติทั้ง 3 อย่างหลังนี้ มักนิยมเรียกว่า AIO Demographics

4. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา (Psychological factors) ที่ส่งอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคได้แก่ การจูงใจ (Motivation) การรับรู้ (Perception) การเรียนรู้ (Learning) ความเชื่อและทัศนคติ (Beliefs and Attitudes)

การจูงใจ โดยทั่วไป หมายถึง การชักนำหรือการเกลี้ยกล่อมเพื่อให้บุคคลเห็นคล้อยตาม สิ่งที่ใช้ชักนำหรือเกลี้ยกล่อมเรียกว่าแรงจูงใจ (Motive) ซึ่งหมายถึงพลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลแล้ว และพร้อมที่จะกระตุ้นหรือชี้ทางให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของบุคคลนั้น

การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเลือกรับเอาสารสนเทศหรือสิ่งเร้าเข้ามาจัดระเบียบและทำความเข้าใจ โดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องมือ จากนั้นจึงมีปฏิกิริยาตอบสนอง การที่ผู้บริโภคสองคนได้รับสิ่งเร้าอย่างเดียวกัน และตกอยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน แต่มีปฏิกิริยาตอบสนองแตกต่างกัน เป็นเพราะการรับรู้ที่เอง นักการตลาดพึงเข้าใจว่าในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคจะตกอยู่ท่ามกลางสิ่งเร้ามากมาย และผู้บริโภคสามารถจะเลือกรับได้ สามารถจะบิดเบือนได้ และสามารถที่จะเลือกจดจำเอาไว้ได้ การส่งสิ่งเร้า (เช่น การโฆษณา) ออกไป จึงต้องโดดเด่น ชัดเจน และจำง่าย จึงจะทำให้ผู้บริโภคมีปฏิกิริยาตอบสนองไปในทางที่ประสงค์

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการได้มีประสบการณ์ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมผู้บริโภคหากมีประสบการณ์มาแล้วว่าผลิตภัณฑ์ใดสามารถตอบสนองความต้องการหรือสร้างความพอใจให้แก่ความอยากได้ของเขาได้ดี เมื่อตกอยู่ในภาวะที่ความต้องการหรือความอยากได้อย่างเดิมแสดงอิทธิพลออกมาอีก ผู้บริโภคจะซื้อผลิตภัณฑ์เดิมไปบริโภคอีก

ความเชื่อและทัศนคติ ความเชื่อเป็นลักษณะที่แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดที่จะเป็นไปได้อันเป็นจุดมุ่งหมายที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งจะเป็นความจริงหรือไม่จริงก็ได้ ความเชื่อนี้อาจเกิดจากความรู้ ความคิดเห็น หรือศรัทธา ก็ได้ และอาจมีอารมณ์ความรู้สึก หรือความสะท้อนใจเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้

กระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค

กระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคมีขั้นตอนดังนี้

การยอมรับปัญหา (Problem Recognition) หมายถึง สภาวะที่ผู้บริโภครู้และประจักษ์ชัดว่า ความปรารถนาของเขากับความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ ยังมีข้อแตกต่างกันทั้งระดับความเป็นจริงที่ดำรงอยู่นั้นยังต่ำกว่าระดับความปรารถนาเสียอีกด้วย เช่น ผู้บริโภคที่เป็นเจ้าของรถยนต์คันหนึ่ง ย่อมมีความปรารถนาจะให้รถยนต์ทำงานทุกครั้งที่ทำ การติดเครื่องในเวลาเช้า เพื่อขับออกไปทำงาน แต่ถ้าปรากฏว่าในหนึ่งสัปดาห์ต้องทำการเข็นเพื่อให้เครื่องยนต์ทำงานถึงห้าวัน ผู้บริโภคคนนั้นย่อมรู้ประจักษ์ชัดว่า มีความแตกต่างเกิดขึ้นระหว่างระดับของความปรารถนากับระดับของความเป็นจริง นั่นคือการยอมรับปัญหานั้นเองเมื่อผู้บริโภคตัดสินใจหาทางแก้ไขปัญหา ในขั้นตอนแรกผู้บริโภคจะตระหนักถึงปัญหา หรือความต้องการในสินค้าหรือการบริการซึ่งความต้องการหรือปัญหานั้นเกิดขึ้นมาจากความจำเป็น (Needs) ซึ่งเกิดจาก

1. สิ่งกระตุ้นภายใน (Internal Stimuli) เช่น ความรู้สึกหิวข้าว กระจายน้ำ เป็นต้น
2. สิ่งกระตุ้นภายนอก (External Stimuli) อาจเกิดจากการกระตุ้นของส่วนประสมทางการตลาด (4 P's) เช่น เห็นขนมเค้กน่ากิน จึงรู้สึกหิว, เห็นโฆษณาสินค้าในโทรทัศน์ กิจกรรมส่งเสริมการตลาดจึงเกิดความรู้สึกอยากซื้อ อยากได้, เห็นเพื่อนมีรถใหม่แล้วอยากได้ เป็นต้น

การเสาะแสวงหาสารสนเทศ (Information Research) สารสนเทศเกี่ยวกับวิธีแก้ปัญหาที่ผู้บริโภคเสาะแสวงหาก็คือ ส่วนประสมการตลาดที่นักการตลาดจำนวนมากมาจากหลายบริษัทพัฒนาออกมาเสนอนั่นเอง ส่วนประสมการตลาดเหล่านี้ ผู้บริโภคจะไปแสวงหามาจากแหล่งด้วยกันคือ

- แหล่งบุคคล (Personal Source)
- แหล่งการค้า (Commercial Source)
- แหล่งสาธารณะ (Public Source)
- แหล่งประสบการณ์ (Experience Source)

ผลจากการเสาะแสวงหาสารสนเทศ จะทำให้ผู้บริโภคได้รับส่วนประสมการตลาดมาจำนวนหนึ่ง ส่วนประสมการตลาดเหล่านี้จะถูกวิเคราะห์และพัฒนาขึ้นเป็นทางเลือกสำหรับผู้บริโภคนั้น ๆ แล้วจึงประเมินทางเลือกต่อไป

การประเมินทางเลือก (Alternatives Evaluation) เมื่อถึงขั้นตอนนี้ ผู้บริโภคจะกำหนดเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อวัดและเปรียบเทียบคุณค่าของส่วนประสมการตลาดที่จัดเก็บรวบรวมมานั้น เกณฑ์เหล่านี้ได้แก่รายละเอียดของส่วนประสมการตลาดที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์นั่นเอง

การตัดสินใจซื้อ (Purchase Decision) ในขั้นตอนการประเมินผลทางเลือกที่แล้วมา ผู้บริโภคได้เรียงลำดับคะแนนของทางเลือกต่าง ๆ ไว้แล้ว ความตั้งใจซื้อก็เกิดขึ้นแล้ว พอมาถึงการตัดสินใจซื้อ จะเป็นการเลือกเอาทางใดทางเลือกหนึ่งจากหลาย ๆ ทางเลือกนั้น โดยทั่วไปผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ตราที่ผ่านเกณฑ์มาด้วยคะแนนดีที่สุด ซึ่งต้องมีการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ตรายี่ห้อที่ซื้อ (Brand Decision)
2. ร้านค้าที่ซื้อ (Vendor Decision)
3. ปริมาณที่ซื้อ (Quantity Decision)
4. เวลาที่ซื้อ (Timing Decision)
5. วิธีการในการชำระเงิน (Payment-method Decision)

พฤติกรรมหลังการซื้อ (Postpurchase Behavior) หลังจากการที่ได้ซื้อผลิตภัณฑ์มา และได้บริโภคแล้ว ผู้บริโภคจะเรียนรู้ว่าผลิตภัณฑ์นั้นสามารถแก้ปัญหาได้จริง

หรือไม่ สร้างความพอใจให้มากนักน้อยเพียงใดเมื่อลูกค้าได้รับความพอใจหรือพอใจมากจากการได้
บริโภคผลิตภัณฑ์ ลูกค้ามักจะมีพฤติกรรมดังนี้

ซื้อผลิตภัณฑ์จากบริษัทมากขึ้น มีความภักดียาวนาน

ซื้อผลิตภัณฑ์ซ้ำอีกเมื่อบริษัทออกผลิตภัณฑ์ใหม่หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ใหม่

กล่าวถึงผลิตภัณฑ์และบริษัทไปในทางบวก

สนใจข้อเสนอของกลุ่มคู่แข่งน้อยลง มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงราคา

เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ให้บริษัททราบ

เป็นลูกค้าประจำของบริษัท

ในกรณีผู้บริโภคได้รับความไม่พอใจจากการได้บริโภคผลิตภัณฑ์ ผู้บริโภคอาจเก็บ
นำความรู้สึกไม่พอใจนั้นเอาไว้เงียบ ๆ ก็ได้ หรืออาจมีปฏิกิริยาตอบโต้ก็ได้ เป้าหมายของการ
ตอบโต้อาจเป็นตัวผลิตภัณฑ์หรือผู้ขายก็ได้ มีการเปรียบเทียบสิ่งที่เกิดขึ้นจริง กับสิ่งที่คาดหวัง
ถ้าคุณค่าของสินค้าหรือบริการที่ได้รับจริง ตรงกับที่คาดหวังหรือสูงกว่าที่ได้คาดหวังเอาไว้
ลูกค้าก็จะเกิดความพึงพอใจในสินค้าหรือบริการนั้น โดยถ้าลูกค้ามีความพึงพอใจก็จะเกิด
พฤติกรรมในการซื้อซ้ำ หรือบอกต่อ เป็นต้น แต่เมื่อใดก็ตามที่คุณค่าที่ได้รับจริงต่ำกว่าที่ได้
คาดหวังเอาไว้ ลูกค้าก็จะเกิดความไม่พึงพอใจ พฤติกรรมที่ตามมาก็คือ ลูกค้าจะเปลี่ยนไปใช้
ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคู่แข่ง และมีการบอกต่อไปยังผู้บริโภคคนอื่น ๆ ด้วย

จากแนวความคิดการตัดสินใจ สรุปได้ว่า การตัดสินใจ เป็นกระบวนการที่ผู้บริโภค
ตัดสินใจว่าจะซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการใด โดยมีปัจจัย คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวสินค้า สังคมและ
กลุ่มทางสังคม ทัศนคติของผู้บริโภค เวลาและโอกาส

ลักษณะของสินค้าเพื่อการบริโภคแบ่งได้ 2 ประเภท

1. สินค้าคงทน มีอายุการใช้งานนาน เช่น รถยนต์ บ้าน โทรทัศน์
2. สินค้าไม่คงทน เป็นสินค้าใช้แล้วสิ้นเปลือง เช่น สบู่ ยาสีฟัน อาหาร

ปัจจัยที่กำหนดการบริโภค

1. รายได้ ถ้ามีรายได้น้อยการใช้จ่ายในการบริโภคน้อย ถ้ารายได้สูงขึ้น
ผู้บริโภคจะใช้จ่ายมากขึ้น ซื้อสินค้าที่มีคุณภาพดีขึ้น
2. ราคาสินค้า หากคาดคะเนว่าราคาสินค้าในอนาคตจะสูงขึ้นผู้บริโภคจะรีบซื้อ
สินค้านั้นมากกว่าตอน ส่วนของรายได้ที่นำไปใช้จ่ายจะสูงขึ้น
3. รสนิยม รสนิยมผู้บริโภคย่อมแตกต่างกัน และมีการเอาอย่างกันในการบริโภค
จึงมีการใช้จ่ายสินค้าฟุ่มเฟือย
4. ระบบเงินผ่อน เป็นการเพิ่มโอกาสในการบริโภคเพราะไม่ต้องชำระเงินครั้งเดียว
และผู้มีรายได้น้อยสามารถซื้อสินค้าที่มีราคาแพงได้

ปัจจัยที่กำหนดความยืดหยุ่นของความต้องการของผู้บริโภค

1. ความสามารถในการหาสินค้ามาใช้ทดแทน สินค้าชนิดใดที่สามารถใช้สินค้าอื่นทดแทนได้ง่ายหลายชนิดในปริมาณมากสินค้านั้นจะมีความยืดหยุ่นสูง
2. ความจำเป็นของสินค้าต่อการดำรงชีพ สินค้าชนิดใดที่จำเป็นต่อการดำรงชีพจะมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่ำเพราะผู้บริโภคไม่อาจลดการบริโภคสินค้าชนิดนี้ลง
3. อายุการใช้งานของสินค้า สินค้าชนิดใดที่มีอายุการใช้งานนาน จะมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่ำ เพราะไม่ซื้อสินค้าชนิดนั้นบ่อย
4. สัดส่วนของรายได้ที่ใช้ซื้อสินค้าชนิดนั้นต่อรายได้ทั้งหมด ถ้าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร การเปลี่ยนแปลงราคาอาหารจะกระทบกระเทือนต่ออุปสงค์ในอาหาร
5. ระยะเวลา ยิ่งระยะเวลายาวนานเพียงใดผู้บริโภคจะมีโอกาสปรับปริมาณการซื้อสินค้ามากขึ้นเพราะจะมีสินค้าชนิดใหม่ ๆ มากชนิดที่จะใช้แทนสินค้าที่มีอยู่เดิม

วิธีการพิจารณาในการเลือกซื้อสินค้า

1. ความจำเป็น ประโยชน์การใช้สอย
2. มาตรฐานของสินค้า คุณภาพของสินค้า เช่นมี อย., มอก., ISO
3. ปริมาณของสินค้าเมื่อเทียบกับสินค้าชนิดเดียวกัน
4. ราคาสินค้าต่อหน่วย
5. ระยะเวลาในการการรับประกันสินค้า
6. อายุการใช้งาน
7. อะไหล่ วัสดุที่ใช้ซ่อมแซม
8. ภาชนะ หีบห่อ
9. วัน เดือนปีที่ผลิต และวันหมดอายุ
10. บริการหลังการขาย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคผู้บริโภคแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลมาจากความแตกต่างกันของลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล ทำให้การตัดสินใจซื้อและใช้บริการของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ โดยที่เราสามารถแบ่งปัจจัยที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค ออกเป็น 2 ประการ ได้แก่

ปัจจัยภายใน (Internal Factors) ปัจจัยภายในเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคล ในด้านความคิดและการแสดงออก ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยที่ปัจจัยภายในประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ความจำเป็น ความต้องการ หรือความปรารถนา แรงจูงใจ บุคลิกภาพ ทัศนคติ การรับรู้

1. ความจำเป็น (Needs) ความต้องการ (wants) และความปรารถนา (Desires) ความจำเป็น ความต้องการ และความปรารถนา เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันและสามารถใช้แทนกันได้ ซึ่งเราจะใช้คำว่าความต้องการในการสื่อความเป็นส่วนใหญ่ โดยที่ความต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลจะเป็นจุดเริ่มต้นของความต้องการในการใช้สินค้าหรือบริการ คือ เมื่อเกิดความจำเป็นหรือความต้องการ ไม่ว่าจะในด้านร่างกายหรือจิตใจขึ้น บุคคลก็จะหาทางที่จะสนองความจำเป็นหรือความต้องการนั้น ๆ เราอาจจะกล่าวได้ว่า ความต้องการของมนุษย์ หรือความต้องการของผู้บริโภคเป็นเกณฑ์สำหรับการตลาดยุคใหม่ และเป็นปัจจัยสำคัญของแนวความคิดทางการตลาด (Market concepts)

2. แรงจูงใจ (Motive) เมื่อบุคคลเกิดปัญหาทางกายหรือในจิตใจขึ้น และหากปัญหานั้นไม่รุนแรงเขาอาจจะปล่อยวาง ไม่คิด ไม่ใส่ใจ หรือไม่ทำการตัดสินใจใดๆ แต่หากปัญหานั้นๆ ขยายตัวหรือเกิดความรุนแรงยิ่งขึ้น เขาก็จะเกิดแรงจูงใจในการพยายามที่จะแก้ไขปัญหานั้นๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่เรา ต้องศึกษาถึงความต้องการ และความคิดของผู้บริโภค เพื่อที่จะสร้างแรงจูงใจในการซื้อสินค้าหรือบริการแก่ผู้บริโภคให้ได้

3. บุคลิกภาพ (Personality) เป็นลักษณะนิสัยโดยรวมของบุคคลที่พัฒนาขึ้นมา จากความคิด ความเชื่อ อุปนิสัย และสิ่งจูงใจต่างๆ ระยะเวลาและแสดงออกมาในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดรูปแบบในการสนอง (Reaction) ของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นลักษณะการตอบสนองในรูปแบบที่คงที่ต่อตัวกระตุ้นทางสภาพแวดล้อม เช่น ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้นำจะแสดงออก หรือตอบสนองต่อปัญหาด้วยความมั่นใจ และกล้าแสดงความคิดเห็นมีความเป็นตัวของตัวเองสูง ในขณะที่ผู้ที่ขาดความมั่นใจในตนเองไม่กล้าเสนอแนะความคิดเห็นและรับอิทธิพลจากผู้อื่นได้ง่าย จะมีลักษณะเป็นคนที่ชอบตามผู้อื่น

4. ทศนคติ (Attitude) เป็นการประเมินความรู้สึกหรือความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล โดยทัศนคติจะมีผลต่อพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล ดังนั้น เมื่อเราต้องการให้บุคคลใด ๆ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เราจะต้องพยายามที่จะเปลี่ยนทัศนคติของเขา ก่อน แต่ในความเป็นจริง ทัศนคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในจิตใจ ดังนั้น การปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมของผู้บริโภค ย่อมกระทำได้ง่ายกว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งต้องใช้ความเข้าใจ แรงพยายาม และระยะเวลาดำเนินการที่ยาวนาน

5. การรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการของบุคคลในการยอมรับความคิดหรือการกระทำของบุคคลอื่น ก้าวแรกของการเข้าสู่ความคิดในการสร้างความต้องการแก่ผู้บริโภค คือ ต้องการให้เกิดการรับรู้ก่อน โดยการสร้างภาพพจน์ของสินค้าหรือองค์การให้มีคุณค่าในสายตาของผู้บริโภค ซึ่งจะเป็นการสร้างการยอมรับได้เท่ากับเป็นการสร้างยอดขายนั่นเอง

6. การเรียนรู้ (Learning) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลทั้งที่เกิดจากการรับรู้และประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ในระยะยาว ดังนั้น

หากมีการรับรู้ แต่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อนข้างจะคงที่ ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้

ปัจจัยภายนอก (External Factors) หมายถึง ปัจจัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวของบุคคลซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความคิด และพฤติกรรมของผู้บริโภค โดยปัจจัยแบ่งออกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. สภาพเศรษฐกิจ (Economy) เป็นสิ่งที่กำหนดอำนาจซื้อ (Purchasing Power) ของผู้บริโภค ทั้งในรูปของตัวเงินและปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

2. ครอบครัว (Family) การเลี้ยงดูในสภาพครอบครัวที่แตกต่างกันส่งผลให้บุคคลมีความแตกต่างกัน เช่น การตอบสนองต่อความต้องการผลิตภัณฑ์ของบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากครอบครัว ซึ่งครอบครัวจะมีผลต่อพฤติกรรมบุคคลได้สูงกว่าสถาบันอื่นๆ เนื่องจากบุคคลจะใช้ชีวิตในวัยเด็ก ซึ่งเป็นวัยซึมซับและเรียนรู้ลักษณะอันจะก่อให้เกิดเป็นนิสัยประจำ (Habits) ของบุคคลไปตลอดชีวิต เป็นต้น

3. สังคม (Social) กลุ่มสังคมนั้นๆ ตัวของบุคคลมีผลต่อการปรับพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นในทิศทางเดียวกัน เพื่อการยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือที่เรียกว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ประกอบด้วยรูปแบบการดำรงชีวิต (Lifestyles) ค่านิยมของสังคม (Social Values) และความเชื่อ (Believes) ทำให้ต้องศึกษาถึงลักษณะของสังคม เพื่อจะทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลของสังคมที่มีต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยเฉพาะบรรทัดฐาน (Norms) ที่สังคมกำหนด

4. วัฒนธรรม (Culture) เป็นวิธีการดำเนินชีวิตที่สังคมเชื่อถือเป็นสิ่งดีงามและยอมรับปฏิบัติมา เพื่อให้สังคมดำเนินและมีพัฒนาการไปได้ด้วยดี บุคคลในสังคมเดียวกันจึงต้องยึดถือและปฏิบัติตามวัฒนธรรม เพื่อการอยู่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยวัฒนธรรมเป็นกลุ่มของค่านิยมพื้นฐาน (Basic values) การรับรู้ (Perception) ความต้องการ (Wants) และพฤติกรรม (Behaviors) จึงเป็นรูปแบบหรือวิถีทางในการดำเนินชีวิต (Lifestyles) ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ ประกอบด้วย ค่านิยมการแสดงออก ค่านิยมในการใช้ชีวิตหรือสิ่งของ หรือแม้กระทั่งวิถีคิดก็เป็นวัฒนธรรมด้วย

5. การติดต่อธุรกิจ (Business Contact) หมายถึง โอกาสที่ผู้บริโภคจะได้พบเห็นสินค้าหรือบริการนั้นๆ สินค้าตัวใดที่ผู้บริโภคได้รู้จักและพบเห็นบ่อยๆ ก็จะมีคุณค่าในสายตา ซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคมีความไว้วางใจ และมีความยินดีที่จะใช้สินค้านั้น ดังนั้นธุรกิจจะเน้นในเรื่องของการทำให้เกิดการพบเห็นในตราสินค้า (Brand Contact) นำสินค้าเข้าไปให้ผู้บริโภคได้พบเห็น ได้รู้จัก สัมผัส ได้ยิน ได้ฟังด้วยความถี่สูง การสร้างให้บุคคลเกิดการเปิดรับ (Exposure) มากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ได้ประโยชน์มากขึ้นเท่านั้น ตามหลักจิตวิทยาที่มีอยู่ว่าความคุ้นเคยนั้นก่อให้เกิดความรัก

6. สภาพแวดล้อม (Environment) การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั่วไป เช่น ความปรวนแปรของสภาพอากาศ การขาดแคลนน้ำหรือเชื้อเพลิง ผลกระทบของปรากฏการณ์ El Ninyo และ La Nina เป็นต้น ส่งผลให้การตัดสินใจของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน (ธนาพงศ์ คุณะวิริยะวงศ์, 2554)

5. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกัน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในชนบทเป็นสังคมที่เปี่ยมไปด้วยน้ำใจ และวัฒนธรรมที่งดงามในแต่ละชุมชนแต่ละท้องถิ่น แต่ภายหลังประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศโดยเน้นไปที่ระบบเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่รับรูปแบบมาจากประเทศกลุ่มตะวันตก โดยใช้รูปแบบเสรีนิยม หรือทุนนิยมเสรี โดยไม่ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในชุมชนชนบท ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนชนบทเปลี่ยนไป เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหายาเสพติด เป็นต้น คนในชุมชนชนบทไม่สามารถพึ่งตนเองได้เหมือนในอดีต

ตัวอย่างงานวิจัยและวิทยานิพนธ์จำนวนมากที่มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ ซึ่งถือเป็นพัฒนาการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนชนบทไทย เป็นการมุ่งศึกษาตั้งแต่การดำรงอยู่การได้รับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งปัจจุบันที่มีการปรับตัวตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยตัวทฤษฎีเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและพบเห็นได้โดยทั่วไปและมีการประยุกต์ใช้กันในสังคมไทยในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ อีกทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์ ความรู้สึก การรับรู้ และการสืบค้นด้วยตัวเองที่เกิดขึ้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จากการที่พระองค์ทรงเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท หรือไม่ว่าจะเป็นภูมิภาคใดของประเทศก็ตาม และโดยเฉพาะในถิ่นทุรกันดารที่พสกนิกรของพระองค์ประสบปัญหาความเดือดร้อน ปัญหาความยากจน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากการสังสมประสบการณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่ช่วงชีวิตในวัยพระเยาว์ การเสด็จขึ้นครองราชย์ และจนถึงปัจจุบัน (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์, 2551 : 63)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่าง ยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนัก ธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อม ต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริชี้แนะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการ พัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้คุณธรรม ความรู้ และดำเนินชีวิตด้วย ความเพียร เพื่อป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดหลักการทรงงานในลักษณะเน้นการพัฒนา“คน” ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่ทรงเลือกว่าเขาเหล่านั้นเป็นใครจึงมิได้มีแต่เพียงปวงชนชาวไทยเท่านั้นที่ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่เปรียบมิได้ แต่ยังเป็นທີ່ประจักษ์แก่ นานาประเทศทั่วโลกต่างยกย่องสรรเสริญพระเกียรติคุณและได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย รางวัลเกียรติคุณมากมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะกับประเทศ ไทยแต่เป็นประโยชน์กับทุกประเทศที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับประชาชนทุกระดับ สศช. จึงได้น้อมนำหลักปรัชญา และอัญเชิญพระบรมราโชวาทและพระ ราชดำรัสในวาระโอกาสต่างๆ มาจัดพิมพ์ในสมุดบันทึก “เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง” เผยแพร่ เพื่อช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเพื่อให้ทุกภาคส่วนได้เห็นคุณค่าและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ให้สามารถพึ่งตนเองได้ อย่างเข้มแข็งพัฒนาไปสู่“สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็น แนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัตินำสู่ความสมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืนโดยมี องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ “รู้จักอ่อน รู้แข็ง โอกาส อุปสรรค”และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์ใช้”

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที

ความพอเพียงในชุมชน

แนวทางปฏิบัติ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้ รัก สามัคคีสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชน สวัสดิการชุมชนการช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยรวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์สุขได้อย่างเหมาะสมตัวอย่างความพอเพียง คนในชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูลในชุมชนเพื่อให้รู้จักตัวเอง ชุมชน ทรัพยากรในชุมชน โลกภายนอก และรู้สาเหตุปัญหา ที่มาของผลกระทบต่างๆ แล้วร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหาและวางแผนป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงพัฒนาสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ แล้วนำมาต่อยอดเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชนในทางที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีความ “รู้ รัก สามัคคี” มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน รอบคอบมีความเพียร มีสติปัญญา และที่สำคัญคือมีความสุขบนความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่โลภ ไม่ติดการพนัน ไม่เป็นหนี้ ไม่ลุ่มหลงอบายมุขตั้งตัวอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ชุมชนที่ไม่ปฏิบัติเช่นนี้ก็ไปไม่รอด ตรงข้ามกับชุมชนที่ปฏิบัติตามปรัชญาของความพอเพียงก็สามารถคงความเข้มแข็งและยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ

การน้อมนำปรัชญาของความพอเพียงมาใช้ในระดับต่างๆ นั้น ต้องมีพื้นฐานคือการพึ่งตนเองได้ โดยพิจารณาถึงความพอเพียงในการดำเนินชีวิตทุกอย่างก้าว ได้แก่

ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างมีเหตุผล และคุณธรรม รอบรู้ รอบคอบระมัดระวัง เสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ด้วยการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมสัมฤทธิ์ผลและทันกาล

ด้านจิตใจ เข้มแข็ง กตัญญู มีความเพียร มีจิตสำนึกที่ถูกต้องมีคุณธรรมอันมั่นคง
สุจริต จริ่งใจ คิดดี ทำดี แจ่มใส เอื้ออาทร แบ่งปันเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานสัมพันธ์รัฐ รัก สามัคคี
เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และ
วัฒนธรรมไทย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด ประหยัดและ
รอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และคงอยู่ชั่วลูกหลาน

ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและ
สภาพแวดล้อมตามภูมิสังคม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน (สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542 : 23)

การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

"เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน
ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหาร
ประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุค
โลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่
จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบอันไม่แน่นอน
"ปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง" มาประยุกต์ใช้ในชีวิตและการงาน คนไทยที่โชคดีที่สุดในโลกนี้แล้ว เพราะเรามี
พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ที่ท่านรักประชาชนของท่าน โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบัน
พระองค์ท่านต้องทำงานมาตลอดเพื่อให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขของราษฎรของท่าน ผมได้รับ
การศึกษามากพอสมควร มีโอกาสในการเรียนรู้ต่าง ๆ มากกว่าคนอื่น ๆ ในเรื่องที่คุณ
ได้พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทย ที่เรารู้ได้อย่างชัดเจนก็คือเรื่องของ"ปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง" และผมก็เป็นหนึ่งของคนไทยมากกว่า 60 ล้านคน ที่ได้เรียนรู้ทฤษฎีนี้ เรารู้อย่างเดียว
นั้นจะไม่สามารถทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติเลย เราต้องน้อมนำแนว"ปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง" มาประยุกต์ใช้ในชีวิตและการงานของตนเองให้มากที่สุด ก่อนอื่นผมอยากนำ
บทความต่าง ๆ ที่เป็นความรู้มาแบ่งปันให้คนไทยได้อ่าน จะได้มีความเข้าใจมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาเป็น หลักเป็นแนวทางสำหรับ
การดำเนินชีวิตของคนทุกระดับชั้น และการบริหารองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชนทุก ระดับทุก
ขนาดนั้นคือใช้กับคนในสังคม และวงการธุรกิจ แม้ไม่ใช่คน ร่ำรวยก็สามารถดำเนินชีวิตด้วย
'ทางสายกลาง' ที่มีความมั่นคงได้ หรือเป็นผู้มีมั่งคั่ง ก็ร่ำรวยอย่างมีสติ รวยอย่างมีคุณค่า มี
ประโยชน์สำหรับสังคม และประเทศชาติ

ภาพ 2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสุโขทัย-ลก, 2558

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เพราะหลักการของ “ความพอเพียง” ที่ยึดหลัก พอประมาณมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันความไม่แน่นอน 3 หลักที่ว่ามี เหมือนห่วงสัญลักษณ์ ที่เราเคยเห็นในกีฬาโอลิมปิก 3 ห่วงที่ต้องสอดคล้องกันไปขณะเดียวกัน การขับเคลื่อนของ 3 ห่วงดังกล่าว ก็มีเงื่อนไขความรู้ (คือ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) และเงื่อนไขคุณธรรม (คือ ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน) เมื่อเป็นดังนี้ได้ก็จะนำไปสู่การมีชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและ

ดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูงที่มีการแข่งขันสูง การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบละคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่างๆ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม คือ การยึดถือคุณธรรมต่างๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวม และการแบ่งปัน ฯลฯ ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็น "ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง" ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ว่า "คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่นได้จัดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น "ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง" ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ว่า "คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น"

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลุกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสียดังค์ เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และถูกพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางแก้ไข

ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ประกอบไปด้วย 3 หลักการ คือ

1. ความพอประมาณ คือ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ความมีเหตุผล คือ การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว

ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต และ เงื่อนไขคุณธรรม คือ การยึดถือคุณธรรมต่างๆ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร จุดเริ่มต้นของแนวคิดปรัชญาความพอเพียง มาจากหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือ “หลักการทรงงาน 23 ข้อ” ซึ่งพระองค์ได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเสมอมา และได้ทรงพระราชทานเป็นแนวทางให้กับพลกนิกร อาทิ “ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ” โดยศึกษารายละเอียดครบถ้วนอย่างเป็นระบบ ทั้งจากเอกสารและสอบถามผู้รู้, “ทำตามลำดับขั้น” โดยเริ่มต้นทำงานจากสิ่งที่จำเป็นที่สุดก่อน โดยเรื่องความพอเพียงนั้นปรากฏอยู่ใน 3 หลักการ คือ

1. การพึ่งตนเอง คือ การอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งตนเองได้

2. พออยู่พอกิน คือ การมีชีวิตอยู่ในขั้นของความพอดี

3. เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำเนินไปในทางสายกลาง ด้วยความพอประมาณ และความมีเหตุผล

3 พ. คือ “พึ่งตนเอง” “พออยู่พอกิน” “พอเพียง” 3 หลักการสั้นๆ ง่ายๆ แห่งความพอเพียง ซึ่งเพียงพอที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่ไม่ได้มีเพียงเรื่องของหลักการดำเนินงานเกษตร อาทิ การทำไร่นาสวนผสม หรือการพัฒนาชุมชนเพียงเท่านั้น แต่หลักการ 3 พ. ยังเป็นแนวทางที่นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ทุกเรื่อง และเข้าถึงผู้คนทุกกลุ่ม ซึ่งการใช้ชีวิตด้วยการพึ่งตนเอง พออยู่พอกิน และพอเพียง ตามรอยที่พ่อนำทางไว้ ทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามได้พบกับความสุขที่แท้จริง และไม่หวาดหวั่นกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพราะเมื่อเข้าใจถึงแก่นแท้ของคำว่าพอแล้ว ไม่ว่าโลกจะโลกาภิวัตน์ไปมากเพียงใด ก็ไม่ได้ทำให้ความมั่นคงผาสุก ลดน้อยลง

6. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ความหมายของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ ตามความหมายขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1995) และตามความหมายของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 หมายถึง ประชาชนหรือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ผู้สูงอายุ หรือ ผู้ที่อยู่ในวัยชรา หมายถึง มนุษย์ที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของชีวิต นิยามของผู้สูงอายุอาจแตกต่างกันไปเมื่อพิจารณาจากแง่มุมต่าง ๆ อาทิ ทางชีววิทยา ประชากรศาสตร์ การจ้างงาน และทางสังคมวิทยา ในทางสถิติมักถือว่าผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุ 60-65 ปีขึ้นไป(วิกิพีเดีย)

ปัจจุบันประเทศไทยกำหนดนิยาม ผู้สูงอายุไว้อย่างเป็นทางการ คือผู้ที่มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2546 และนิยามนี้ได้ใช้เป็นอายุที่เริ่มได้รับสิทธิต่าง ๆ จากทางราชการด้วย เช่น อายุเกษียณของข้าราชการ หรืออายุที่เริ่มได้รับ เบี้ยยังชีพ อย่างไรก็ตาม การกำหนดอายุที่ 60 ปีนี้ไม่ได้เป็นเกณฑ์หรือข้อตกลงที่เป็นสากล มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศนิยามผู้สูงอายุที่กำหนดโดยปีปฏิทินเปลี่ยนแปลงได้ เป็นไปตามกาลเวลา หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่เกี่ยวข้อง (Laws,1993) ได้มีนักวิชาการทั้ง ในประเทศและต่างประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ เสนอให้มีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุในประเทศ ของตนเองให้สูงขึ้น เช่น ประเทศญี่ปุ่น จาก 65 ปี เป็น 75 ปี (Hinohara, 2006; Orimo et, al., 2006 ; Tokuda, &Hinohara, 2008) และสำหรับประเทศไทยจาก 60 ปี เป็น 65 ปี (อ้างถึงใน วรชัย ทองไทย, 2549 ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนางศ์, 2553) ซึ่งน่าจะมี ผลกระทบในวงกว้างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยาสังคม และสุขภาพ (มโนทัศน์ผู้สูงอายุ, 2556)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ

(อ้างถึงใน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน : 1) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ที่ ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 ได้มีข้อมติรับรอง ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการวางรากฐาน ด้าน สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก และเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ ด้าน สิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน ปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็น มาตรฐานที่ประเทศ สมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิ มนุษยชนของประชาชนทั่วโลก ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกที่ ลงคะแนน เสียงร่วมรับรองปฏิญญาฉบับนี้ในการประชุม ดังกล่าว ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เนื่องในโอกาสการครบรอบ 60 ปี ของการรับรอง ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในวันที่

10 ธันวาคม 2551 ประเทศไทยได้ร่วมกับประชาคมโลก ในการฉลองวาระสำคัญดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับหลักการสากล

ด้านสิทธิมนุษยชนให้กับประชาชนได้รับทราบ โดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเองซึ่งไม่ควรถูก ละเมิด และการเคารพสิทธิของผู้อื่นซึ่งจะช่วยส่งเสริม สันติสุขภายในสังคม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว กระทรวงการ ต่างประเทศจึงได้ปรับปรุงคำแปลภาษาไทย ของ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้มีความทันสมัย และเข้าใจง่ายขึ้นสำหรับบุคคลทั่วไป โดยยังยึดถือ เนื้อหาสาระของปฏิญญาฯ เป็นสำคัญ และถือเป็น หนึ่งในกิจกรรมสำคัญของการฉลองครบรอบ 60 ปี ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งกระทรวง การต่างประเทศหวังว่าการปรับปรุงคำแปลภาษาไทย ของปฏิญญาดังกล่าว จะช่วยให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ทั้ง 30 ข้อที่ระบุอยู่ในปฏิญญาดังกล่าว และสามารถ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของแต่ละบุคคลต่อไป

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อมติสมัชชา สหประชาชาติที่ 217 เอ (III) วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 อารัมภบท โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรี แต่กำเนิด และสิทธิที่ เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิก ทั้งมวลแห่งครอบครัว มนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่ง อิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก โดยที่การไม่หาพา และการหมิ่นในคุณค่าของ สิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการขัดอย่าง ร้ายแรงต่อมโนธรรมของ มนุษยชาติ และการมาถึงของโลกที่ได้มีการ ประกาศให้ความมี อิสรภาพในการพูดและ ความเชื่อ และอิสรภาพจากความหวาดกลัวและ ความต้องการของ มนุษย์ เป็นความปรารถนาสูงสุด ของประชาชนทั่วไป

โดยที่เป็นการจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับ ความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้า จะไม่บังคับให้ คนต้องหันเข้าหาการลุกขึ้นต่อต้านทรราชและการ กดขี่เป็นวิถีทางสุดท้าย โดยที่ เป็นการจำเป็นที่จะส่งเสริมพัฒนาการ แห่งความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างชาติต่าง ๆ โดยที่ ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยัน อีกครั้งไว้ในกฎบัตรถึงศรัทธาในสิทธิมนุษยชน ขั้น พื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและค่าของมนุษย์ และในสิทธิ ที่เท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิง และได้ มุ่งมั่น ที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐาน แห่งชีวิตที่ดีขึ้นในอิสรภาพอัน กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณที่จะบรรลุถึงซึ่ง การส่งเสริมการเคารพและการ ยึดถือสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพขั้นพื้นฐานโดยสากล โดยความร่วมมือ กับสหประชาชาติ โดยที่ความเข้าใจร่วมกันในสิทธิและอิสรภาพ เหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพื่อให้ปฏิญญานี้สำเร็จ ผลเต็มบริบูรณ์

ดังนั้น สมัชชาจึงประกาศปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ให้เป็นมาตรฐาน ร่วมกัน แห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวล และประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่า บังคับทุกคนและทุกส่วนของสังคม โดยการ คำนี้ถึงปฏิญญานี้เป็นเงื่อนไข จะมุ่งมั่น ส่งเสริม การเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอน และการศึกษา และให้มีการยอมรับ

และยึดถือโดย สากลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยมาตรการแห่งชาติ และระหว่างประเทศอันก้าวหน้า ตามลำดับ ทั้งใน บรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยกันเอง และใน บรรดาประชาชนของ ดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจ แห่งรัฐนั้น

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและ เสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตน มีเหตุผลและมีมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วย จิตวิญญานแห่งภราดรภาพ

ข้อ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวง ตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดย ปราศจากการ แบ่งแยกไม่ว่าชนชาติใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือ ทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการ แบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่าง ประเทศ ของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้ จะเป็นเอกราช อยู่ในความ พิทักษ์ มิได้ปกครอง ตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด

ข้อ 3 ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล

ข้อ 4 บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาส หรือสถานะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ ห้ามความ เป็นทาส และการค้าทาสทุกรูปแบบ

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกกระทำการทรมานหรือ การปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้

ข้อ 6 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุก แห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของ กฎหมาย เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคน มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง เท่าเทียมกันจาก การเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุยงให้มีการ เลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมี ประสิทธิภาพจากศาล ที่มีอำนาจแห่ง รัฐต่อการ กระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับ ตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือ เนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ 10 ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาค อย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณา คดีที่เป็นธรรม และเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการ พิพากษาหนดสิทธิและ หน้าที่ของตนและ ข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อน ว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตาม กฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตนได้รับ หลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี

(2) บุคคลใดจะถูกตัดสินว่ามีความผิด ทางอาญาใด อันเนื่องจากการกระทำ หรือละเว้นใด อันมิได้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมาย แห่งชาติหรือกฎหมายระหว่าง

ประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นไม่ได้ และจะกำหนดโทษที่หนักกว่าที่บังคับใช้ในขณะที่ได้กระทำความผิด ทางอาญานั้นไม่ได้

ข้อ 12 บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจ ในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัย หรือการสื่อสาร หรือจะถูกหลอกลวงภัยรภัยและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมาย ต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการหลอกลวงดังกล่าว

ข้อ 13 (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้าย และการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของแต่ละรัฐ

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะออกนอกประเทศใดรวมทั้งประเทศของตนเองและสิทธิที่จะกลับสู่ ประเทศตน

ข้อ 14 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหา และที่จะได้ที่ลี้ภัยในประเทศอื่น จากการประหัตประหาร

(2) สิทธินี้จะยกเว้นกล่าวอ้างกับกรณีที่ การดำเนินคดีที่เกิดขึ้นโดยแท้ จากความผิดที่มีใช้ทางการเมืองหรือจากการกระทำอันขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติไม่ได้

ข้อ 15 (1) ทุกคนมีสิทธิในสัญชาติหนึ่ง

(2) บุคคลใดจะถูกเพิกถอนสัญชาติ ของตนตามอำเภอใจ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะ เปลี่ยนสัญชาติของตนไม่ได้

ข้อ 16 (1) บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบ บริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรสและก่อร่างสร้าง ครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใด อันเนื่องจาก เชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างย่อมมีสิทธิ เท่าเทียมกันในการสมรส ระหว่างการสมรส และ ในการขาดจากการสมรส

(2) การสมรสจะกระทำโดยความยินยอม อย่างอิสระและเต็มทีของผู้ที่จะเป็นคู่สมรสเท่านั้น

(3) ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติและ พื้นฐานของสังคม และย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความ คุ้มครองจากสังคมและรัฐ

ข้อ 17 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของ ทรัพย์สินโดยตนเอง และโดยร่วมกับผู้อื่น

(2) บุคคลใดจะถูกเอาทรัพย์สินไปจาก ตนตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ 18 ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดมโนธรรม และศาสนา ทั้งนี้สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพ ในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อ และอิสรภาพ ในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อถือ ของตนในการสอน การปฏิบัติศาสนการบูชา และการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังหรือ ในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และในที่สาธารณะหรือ ส่วนบุคคล

ข้อ 19 ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็น และการแสดงออก ทั้งนี้สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และที่จะแสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสารและ ข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน

ข้อ 20 (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการ ชุมนุม และการสมาคมโดยสันติ

(2) บุคคลใดไม่อาจถูกบังคับให้สังกัด สมาคมหนึ่งได้

ข้อ 21 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตนโดยตรงหรือผ่านผู้แทนซึ่ง ได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการ สาธารณะในประเทศตนโดยเสมอภาค

(3) เจตจำนงของประชาชนจะต้อง เป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง ทั้งนี้ เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตาม กำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเป็นการ ออกเสียงอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และต้อง เป็นการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนน โดย อิสระในทำนองเดียวกัน

ข้อ 22 ทุกคนในฐานะสมาชิกของสังคม มี สิทธิในหลักประกันทางสังคม และย่อมมีสิทธิใน การบรรลุสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันจำเป็นยิ่งสำหรับศักดิ์ศรีของตน และการ พัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างอิสระ ผ่านความ พยายามของรัฐและความร่วมมือระหว่างประเทศ และตามการจัดการและทรัพยากรของแต่ละรัฐ

ข้อ 23 (1) ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขที่ยุติธรรมและ เอื้ออำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อ การว่างงาน

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่ เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดย ปราศจากการเลือกปฏิบัติใด

(3) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรม และเอื้ออำนวยต่อการประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของ มนุษย์สำหรับตนเองและครอบครัวและหากจำเป็นก็จะได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบ อื่นเพิ่มเติมด้วย

(4) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้งและที่จะเข้าร่วมสหภาพแรงงาน เพื่อความคุ้มครองผลประโยชน์ของตน

ข้อ 24 ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนและการผ่อนคลายเป็นรวมทั้งจำกัดเวลาทำงานตาม สมควร และวันหยุดเป็นครั้งคราวโดยได้รับค่าจ้าง

ข้อ 25 (1) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการ ครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพ และความอยู่ดี ของตนและของครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่อง นุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในหลักประกันยามว่างงาน เจ็บป่วย พิการ หมาย วัยชรา หรือปราศจากการดำรงชีพอื่นในสภาวะ แวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน

(2) มารดาและเด็กย่อมมีสิทธิที่จะรับ การดูแลรักษา และการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็ก ทั้งปวงไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกสมรส จะต้องได้รับ การคุ้มครองทางสังคม เช่นเดียวกัน

ข้อ 26 (1) ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษา จะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้น ประถมศึกษาและ ชั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับประถมจะต้องเป็น ภาคบังคับ การศึกษาด้าน

วิชาการและวิชาชีพ จะต้องเปิดเป็นการทั่วไป และการศึกษาในระดับสูง ขึ้นไปจะต้องเข้าถึงได้ อย่างเสมอภาคสำหรับ ทุกคนบนพื้นฐานของคุณสมบัติความเหมาะสม

(2) การศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่การ พัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และการ เสริมสร้างความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและ อิสรภาพขั้นพื้นฐาน การศึกษาจะต้อง ส่งเสริม ความเข้าใจ ขันติธรรม และมีมิตรภาพระหว่าง ประชาชาติกลุ่มเชื้อชาติหรือศาสนาทั้ง มวล และ จะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อ การชำระไว้ซึ่งสันติภาพ

(3) ผู้ปกครองมีสิทธิเบื้องต้นที่จะ เลือกประเภทการศึกษาที่จะให้แก่บุตร ของตน

ข้อ 27 (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมโดยอิสระ ในชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่ จะผลิตเพลิน กับศิลปะ และมีส่วนร่วมในความรุดหน้า และ คุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการ คุ่มครองผลประโยชน์ทางจิตใจและทางวัตถุ อัน เป็นผลจากประดิษฐกรรมใดทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม และศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้าง

ข้อ 28 ทุกคนย่อมมีสิทธิในระเบียบทางสังคม และระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นกรอบ ให้บรรลุสิทธิ และอิสรภาพที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้อย่างเต็มที่

ข้อ 29 (1) ทุกคนมีหน้าที่ต่อชุมชน ซึ่งการ พัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยอิสระและ เต็มที่ จะ กระทำได้ก็แต่ในชุมชนเท่านั้น

(2) ในการใช้สิทธิและอิสรภาพของตน ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มี กำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์ ของการได้มาซึ่งการยอมรับและ การเคารพสิทธิ และอิสรภาพอันควรของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้อง กับความต้องการอันสมควร ทางด้านศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการ ทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย

(3) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ไม่อาจใช้ ขัดต่อวัตถุประสงค์ และหลักการ ของสหประชาชาติ ไม่ว่าในกรณีใด ข้อ 30 ไม่มีบทใดในปฏิญญานี้ ที่อาจตีความ ได้ว่า เป็นการ ให้สิทธิใดแก่รัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลใด ในการดำเนินกิจกรรมใด หรือกระทำการใด อันมุ่ง ต่อ การทำลายสิทธิและอิสรภาพใดที่กำหนดไว้ ณ ที่นี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติได้ ลงคะแนนเสียง รับรองให้ประกาศใช้เพื่อเป็นมาตรฐานร่วมกัน ในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิ มนุษยชน ในการประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 ที่กรุงปารีส ประเทศ ฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948)

สิทธิของผู้สูงอายุตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ

การมีอิสรภาพในการพึ่งตนเอง

ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการดูแลสุขภาพอย่างเพียงพอทั้งจากการจัดสรรรายได้ การสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและ ชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือตนเอง

1. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและโอกาสได้ทำงานหรือมีโอกาที่จะสร้างรายได้ทางอื่นให้กับตนเอง
2. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการกำหนดการเกษียณอายุการทำงาน
3. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงโครงการฝึกอบรมและโครงการด้านการศึกษาที่เหมาะสม
4. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและสามารถที่จะปรับให้เข้ากับสภาพพึ่งพอใจส่วนบุคคลและความสามารถที่เปลี่ยนไป
5. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเองได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

การมีส่วนร่วม

1. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิคงอยู่ในสังคม และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนด และดำเนินนโยบายที่มีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่อันดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะกับคนรุ่นใหม่
2. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาและพัฒนาโอกาสในการให้บริการแก่ชุมชน และทำงานอาสาสมัครในตำแหน่งที่เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถ
3. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะก่อตั้งขบวนการหรือสมาคมเพื่อผู้สูงอายุ

การอุปการะเลี้ยงดู

1. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดู และการปกป้องคุ้มครองจากครอบครัวและชุมชน ตามคุณค่าวัฒนธรรมของแต่ละระบบสังคม
2. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงบริการด้านการดูแลสุขภาพ เพื่อช่วยให้สามารถและคงไว้หรือฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ให้อยู่ในระดับที่สมบูรณ์ที่สุด และเพื่อช่วยป้องกันหรือชะลอการเกิดภาวะเจ็บป่วยอีกด้วย
3. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิได้รับบริการทางด้านสังคมและกฎหมาย เพื่อส่งเสริมอิสรภาพในการดำเนินชีวิตการปกป้องคุ้มครองและการอุปการะ เลี้ยงดู
4. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ ซึ่งจะให้บริการด้านการปกป้องคุ้มครอง การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการกระตุ้นทางด้านจิตใจและสังคม

ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและบรรยากาศที่เป็นมิตร ตามความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการ

5. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิมนุษยชนทั้งปวงและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในขณะที่อยู่ในสถานที่ใดใด หรือในสถานที่ให้บริการดูแลรักษา รวมทั้งพึงได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรี ความเชื่อ ความต้องการ และความเป็นส่วนตัว ตลอดจนสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดู และคุณภาพชีวิตของตนเอง

การบรรลุความต้องการ

1. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

2. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงแหล่งการศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ทางศาสนา และนันทนาการในสังคม

ความมีศักดิ์ศรี

1. ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความมั่นคงปลอดภัยปราศจากการถูกแสวงหาผลประโยชน์ ตลอดจนการปฏิบัติอย่างทารุณ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2. ผู้สูงอายุพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัย เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ภูมิหลัง ศาสนา ความพิการ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสถานภาพอื่นใด

ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย

องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุขึ้น ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ในปี พ.ศ. 2525 โดยได้กำหนดแผนปฏิบัติการระยะยาวระหว่างประเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุ พร้อมทั้งได้เชิญชวนให้ประเทศสมาชิกจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุในปี พ.ศ.2534 สมัชชาองค์การสหประชาชาติได้รับรองสิทธิของผู้สูงอายุในด้านความอิสระ การมีส่วนร่วม การดูแลเอาใจใส่ ความพึงพอใจในตนเองและศักดิ์ศรี รวม 20 ประการในปี พ.ศ.2541 คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก องค์การสหประชาชาติ ได้จัดประชุมบรรดาประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกที่เมืองเก๊า ประเทศจีน เพื่อรับรองปฏิญญามาเก๊าและแผนปฏิบัติการเรื่องผู้สูงอายุในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกและในปี พ.ศ.2542 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี พ.ศ.2542 เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ

สำหรับประเทศไทย ในปี พ.ศ.2525 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้วันที่ 13 เมษายน ของทุกปี เป็นวัน “ผู้สูงอายุแห่งชาติ” และได้มีการจัดงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบันการจัดทำแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ (พ.ศ.2525-2534) การกำหนดนโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาว (พ.ศ.2535-2554) และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้กำหนดแนวทางหลักในการพัฒนาผู้สูงอายุจากจน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บัญญัติถึงเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุ ในหมวดของสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยและหน้าที่ชนชาวไทยเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลือมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ และในปี พ.ศ.2540 หน่วยงานต่างๆ ได้พิจารณายกร่างพระราชบัญญัติสวัสดิการผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการนำเจตนารมณ์ในเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุ ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หลักการของสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุปฏิญญามาเก้าของคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก แผนงาน นโยบาย และมาตรการต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติ ผู้แทนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรผู้สูงอายุ และ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันจัดทำปฏิญญาผู้สูงอายุไทยขึ้น เพื่อถือปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้สูงอายุไทยปฏิญญาผู้สูงอายุไทยฉบับนี้ได้รับความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2542

ปฏิญญาผู้สูงอายุไทยโดยที่ปีพุทธศักราช 2542 เป็นวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา ประกอบกับองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ รัฐบาล องค์กรเอกชน ประชาชน และสถาบันสังคมต่างๆ ได้จรเข้หนักถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุ ซึ่งได้ทำประโยชน์ในฐานะ “ผู้ให้แก่สังคมมาโดยตลอด” ดังนั้น จึงควรได้รับผลในฐานะ “ผู้รับ” จากสังคมด้วย

ปฏิญญาผู้สูงอายุไทยเป็นพันธกรณี เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ จึงได้กำหนดสาระสำคัญไว้ดังนี้ (อ้างถึงใน สมาคมพยาบาลด้านผู้สูงอายุ : 2008)

ข้อ 1 ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้ง และละเมิดสิทธิ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองหรือครอบครัวได้ และผู้พิการที่สูงอายุ

ข้อ 2 ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัวโดยได้รับความเคารพ รัก ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ข้อ 3 ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อสามารถปรับบทบาทของตนเองให้สมัย

ข้อ 4 ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า

ข้อ 5 ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ต้องมีหลักประกัน และสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจร โดยเท่าเทียมกัน รวมทั้งได้รับการดูแลจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างสงบตามคตินิยม

ข้อ 6 ผู้สูงอายุควรได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน สังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และกับบุคคลทุกวัย

ข้อ 7 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องกำหนดนโยบายและแผนหลักด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บรรลุตามเป้าหมาย

ข้อ 8 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องตรากฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันและการบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิคุ้มครอง และจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

ข้อ 9 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้สังคมตระหนักคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมไทยที่เน้นความกตัญญูทดแทนและความเอื้ออาทรต่อกัน

ความสำคัญของผู้สูงอายุ

ในประเทศไทย ผู้สูงอายุที่หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปี มีมาอย่างยาวนาน น่าจะเริ่มมาตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยที่ระบบมูลนาย ซึ่งเป็นระบบที่มีไพร่สำหรับพระมหากษัตริย์หรือขุนนางใช้เป็นกำลังแรงงานในการสงคราม หรือทำงานต่างๆ เมื่ออายุ 60 ปี ซึ่งน่าจะเป็นเพราะทางราชการเห็นว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพเสื่อมถอย ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าคนอายุน้อยกว่าในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 หรือสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2034–2072) ทรงจัดให้มีการจัดระเบียบกองทัพและแต่งตั้งราชพิชัยสงคราม โดยโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำบัญชีกำลังพลใน พ.ศ. 2061 เพื่อเกณฑ์พลเมืองเข้ารับราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน โดยกำหนดให้ไพร่ที่เป็นชายอายุตั้งแต่ 18–60 ปีต้องเข้ารับราชการทหาร ยกเว้นไพร่ที่มีบุตรชายเข้ารับราชการตั้งแต่สามคนขึ้นไป ผู้เป็นบิดาจึงพ้นหน้าที่รับราชการทหาร (พระโหราธิบดี, 2510) ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปลายรัชกาลที่ 1 มีการเพิ่มอายุไพร่จาก 60 ปี เป็น 70 ปี เนื่องจากต้องการกำลังพลเพื่อการทหารเป็นจำนวนมาก ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411–2453) ได้มีการออกกฎหมายชื่อว่า “ประกาศกำหนดอายุบุคคลที่เปนครรจ์แลปลดชรา รัตนโกสินทรศก 118 (พ.ศ. 2443)” ซึ่งลดอายุการปลดชราไพร่เป็น 60 ปี โดยทรงพระราชดำริว่า “เป็นการลำบากแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินยิ่งนัก...แต่ต่อไป ถ้าผู้ใดมีอายุถึง 60 ปี ให้ปลดจากเป็นคนนครรจ์เป็นคนชรา พ้นจากราชการทั้งปวง”

(ชัย เรื่องศิลป์, 2527) ในรัชกาลที่ 5 ราวปี พ.ศ. 2446 ที่มีการทำบัญชีสำมะโนครัวครั้งแรก กำหนดให้ผู้สูงอายุ หรือที่เรียกว่า

“วัยชรา” คือคนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป (รศรินทร์เกรย์ และคณะ, 2551) น่าจะเป็น เพราะคนในสมัยก่อนแก่เร็วกว่าคนในสมัยนี้มาก อายุ 50 ปีก็เป็นปู่ ยา ตา ยาย แล้ว กลายเป็น ผู้อาวุโสในสังคม และสมัยก่อนคนไทยมีอายุเฉลี่ยไม่ยืนยาวนักเฉลี่ย 40 กว่าปีเท่านั้น (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2550) แต่ได้กำหนดอายุเกษียณของภาคราชการไว้ที่อายุ 55 ปี ตามพระราชบัญญัติเบี้ยบำนาญ ร.ศ.120 (พ.ศ. 2445) และได้มาเปลี่ยนเป็น 60 ปี ตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2542) หลังจากนั้น กระบวนการทำงานของทางราชการ รวมถึงแนวคิดการให้สวัสดิการผู้สูงอายุซึ่งเริ่มในพ.ศ. 2496 ในสมัยรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นการบริการในรูปแบบสถานสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง คือ สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค (ปัจจุบันคือ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค) ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 กรมประชาสงเคราะห์จึงได้จัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุและครอบครัวในชุมชน หรือเรียกว่า “กองทุนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ตามมติเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2535 โดยดำเนินการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจน ถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว หรือไม่มีครอบครัว โดยคัดเลือกมาหมู่บ้านละ 3-5 คน โดยจ่ายเบี้ยยังชีพให้คนละ 200 บาทต่อคนต่อเดือน การดำเนินการเรื่องเบี้ยยังชีพเป็นความรับผิดชอบของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเพื่อพิจารณาหาผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติและสิทธิในการรับสิทธิ์ ต่อมาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2541 จึงปรับเบี้ยเพิ่มเป็น 300บาทต่อคนต่อเดือนโดยได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนมิยาซาวา (เจียมจิต แสงสุวรรณ, 2555).พ.ศ. 2546 ได้มีการออกตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดย “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546)ต่อมาในปี 2552 ตามราชกิจจานุเบกษา ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และมติที่ประชุมคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2552 กำหนดให้มีการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ไม่เป็นผู้ที่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเงิน 500 บาทต่อคนต่อเดือน ต่อมาในปี 2555 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุ โดยกำหนดเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้ ผู้สูงอายุ 60-69 ปี จะได้รับ 600 บาท อายุ 70-79 ปี จะได้รับ 700 บาท อายุ 80-89 ปี จะได้รับ 800 บาท และอายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับ 1,000 บาท (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กลุ่มยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2554)

กระบวนทัศน์และการรับรู้เกี่ยวกับ “ความสูงอายุ”

(อ้างถึงใน มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุกระบวนทัศน์, 2556 : 7) ในการศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจ การรับรู้ วิธีคิดและวิธีปฏิบัติของคนในสังคม เกี่ยวกับความสูงอายุ อาจแบ่งได้เป็น กระบวนทัศน์ทางชีววิทยาการแพทย์ และกระบวนทัศน์พหุมิติวิทยาของการประกอบสร้างทางสังคม (สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2553) กระบวนทัศน์แรกให้ความสำคัญกับร่างกายในฐานะองค์ประกอบทางชีววิทยา (biological body) ฉายภาพร่างกาย และอวัยวะต่างๆ ของผู้สูงอายุ ในด้านมืดที่เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ความเสื่อมโทรม ความโรยรา และมองว่ากระบวนการของการเข้าสู่ความสูงอายุ เป็นกระบวนการธรรมชาติ มีความเป็นสากลซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ในขณะที่กระบวนทัศน์ที่สอง เชื้อในทฤษฎีประกอบสร้างทางสังคม (social-constructionist theory) ภายใต้มโนทัศน์เกี่ยวกับการสร้าง “ภาพแทนความจริง” (representation) ว่าภาพลักษณ์ผู้สูงอายุที่ถูกรับรู้และเข้าใจนั้นเกิดจากการสร้างภาพแทนความจริงผู้สูงอายุที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรมและแต่ละช่วงเวลาซึ่งเป็นเพียงความจริงบางส่วนและไม่ใช่ประสบการณ์ของผู้สูงอายุทุกคน ในสังคมสมัยใหม่ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุที่ปรากฏมักถูกนำเสนอในด้านลบซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติและการรังเกียจอันเนื่องมาจากอายุ (ageism) ต่อผู้สูงอายุ กระบวนทัศน์นี้จึงให้ความสำคัญต่อการรื้อถอนภาพลักษณ์เชิงลบและการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้น

บทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุ

เมื่อก้าวไปสู่วัยชรา นับเป็นการสิ้นสุดบทบาทที่พึงกระทำต่อบุตร เพราะร่างกายสังขารได้ร่วงโรยไปตามกาลเวลา ถึงเวลานี้ผู้ที่เคยเป็นหนุ่มสาว เคยเป็นพ่อแม่ของลูกน้อย กลายมาเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย และถูกกำหนดให้เป็นชนชั้นใหม่ที่ระเบียบทางสังคมกำหนดให้ละเว้นการทำงานที่เคยทำ เคยมีตำแหน่ง มีอำนาจ เกียรติยศ กลับลับหายไปเมื่อล่วงเลยมาเป็นกลุ่มวัยที่สังคมเรียกว่า ผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุคือร่มโพธิ์ร่มไทร

ผู้สูงอายุในความหมายของสังคมไทยนั้น คือ ร่มโพธิ์ร่มไทร ที่เรายังให้ความเคารพยกย่องเพราะมีคุณค่าทั้งต่อครอบครัวและสังคม แม้ว่าผู้สูงอายุจะลดสถานภาพและบทบาทลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงมีปฏิสัมพันธ์กับคนรุ่นปัจจุบันเป็นอย่างดี ไม่มีผู้ใดปล่อยให้ท่านเผชิญความโดดเดี่ยวและทอดทิ้ง ในทางตรงกันข้าม ผู้สูงอายุเป็นที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของลูกหลาน ปกป้องคุ้มครองให้ลูกหลานมีความสุข ให้ความอบอุ่น ร่มเย็น เป็นที่เคารพนับถือ ผู้สูงอายุจึงเปรียบได้กับต้นโพธิ์ ต้นไทร ที่มีกิ่งก้านแผ่ปกคลุมเป็นร่มเงาที่พึ่งได้ทั้งกายและทางใจให้แก่ลูกหลาน

ผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางของจิตใจ

สังคมไทยในปัจจุบันให้การยกย่องการเป็นผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุเป็นเสาหลัก สิ่ง ที่แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน คือการมี วันผู้สูงอายุ ที่กำหนดขึ้นในวันตรุษสงกรานต์ของ ทุกปี โดยลูกหลานแม้อยู่ห่างไกลก็จะเดินทางกลับมาแสดงความเคารพ ผู้สูงอายุจึงเป็นเสมือน ศูนย์กลางของจิตใจสำหรับลูกหลานเมื่อสังคมและครอบครัวยกย่องท่านเช่นนี้ ผู้สูงอายุจึงต้อง วางตัวให้ดี ไม่ให้ลูกหลานตำหนิได้ ครองตัวให้เป็นผู้สูงอายุที่ดี จะได้รับการยกย่อง และยอมรับ จากสังคมและชุมชน ไปที่ใดผู้คนก็ยังเรียกขานว่า ตา-ยาย หรือ ลุง-ป้า อันเป็นลักษณะเฉพาะ ของสังคมไทยที่แสดงถึงการให้ความเคารพยกย่องดังนั้นควรต้องสวมบทบาทของการเป็น ผู้สูงอายุที่อยู่ในกรอบของ คุณธรรม ไม่กินเหล้าเมายา เล่นการพนัน ไม่ประพฤติให้เสื่อมเสีย ไม่ พุดมากไร้สาระ ส่อเสียด ไม่ทำตัวจู้จี้จ้าน ไม่ทำตัวให้ลูกหลานอับอายขายหน้า ไม่ทำตัวให้ผู้อื่น ดูถูกเหยียดหยาม ต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลานและผู้อื่นๆ อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ เสียสละอุทิศตนเพื่อชุมชน ที่สำคัญต้องมีจิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แก่ผู้คนทั่วไป

ผู้สูงอายุเป็นผู้มีศักดิ์ศรี

ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีศักดิ์ศรี เพราะเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี หมายถึงผู้ที่ทำตัวดีจน เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เช่นไม่เล่นการพนัน ไม่เที่ยวเตร่ ไม่ทะเลาะวิวาทกับผู้ใด ไม่โกหก ไม่ทำ ตัวเป็นปัญหาแก่ใคร และยังเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับครอบครัวและชุมชนผู้สูงอายุไทย โดยทั่วไปเป็นคนไม่อยู่หนึ่งดูตาย จะดูแลครอบครัว ทำงานในบ้านเท่าที่จะทำได้ ด้านศาสนา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นผู้อยู่ในศีลในธรรม เข้าวัด ฟังธรรม มีเมตตาธรรม เอื้ออาทรผู้ที่เดือดร้อน ไม่เบียดเบียนผู้ใด สร้างบุญสร้างกุศล การที่ท่านเป็นผู้ที่สั่งสมความดีงาม มีความประพฤติที่ดี ทำตัวพลเมืองดี ทำหน้าที่ทางสังคมอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ ผู้สูงอายุจึงได้รับการยกย่องจากผู้คน และเป็นอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีในชุมชน และสังคม

ผู้สูงอายุมีคุณค่าต่อสังคม

การเป็นผู้สูงอายุมีคุณค่าต่อสังคม เพราะทุกท่านได้ผ่านการทำความดีมาแล้ว อย่าง น้อยที่สุด คือ การได้อบรมเลี้ยงดูลูกหลานจนเติบโตเป็นคนดี มีหน้าที่การงานดี นอกจากนี้ ผู้สูงอายุต่างก็มีประสบการณ์ชีวิตมากมาย สามารถแยกแยะสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ประสบการณ์ ความรู้เหล่านี้ย่อมสืบสานภูมิปัญญาพื้นถิ่นต่อไปสู่คนรุ่นใหม่ ได้เป็นอย่างดี ทั้งวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ นั้น ต้องอาศัยประสบการณ์แห่งผู้รู้ คือ ผู้สูงอายุทุกคนนั่นเองความ กตัญญูรู้คุณต่อบุพการี และผู้มีบุญคุณ ยังคงเป็นค่านิยมอันดีงามของสังคมไทย ผู้สูงอายุต่าง เชื่อว่าความกตัญญูยังคงดำรงอยู่ สิ่งนี้เป็นการตอบแทนทางสังคม ที่อาจหาได้ยากยิ่งในสังคม อื่น การแสดงออกถึงความกตัญญูได้แก่ บุตรหลานมารดน้ำดำหัวในวันปีใหม่ สงกรานต์ ให้ ความเคารพ เชื้อฟังคำสั่งสอน อุปการะด้วยการมอบทรัพย์สินเงินทอง เอาใจใส่สุขภาพ นอกจากนี้ยังแสดงออกได้โดยการบวชทดแทนบุญคุณ ลูกหลานที่เป็นหญิงอาจบวชชีพรหมณ์

ให้พ่อแม่ สังคมไทยถือว่าการไม่ทดแทนคุณ ไม่กตัญญูจัดเป็นบาป ถูกสังคมตำหนิ ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

การยอมรับตัวตนผู้สูงอายุจะดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้นั้น ก็ด้วยการยอมรับสภาพของตนเอง และด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้นการแสดงออกด้วยการยกมือไหว้ เมื่อพบปะผู้สูงอายุในสถานที่ต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่พวกเราทุกคนในสังคมไทยควรกระทำต่อท่าน รวมไปถึงการมองผู้สูงอายุด้วยทัศนคติเชิงบวกในบริบทของสังคมไทยเห็นว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่มีวิญญูติเวลาพูดคุยด้วยก็จะแสดงความอ่อนน้อม มากกว่าแสดงความแข็งกร้าว และจะทักทายแม้ไม่รู้จักกัน การยอมรับตัวตนผู้สูงอายุในลักษณะเช่นนี้ เป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้การปฏิสัมพันธ์ สื่อสารกับผู้สูงอายุเป็นไปด้วยดี ช่วยให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ผู้สูงอายุที่ดีเพื่อให้ครอบครัว ชุมชนและสังคมได้เห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ ท่านจึงต้องทำตัวให้เหมาะสมกับการเป็นผู้สูงอายุ ทำตัวให้เหมาะสมกับวัย สร้างความน่าเชื่อถือโดยไม่พูดโกหก หลอกลวง เป็นคนพูดจริง และสำรวมระวังในคำพูดอย่างมีสติ เป็นตัวอย่างที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม ช่วยเหลืองานสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม ทั้งงานบุญหรือกิจกรรมทางศาสนา มีความเป็นผู้ใหญ่ มีความยุติธรรม เมตตากรุณา มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คบคนพาล ไม่เล่นพนัน ไม่ดื่มเหล้าเมายา ให้เป็นที่อับอายแก่ลูกหลาน ไม่ทำตัวนารำคาญแก่สมาชิกครอบครัว ญาติมิตร เพื่อนบ้าน ไม่กล่าวร้ายป้ายสีผู้อื่น ไม่พูดในสิ่งที่ไม่ควรพูด ไม่ดิฉินนินทาใคร ไม่จู้จี้ขี้บ่น เป็นคนมีธรรมะ เข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรม มีจิตใจเยือกเย็น สงบ ไม่วุ่นวายกับใคร

ผู้สูงอายุกับการดูแลตนเองในมิติทางสังคม

การดูแลผู้สูงอายุในมิติทางสังคมนี้ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ที่ไม่อาจแยกจากกันได้ระหว่างมิติของร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ การเผชิญชีวิตของผู้สูงอายุนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามภูมิหลัง และสภาวะสุขภาพ แต่สิ่งสำคัญที่ผู้สูงอายุต้องดำรงอยู่ได้โดยไม่มี ความแตกต่างก็คือ การอยู่ร่วมกันทางสังคมอย่างมีความสุข และมีศักดิ์ศรี

มิติทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ให้อยู่ต่อไปอย่างมีความสุข และมีคุณภาพ ลำพังแต่การดูแลสุขภาพทางกายนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ที่ผู้สูงอายุจะมีโอกาสได้พบกับแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งก็ต่อเมื่อมีปัญหาสุขภาพก็เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น แต่ผู้สูงอายุต้องอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคมตลอดเวลา การดูแลตนเองทางสุขภาพจึงจะต้องรวมถึงด้านจิตใจ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ไม่ใช่เฉพาะแต่การกิน การนอน การใช้ยา แต่ต้องดูแลตนเอง ครอบงำตัวให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักดิ์ศรีอย่างมีคุณภาพ โดยสร้างความเชื่อถือจากสังคมภายนอก เป็นอาหารเสริม เป็นยาบำรุง เป็นการเยียวยาทางสังคม ซึ่งมีพลังเพิ่มภูมิคุ้มกันให้ผู้สูงอายุสามารถยืนหยัดต่อการมีชีวิตที่ดี ได้อย่างสง่างาม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองน่าอยู่

แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่นั้นเริ่มต้นขึ้นจากต่างประเทศตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2557 หรือ ค.ศ.1984 โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล) เมืองโตรอนโต ประเทศแคนาดา ที่มีการประกาศวิสัยทัศน์ของเมืองว่า “โตรอนโตจะเป็นเมืองน่าอยู่ภายในปี ค.ศ.2000” ซึ่งหลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1986 องค์การอนามัยโลก (WHO)ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้มีการประกาศสนับสนุน 11 เมือง ในทวีปยุโรปให้เป็นเมืองน่าอยู่ (Healthy Cities) จนปัจจุบันประเทศสมาชิกทั่วโลกเข้าร่วมโครงการนี้แล้ว มากกว่า 2,000 เมือง

ทั้งนี้ องค์การอนามัยโลกได้กำหนดลักษณะของเมืองน่าอยู่ไว้รวม 11 ประการ ดังนี้ (อ้างถึงใน กลยุทธ์การวางแผนพัฒนาพื้นที่ท้องถิ่นเชิงบูรณาการ, 2551 : 43-55)

1. การรักษาความสะอาดด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ รวมทั้งคุณภาพของที่อยู่อาศัย
2. ระบบนิเวศ ที่ยึดโยงการอยู่ร่วมกันระหว่างคน สัตว์ พืช และสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินไปอย่างสมดุลและยั่งยืน
3. ชุมชนเข้มแข็งมีความเกื้อกูลและไม่และไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน
4. ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั้งในการกำหนด การควบคุมและการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตรวมทั้งสุขภาพอนามัยและการกินอยู่ที่ดี
5. การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานที่เพียงพอสำหรับประชากรทุกคนเช่น อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล รวมทั้งการมีงานทำเพื่อสร้างรายได้ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
6. ประชาชนมีสิทธิมีโอกาสรับรู้ข่าวสาร และมีการติดต่อประสานงานรวมทั้งมีกลไกการระดมความคิดและประสบการณ์รวมทั้งทรัพยากรอันหลากหลายจากการติดต่อประสานงานและการทำงานร่วมกับประชาชน
7. เป็นเมืองที่มีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลายมีชีวิตชีวา และมีนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
8. ส่งเสริมและเสริมสร้างการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง เมืองผ่านทางมรดกทางวัฒนธรรมสภาพทางชีวภาพอันดีงามและดำรงชีวิตรวมทั้งเอกลักษณ์ของชุมชนในแต่ละชุมชน
9. ให้มีรูปแบบการดำเนินงานที่สามารถขับเคลื่อนโครงการให้บรรลุเป้าหมายโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
10. มีระบบการให้บริการสาธารณะสุขและการดูแลสุขภาพผู้ป่วยที่เหมาะสม ทั่วถึง และเข้าถึงได้สำหรับประชาชนทุกคน
11. มีสภาวะสุขภาพของประชาชนในระดับดีมาก (มีอัตราการเจ็บป่วยในระดับต่ำ)

แนวคิดเมืองน่าอยู่ขององค์การอนามัยโลก (WHO) ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ของทุกคน ชุมชน องค์กรเอกชน หน่วยงานของรัฐระดับท้องถิ่นและรัฐบาลกลาง ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจและ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพ และการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ทั้งด้านกายภาพ จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยและทำงานอยู่ใน เมืองนั้น ๆ ให้ดียิ่งขึ้น โดยเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเขตเมืองที่มุ่งเน้นให้เกิด ความเป็นธรรมในสังคม เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และการประสานความร่วมมือของ หน่วยงานทุกระดับ ทั้งนี้องค์การอนามัยโลกได้กำหนดปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานโครงการ เมืองน่าอยู่ ไว้ 6 ประการ คือ

1. มีสัญญาประชาคมที่ต้องบรรลุ คือความอยู่ดีมีสุข (Health Awareness)
2. ต้องมีการวางแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน (Strategic Planning)
3. เป็นการปฏิบัติการที่เกิดจากการประสานความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ

(Intersectoral Action)

4. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Community Participation)
5. ส่งเสริมแนวคิดใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ (Innovation)
6. มีนโยบายสาธารณะ เพื่อความอยู่ดีมีสุข ของประชาชน (Healthy Public Policy)

สรุป คือ

สรุป คือ

เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ เป็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นองค์รวม โดยการยึดคน เป็นศูนย์กลาง และอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นรากฐานในการพัฒนา มีวัตถุประสงค์มุ่ง ให้บ้านเมือง ชุมชนเกิดความสงบ สะดวก สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย มีเศรษฐกิจ รากฐานเข้มแข็ง มีระบบบริหารที่ดี ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีวิถีชีวิตที่ดี มีความสุข และ ที่สำคัญการทำเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ต้องอาศัยพลังการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

การพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องทำ ความเข้าใจและยึดถือในหลักการพื้นฐานของการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่

หลักการพื้นฐาน

ประการแรก ต้องเข้าใจว่าความเป็นเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ แต่ละแห่งย่อมมีความ แตกต่างกันไปตามศักยภาพความพร้อมอย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรม ค่านิยมของสังคมชุมชน นั้น ๆ เป็นผู้ร่วมกันกำหนด

ประการที่สอง เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ มีลักษณะเป็นพลวัตกล่าวคือ มีการ เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ เป็น กระบวนการที่ต้องมีความเคลื่อนไหวและสามารถแปรเปลี่ยนปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบของเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่

ภายใต้กรอบแนวคิดและหลักการพื้นฐานดังกล่าว การพัฒนาพื้นที่ท้องถิ่นเชิงบูรณาการจำเป็นต้องตระหนักถึงองค์ประกอบของเมืองน่าอยู่ ที่เชื่อมโยงกันในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และมีชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานในการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพ วัฒนธรรม ค่านิยม และความต้องการในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ซึ่งได้แก่

1. สร้างความน่าอยู่

การมีสภาวะแวดล้อมที่ดีที่ก่อให้เกิดความน่าอยู่ที่ทางกายภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของคนในเมืองและชุมชน สังคมเข้มแข็ง มีความสุขสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่ดีของเมืองและชุมชน โดย

รณรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในเมืองและชุมชนปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด มีระเบียบวินัย เคารพสิทธิและหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมกัน ดูแลปกป้องสาธารณสมบัติ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังรักษาที่ดินสาธารณะประโยชน์ อาทิ บริเวณริมแม่น้ำลำคลองมิให้มีการละเมิดและบุกรุก เพื่อให้เกิดความมีระเบียบวินัย และความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของคนในชุมชน

ฟื้นฟู ป้องกันความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเมืองชุมชน เน้นการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนตระหนักและมีบทบาทร่วมในการลดการทำลายสภาพแวดล้อมทั้งในด้านการจัดการบำบัดน้ำเสีย การกำจัดขยะ การปรับปรุงสภาพแม่น้ำคูคลอง การลดมลภาวะทางอากาศและเสียง รวมทั้งการเพิ่มพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะให้เหมาะสมกับความหนาแน่นของประชากร และการจัดภูมิทัศน์ของเมืองและชุมชนให้เกิดความเป็นระเบียบและสวยงาม

ให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชน และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมเฝ้าระวัง พื้นฟูรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะที่ดึงดูด วิถีชีวิตและจิตวิญญาณของเมืองชุมชน

ประสานความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการผังเมืองทุกระดับ เพื่อระเบียบการใช้ที่ดินที่ประสานสอดคล้องกับการจัดการบริการโครงสร้างพื้นฐาน การอนุรักษ์เอกลักษณ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมือง รวมทั้งเน้นให้มีการปฏิบัติตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การมีภูมิปัญญาท้องถิ่น

มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชุมชนที่สั่งสมมานาน ส่งเสริมให้เกิดความตระหนักและเกิดกระบวนการเรียนรู้ และมีการปรับใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม สามารถเชื่อมโยงกับการผลิตในสาขาต่าง ๆ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่

เชื่อมโยงทั่วถึง รวมทั้งสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อถ่ายทอดและสืบทอดเชื่อมโยงสู่ชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

3. การพัฒนาเศรษฐกิจรากฐาน

การพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานของเมืองและชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เกิดความสมดุล มีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถเพิ่มรายได้และการมีงานทำด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และบริการที่เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและนอกประเทศ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนประสานชุมชน ภาคประชาสังคมและภาคเอกชน ระดมการมีส่วนร่วมการดำเนินการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับบทบาทและศักยภาพของเมืองและชุมชน เพื่อให้เมืองและชุมชนเติบโตอย่างเหมาะสม ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนระดับรากฐานอย่างเป็นระบบครบวงจร ทั้งในด้านการผลิต-แปรรูป-ตลาด-แหล่งเงินทุนหมุนเวียน รวมทั้งการสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพ เน้นการให้ความสำคัญกับการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการพัฒนารูปแบบและคุณภาพให้ได้มาตรฐานเอกลักษณ์เฉพาะเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เชื่อมโยงสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่งเสริมการระดมทุนในชุมชนโดยจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อสร้างวินัยการออมและให้องค์กรทางการเงินที่เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยในการดำเนินธุรกิจ ชุมชนควบคู่กับการขยายสินเชื่อรายย่อยขององค์กรพัฒนาเอกชนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มสหกรณ์ตลอดจนบทบาทสถาบันการเงินของรัฐให้สนับสนุนการพัฒนาอาชีพในชุมชนเพิ่มมากขึ้น

4. มีระบบการบริหารจัดการที่ดี

มีการบริหารจัดการบ้านเมืองและชุมชนอย่างมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้การทำงานร่วมการระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในลักษณะหุ้นส่วน การพัฒนาเกิดระบบที่ดี มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส เป็นธรรม มีความรับผิดชอบ ตรวจสอบได้ ไร้อทุจริต โดยส่งเสริมให้องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งรวมทั้งสันนิบาตและสหพันธ์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการสร้างเสริมขีดความสามารถของชุมชนและท้องถิ่น โดยประสานการทำงานและการเรียนรู้ในแนวราบระหว่างองค์กรชุมชนและส่วนท้องถิ่นให้หน่วยงานส่วนกลางปรับกฎระเบียบให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานของท้องถิ่นและชุมชนอย่างคล่องตัว สะดวก และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งฝึกอบรมและสร้างองค์ความรู้ส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการวางแผน การบริหารและการปฏิบัติการพัฒนา อาทิ การใช้ที่ดินการดูแลที่สาธารณประโยชน์ การควบคุมอาคาร การส่งเสริมและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สร้างทัศนคติค่านิยมในด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ จัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารให้บริการประชาชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความเข้าใจ ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้องค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน

สื่อมวลชนร่วมดูแล ติดตาม และตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เกิดระบบที่ดี โปร่งใส

7. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 โดยที่เป็นการสมควรกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับที่ประชุมคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ครั้งที่ 4/2552 วันที่ 21 พฤษภาคม 2552 ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 69 และมาตรา 77 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 5 และมาตรา 88 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 6 และมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ พ.ศ. 2542 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงออกระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์ การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ หรือมติอื่นใดซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“ผู้สูงอายุ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ทับหมัน

“ผู้บริหารท้องถิ่น” หมายความว่า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน

ข้อ 5 ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามระเบียบนี้ และให้มีอำนาจตีความวินิจฉัยปัญหา กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบนี้ในกรณีไม่สามารถปฏิบัติตามระเบียบนี้ได้ ให้ขอทำความตกลงกับปลัดกระทรวงมหาดไทยก่อนการปฏิบัติ ปลัดกระทรวงมหาดไทยอาจมอบอำนาจตามวรรคสอง ให้อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้ว่าราชการจังหวัดก็ได้

หมวด 1 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิจะได้รับเงินเบี้ยยังชีพ

ข้อ 6 ผู้มีสิทธิจะได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน
- (3) มีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งได้ลงทะเบียน และยื่นคำขอรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(4) ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้รับเงินบำนาญ เบี้ยหวัด บำนาญพิเศษ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน ผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ได้รับเงินเดือน ค่าตอบแทน รายได้ประจำ หรือผลประโยชน์ตอบแทนอื่นที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้เป็นประจำ ยกเว้นผู้พิการและผู้ป่วยเอดส์ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548

หมวด 2 ขั้นตอนการยื่นคำขอ

ข้อ 7 ภายในเดือนพฤศจิกายนของทุกปีให้ผู้ที่จะมีอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปในปีงบประมาณถัดไป ลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุด้วยตนเองต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนมีภูมิลำเนา ณ สำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสถานที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด โดยมีหลักฐาน ดังนี้

(1) บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐที่มีรูปถ่ายพร้อมสำเนา

(2) ทะเบียนบ้านพร้อมสำเนา

(3) สมุดบัญชีเงินฝากธนาคารพร้อมสำเนา สำหรับกรณีที่ผู้ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประสงค์ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านธนาคาร ในกรณีที่มีความจำเป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถมาลงทะเบียนด้วยตนเองได้ตามวรรคหนึ่ง อาจมอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเป็นผู้ยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแทนก็ได้

ข้อ 7/1 ในกรณีที่ผู้สูงอายุที่ได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปีงบประมาณที่ผ่านมา ให้ถือว่าเป็นผู้ได้ลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามระเบียบนี้แล้ว

ข้อ 8 ในกรณีที่ผู้สูงอายุที่มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งย้ายภูมิลำเนาไปอยู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเดิมยังคงจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจนกว่าจะสิ้นสุดปีงบประมาณนั้น

หากมีความประสงค์จะรับเบี้ยยังชีพกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งใหม่ต้องไปลงทะเบียนเพื่อขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งใหม่ก่อนสิ้นปีงบประมาณ

หมวด 3 การตรวจสอบและจัดทำทะเบียนประวัติผู้มีสิทธิ

ข้อ 9 ภายในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ให้จังหวัดแจ้งรายชื่อผู้สูงอายุที่มีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไปยังกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการขอตั้งงบประมาณในปีงบประมาณถัดไปในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งของตำบลทั้หมันได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนในการดำเนินการตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 10 ภายในเดือนตุลาคมของทุกปี ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตรวจสอบสถานะของผู้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและให้ผู้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแสดงการดำรงชีวิตอยู่ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยจะแสดงด้วยตนเองหรือให้มีการรับรองของนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นก็ได้

ในกรณีที่ผู้มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไม่ได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตรวจสอบการดำรงชีวิตอยู่ของผู้สูงอายุดังกล่าว จากฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร หรือหลักฐานอื่นที่มีสามารถตรวจสอบได้

หมวด 4 งบประมาณและวิธีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ข้อ 11 การตั้งงบประมาณและวิธีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

ข้อ 12 การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้จ่ายในอัตราตามมติคณะรัฐมนตรี

ข้อ 13 การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุให้แก่ผู้มีสิทธิตามระเบียบนี้ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจ่ายเป็นเงินสด หรือโอนเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารในนามผู้มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ หรือในนามบุคคลที่รับมอบอำนาจเป็นหนังสือจากผู้มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นรายเดือนภายในวันที่ 10 ของทุกเดือนในการจ่ายเงินให้แก่ผู้รับมอบอำนาจต้องตรวจสอบจนแน่ใจว่าเป็นบุคคลเดียวกับผู้ที่ได้รับมอบอำนาจและต้องได้รับการยืนยันว่าผู้มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุยังมีชีวิตอยู่การโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารให้เป็นไปตามที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดหรือตามที่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น

หมวด 5 การสิ้นสุดการได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ข้อ 14 สิทธิของผู้ได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามระเบียบนี้สิ้นสุดลงในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ตาย
- (2) ขาดคุณสมบัติตามข้อ 6

3 แจ้งสละสิทธิการขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นหนังสือต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนมีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

กรณีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุดังกล่าวสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ส่งรับการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุสำหรับบุคคลดังกล่าวทันที

ข้อ 15 กรณีผู้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตาย ให้นายทะเบียนอำเภอ หรือนายทะเบียนท้องถิ่นแจ้งการตายต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผู้ตายมีชื่อในทะเบียนภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่นายทะเบียนอำเภอ หรือนายทะเบียนท้องถิ่นได้รับแจ้งการตายและให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผู้ตายมีชื่อในทะเบียนนั้น แจ้งแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามข้อ 8 ต่อไป

ข้อ 16 ภายใต้บังคับข้อ 8 กรณีผู้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขาดคุณสมบัติตามข้อ 14 (2) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปิดประกาศไว้โดยเปิดเผย ณ สำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสถานที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวันหากไม่มีผู้คัดค้านให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสนอรายชื่อผู้ขาดคุณสมบัติต่อผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อส่งถือนรายชื่อ และระงับการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุทันทีในกรณีที่มีการคัดค้านให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ชัดเจนแล้วรายงานผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อพิจารณาดำเนินการตามสมควรแก่กรณีต่อไป

บทเฉพาะกาล

ข้อ 17 ระเบียบนี้มีให้กระทบต่อสิทธิของผู้สูงอายุตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 และระเบียบคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 ที่มีอยู่ก่อนหรือในวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ และให้ถือว่าผู้สูงอายุดังกล่าวเป็นผู้ได้ลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามระเบียบนี้แล้ว (อ้างถึงใน ราชกิจจานุเบกษา, 2552 : 5-9)

8. การจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุในต่างประเทศ

ระบบสวัสดิการได้มีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Countries) เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี หรือสหรัฐอเมริกา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในรายละเอียดวิธีการปฏิบัติจะมีความแตกต่างกันออกไปตามข้อจำกัด ทรัพยากรและปรัชญาพื้นฐานของแต่ละประเทศ ซึ่งทำให้ผลลัพธ์ในการดำเนินนโยบายมีความแตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา เงินสวัสดิการนั้นจะมาจากทั้งผู้บริจาคภาคเอกชนและรัฐบาล ประเทศที่อาจกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จในการดำเนินงานรัฐสวัสดิการซึ่งก็รวมถึงเงินบำนาญของผู้สูงอายุ คือประเทศสวีเดน (วิจิตตรา พวงท่าโก, 2556 : 38)

การจัดสวัสดิการของประเทศนอร์เวย์

นอร์เวย์เป็นประเทศได้รับการยอมรับให้ติดอันดับการมีคุณภาพชีวิตดีที่สุดในโลก เนื่องจากนโยบายรัฐสวัสดิการสามารถใช้ได้จริง และตอบโจทย์ความต้องการทางสังคมของนอร์เวย์ได้เป็นอย่างดี เป็นประเทศที่มีอัตราการรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงที่สุดประเทศหนึ่ง มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มั่นคง มีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียม และมีระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมในสังคม โดยใช้เงินอุดหนุนจากการเก็บภาษีทางตรงจากประชาชนในวัยแรงงาน เนื่องจากภาคแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ของรัฐสวัสดิการ ดังนั้น นโยบายสาธารณะของนอร์เวย์จึงต้องเป็นการสนับสนุนการจ้างงานให้เพิ่มขึ้น โดยกองทุน Government Pension Fund Global (GPF) นั้นเป็นอีกหนึ่งภาคส่วนมีส่วนสำคัญต่อการอบเศรษฐกิจมหภาคของนอร์เวย์ เนื่องจากนโยบายการใช้จ่ายเงินจากกองทุนนี้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นแก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป (ฐานเศรษฐกิจ, 22-23 พฤษภาคม 2556)

การจัดอันดับสวัสดิการในปี 2557 นอร์เวย์มีสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุดีที่สุดในโลก จากทั้งหมด 96 ชาติ ลัมแซมป์เก่าอย่างสวีเดนได้ สวีเดน รองลงมาคือ สวิตเซอร์แลนด์ แคนาดา และเยอรมนี สังคมของนอร์เวย์ มีผู้สูงอายุหลายคนอาศัยอยู่คนเดียวในบ้าน หรือทั้งบ้านและออกไปอยู่สถานรับเลี้ยงผู้สูงอายุ ปกติผู้สูงอายุในนอร์เวย์ ดูแลตัวเองเก่งมาก อยู่ได้คนเดียว และมักอยู่คนเดียว คู่สามีภรรยาสูงอายุ อยู่ด้วยกัน เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตลง ก็มักจะอยู่คนเดียว เพราะลูกหลานย้ายออกเรือนกันหมด ผู้สูงอายุหลายคนมีความสุขที่มาอยู่บ้านพักคนชรา บ้านพักที่นี้เป็นแบบอพาร์ทเมนต์สวยงาม เหมือนคอนโดหรืออพาร์ทเมนท์ราคาแพงในเมืองไทย รัฐบาลได้จัดพยาบาลหรือผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องมาดูแลตลอด แต่ละสัปดาห์ครอบครัวจะมาเยี่ยมเยียนเสมอ นอร์เวย์ให้ความสำคัญกับครอบครัวมาก และมีระบบการจัดการดีมาก เรื่องสวัสดิการต่างๆ ระบบผู้สูงอายุ นอกจากนี้ระบบการดูแลคนพิการที่ดี (ผู้สูงอายุในนอร์เวย์, 2558 : ออนไลน์) ผู้สูงอายุทุกคนในนอร์เวย์ได้รับเงินบำนาญการเกษียณอายุ จำนวนเงินบำนาญจะแตกต่างกันไปตามรายได้ในอดีต ผู้สูงอายุอาศัยที่อยู่ที่บ้านของตนเอง บางคนได้รับความช่วยเหลือจากเทศบาลเมือง โดยการส่งพยาบาลไปดูแลที่บ้าน การช่วยเหลือที่บ้าน ความเป็นไปได้ของการเข้าร่วมกับศูนย์ดูแลตอนกลางวัน (Samfunnskunnskap, 2555)

ด้านการศึกษา

ก่อนที่เด็กเล็กจะเข้าโรงเรียนก็จะสามารถเข้าเนอสเซอรี (Barnehagen) ก่อนได้ตามแต่จะสมัครใจ โดยส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะนำบุตรของตนเข้าเนอสเซอรี ซึ่งรัฐบาลจะช่วยสนับสนุนเงินส่วนหนึ่งให้แก่ผู้ปกครอง แต่ถ้าผู้ที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 2 ปี และต้องการจะเลี้ยงดูบุตรเองโดยที่ไม่ต้องการนำบุตรเข้าเนอสเซอรีก็จะได้รับเงินช่วยเหลือตามส่วนที่รัฐสนับสนุน

การศึกษาในนอร์เวย์นั้นจะแบ่งเป็นหลายระดับดังนี้ คือ

1. Grunnskolen จะแยกเป็น Barneskolen เด็กที่มีอายุ 6 ขวบเต็ม ต้องเข้าเรียนในระดับประถม 7 ปี Ungdomsskolen หรือมัธยมต้น 3 ปี การเรียนในระดับนี้ จะเป็นการเรียนฟรี และหนังสือฟรี ในการเรียนระดับนี้ถือเป็นภาคบังคับให้ทุกคนต้องเข้าเรียนอย่างน้อย 10 ปี

2. Videregående skole หรือมัธยมปลาย ซึ่งปกติจะใช้เวลาเรียน 3 ปี แต่สำหรับบางคนอาจเรียนถึง 4 ปี แล้วแต่สาขาวิชาที่เรียน การศึกษาในระดับนี้จะเรียนฟรี แต่ต้องซื้อหนังสือเอง ซึ่งการเรียนในระดับนี้จะแยกเป็นสาขาวิชาต่าง ๆ 12 สาขาที่เป็นสาขาอาชีพที่ให้ทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ ภายหลังจากเข้ารับการทดสอบความรู้ทางวิชาชีพ นักเรียนก็จะได้รับใบประกาศนียบัตร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการสมัครงานได้ นักเรียนที่เลือกเรียนในสาขาวิชาชีพทั้งหมด 47% ของนักเรียนทั้งหมด ในการศึกษาในระดับนี้เป็นความสมัครใจของแต่ละคน ไม่บังคับเรียน ภายหลังจากเรียนจบในระดับนี้ก็สามารถศึกษาต่อในระดับ Høyskole หรือ Universitet หรือมหาวิทยาลัย

3. มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยในนอร์เวย์มีทั้งหมด 6 แห่ง คือใน Oslo, Bergen, Trondheim, Tromsø, Stavanger และ Ås ในระดับปริญญาตรีใช้เวลาเรียน 3 ปี ส่วนระดับปริญญาโทใช้เวลาเรียนอีก 2 ปี แต่ในการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีขึ้นไปนั้นค่าใช้จ่ายในการเรียนค่อนข้างสูงทีเดียว เลยมีคนในนอร์เวย์ไม่มากนักที่ต้องการเรียนต่อในระดับสูง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีทางเลือกให้กับผู้ที่ใฝ่รู้คือสามารถขอกู้เงินเพื่อการศึกษาได้ หรือจะขอทุนการศึกษาก็ทำได้

เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา

ทุนการศึกษาที่ได้รับ ผู้ได้รับไม่ต้องใช้คืนเมื่อจบการศึกษาแล้ว ส่วนเงินกู้ยืมเพื่อศึกษานั้นจะต้องจ่ายคืนเมื่อเรียนจบ เพียงแต่ไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ยสำหรับเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา ประชากรที่เป็นชาวต่างชาติที่ลี้ภัยมากก็สามารถได้รับเงินกู้หรือเงินทุนเพื่อการศึกษาได้เช่นกันบนพื้นฐานของมนุษยธรรม

สวัสดิการการทำงาน

รัฐบาลได้กำหนดกฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการทำงานไว้หลายข้อด้วยกัน เวลาการทำงาน ปกติ 37.5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยไม่รวมเวลาพัก ถ้าหากว่าใครที่ต้องการทำงานเกินกว่านี้ ถือว่าเป็นการทำงานล่วงเวลา ดังนั้นจะต้องจ่ายภาษีสำหรับค่าทำงานล่วงเวลาซึ่งถือเป็นรายได้พิเศษอย่างน้อย 40% ของรายได้ที่เพิ่มขึ้นมานอกจากเงินเดือนปกติ ลูกจ้างจำนวนมากมีข้อตกลงในการหยุดพักผ่อนแทนการรับเงินค่าล่วงเวลา เช่น หากลูกจ้างทำงานล่วงเวลาทั้งหมด 4 ชั่วโมง สามารถขอเวลาพักเป็นเวลา 4 ชั่วโมง หรือหากทำงานล่วงเวลานับเป็นวันได้ 5 วัน ก็สามารถขอหยุดพักผ่อนได้ 5 วัน แทนการรับเงินค่าล่วงเวลา แต่ต้องทำเป็นข้อตกลงไว้ระหว่างลูกจ้างและนายจ้าง วันหยุด และการหยุดเนื่องจากการป่วย ลูกจ้างสามารถขอลาหยุด

ได้เนื่องจากบุตรไม่สบายแต่จะต้องแจ้งให้นายจ้างทราบ แต่หากว่ามีการป่วยที่ต้องลาหยุดมากกว่า 3 วัน จะต้องขอใบรับรองแพทย์ไปแสดงต่อนายจ้าง และหากว่าลูกจ้างต้องการหยุดเนื่องจากสาเหตุอื่นก็จะต้องทำเรื่องขออนุญาต เช่น การหยุดเพื่อย้ายถิ่นฐานหรือย้ายบ้าน หรือการฉลองพิธีตามศาสนา ซึ่งต้องได้รับการอนุญาตจากนายจ้างก่อน ข้อตกลงเกี่ยวกับการทำงานในสวัสดิการงานนั้นระบุว่านายจ้างและลูกจ้างต้องเขียนข้อตกลงร่วมกัน เช่น เวลาทำงานเริ่มและสิ้นสุดเมื่อไร เวลาทำงานนานแค่ไหน ต้องทำงานนั้นนานเป็นเวลาเท่าใด (กรณีไม่ใช่งานประจำ) และเกี่ยวกับเงินเดือน แม้ว่าลูกจ้างจะเป็นแค่ลูกจ้างทดลองงานหรือฝึกงานก็จำเป็นจะต้องมีข้อตกลงการทำงานร่วมกัน

สวัสดิการสังคมของรัฐบาล

รัฐบาลคำนึงถึงสวัสดิภาพความปลอดภัยของประชาชนเป็นสำคัญ โดยมุ่งที่จะให้ประชาชนมีสภาวะการเงินที่ดี สุขภาพที่ดีและการศึกษาที่ดีในความเท่าเทียมกัน ไม่ว่าคนคนนั้นจะมีรายได้มากน้อยเพียงใดก็ตามก็จะได้รับสิทธิโดยเท่าเทียมกัน รัฐบาลจะเก็บเงินส่วนหนึ่งจากภาษีที่ประชาชนจ่ายให้กับรัฐฯ ไปเป็นเงินค่าประกันสังคม (folketrygden) ซึ่งเงินส่วนนี้จะถูกหักออกจากเงินเดือนโดยอัตโนมัติ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเงินที่ส่งจ่ายค่าประกัน โดยจะเก็บจากประชากรทุกคนที่มีงานทำและมีรายได้ เงินจำนวนนี้จะจ่ายคืนให้ประชาชนมาเป็นค่าใช้จ่ายเมื่อป่วย, คนว่างงาน, คนปลดเกษียณอายุ, บุคคลที่ไม่สามารถทำงานได้ และผู้ปกครองที่มีบุตรเล็ก เป็นต้น

รัฐฯ ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการเงิน โดยแบ่งเป็นประเภทตามเงินที่จ่ายออกไปหรือที่ประชาชนได้รับ ซึ่งมี 4 ประเภทด้วยกันดังนี้

Dagpenger บุคคลจะได้รับเมื่อตงงาน แต่จะต้องทำเรื่องร้องขอไปยัง arbeidskontoret แต่ว่าจะได้รับเงินเป็นจำนวนเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่า บุคคลนั้นมีเงินได้ก่อนตงงานเท่าไร และมีจำนวนผู้ร้องขอมากน้อยเพียงใด และผู้ที่ร้องขอเงินช่วยเหลือนั้นต้องพร้อมที่จะเริ่มงานใหม่ที่ arbeidskontoret หากให้ รวมทั้งพร้อมที่จะย้ายถิ่นฐานเพื่อรับงานนั้น

Sykepenger หรือเงินคนป่วย จะได้รับเมื่อผู้ทำประกันสังคมป่วย แต่ต้องมีเงื่อนไขว่าบุคคลนั้นต้องเข้าทำงานนั้น ๆ มาไม่น้อยกว่า 4 สัปดาห์ และจะต้องมีการทำจดหมายลาป่วยซึ่งแพทย์เป็นผู้ออกให้ โดยแพทย์และนายจ้างจะต้องร่วมมือกันในการหาข้อสรุปว่าจะให้ผู้ป่วยหยุดงานนานเท่าใด เพื่อให้มีข้อเสียน้อยที่สุดเพื่อให้ประโยชน์สูงสุดแก่นายจ้างและลูกจ้าง

Alderspension หรือเงินผู้สูงอายุ จะได้รับเมื่อบุคคลมีอายุครบ 67 ปีเต็ม จำนวนเงินบำนาญจะมากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับว่า บุคคลนั้นทำงานมานานเป็นเวลาเท่าไร และเคยมีรายได้เท่าไร และหากบุคคลนั้นไม่มีรายได้หรือมีรายได้ไม่เพียงพอก็จะได้รับบำนาญขั้นต่ำ (Minstepension) ส่วนผู้ที่ได้รับเงินบำนาญเต็มขั้นนั้นจะต้องอาศัยอยู่ในประเทศนอร์เวย์มาไม่น้อยกว่า 40 ปี

Uførepensjon หรือเงินคนพิการหรือไร้ความสามารถที่จะทำงาน บุคคลนั้นจะต้องมีอายุระหว่าง 18-67 ปี ซึ่งป่วยหรือได้บาดเจ็บจนไม่สามารถที่จะทำงานได้ ก่อนที่จะได้รับเงินชวนี้บุคคลนั้นก็ได้รับการช่วยเหลือด้านการบำบัดหรือให้การฝึกฝนงาน ซึ่ง arbeidskontoret (NAV) จะช่วยหางานที่เหมาะสมให้ หรือเสนอทางออกในการให้การศึกษาเพิ่มเติมในงานอื่น ๆ

บริการด้านสุขภาพของรัฐบาล

สุขภาพถือเป็นเรื่องสำคัญซึ่งเกี่ยวเนื่องจากเป็นเรื่องของสวัสดิภาพ ดังนั้นรัฐบาลมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะให้ความช่วยเหลือทุกคนที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือซึ่งเจ็บป่วย ในการเข้ารับการรักษาเมื่อผู้ป่วยมีความจำเป็นต้องนอนพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล ผู้ป่วยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้นในการรักษาไม่ว่าคนผู้นั้นจะมีเงินมากมายเพียงใดหรือไม่ มีเงินเลยก็ตาม ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชนที่ประชาชนทุกคนพึงมีสิทธิได้รับความเท่าเทียมกัน แต่ถ้าหากว่าผู้ป่วยไม่ได้นอนพักที่โรงพยาบาลก็ต้องจ่ายเงินส่วนหนึ่งของตน (Egenandel) สำหรับค่าตรวจรักษา (เกี่ยวกับนอร์เวย์, 2552 : ออนไลน์)

สวัสดิการประเทศสวีเดน

ประเทศสวีเดน เป็นประเทศหนึ่งซึ่งมีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ โดยรัฐ ได้ดีที่สุดโดยมีกฎหมายซึ่งกำหนดรับรองสิทธิของผู้สูงอายุให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ และมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพเป็นระยะ ๆ ตลอดมา ทั้งนี้โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนผู้สูงอายุและการบริหารกองทุนเพื่อให้มีเงินอย่างเพียงพอสำหรับการบริหารจัดการ และดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุทั้งมาตรการด้านการเสริมสร้างหรือป้องกันและมาตรการด้านการเยียวยา มีการดูแลสุขภาพระยะยาว (Health Care and Long Term Care) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งทางกายและจิตใจอันทำให้รัฐสามารถลดค่าใช้จ่ายในด้านการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุกรณีเจ็บป่วยรุนแรงได้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของประเทศสวีเดนมีการคำนึงถึงความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านสุขภาพอนามัย รัฐมีหน้าที่โดยตรงในการดูแลสุขภาพของประชาชน ซึ่งรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย โดยมณฑลเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่บริหารงานสถานพยาบาลท้องถิ่นสถานที่รักษา 14 ผู้ป่วยนอก และคลินิกต่าง ๆ มีเทศบาลรับผิดชอบดูแลด้านสุขภาพอนามัยในรูปแบบพิเศษเพื่อสุขภาพ อนามัยที่ดีของประชาชนด้วยอันเป็นบริการเสริมการรักษาพยาบาล

2. ด้านที่อยู่อาศัย ของผู้สูงอายุชาวสวีเดนสามารถได้รับการดูแลให้ดำรงชีวิตตามปกติในที่พักอาศัย ของตนเอง โดยมีเทศบาลเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลจัดสวัสดิการให้ความช่วยเหลือในการซื้อปัจจัยสำคัญ ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต บริการด้านอาหารการกินโดยการทา อาหารหรือการบริการจัดส่งอาหารให้ ผู้สูงอายุและด้านนความเป็นอยู่ในที่พักอาศัย การ

ให้บริการทำความสะอาดและการแจ้งเตือนภัยต่าง ๆ การ ปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงตลอดถึงการจัดการบริการ คมนาคมเกี่ยวกับการส่งหรือโดยสารเพื่อสะดวกแก่การใช้บริการสาธารณะในการเดินทาง หรือการใช้ บริการสาธารณะอื่น ๆ (รศ.ดร.วิจิตรา วิเชียรชม : ออนไลน์)

การคุ้มครองผู้สูงอายุของประเทศออสเตรเลีย

ปัจจุบันจำนวนประชากรผู้สูงอายุของประเทศออสเตรเลียมีประมาณ ร้อยละ 13 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 20 ล้านคน และมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี เนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข ทำให้ประชากรมีสุขภาพที่ดีและมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น จากจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น รัฐบาลออสเตรเลียได้ตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุ จึงกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุ ทั้งในด้านสวัสดิการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งมาตรการในการคุ้มครองผู้สูงอายุจากการถูกทารุณกรรมด้วย

รัฐบาลออสเตรเลียได้จัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุไว้หลายประเภท ภายใต้การควบคุมและดูแลของกระทรวงครอบครัวและบริการชุมชน (Department of Family and Community Services) และ กระทรวงสุขภาพและผู้สูงอายุ (Department of Health and Ageing) ดังนี้

สวัสดิการเงินบำนาญและเงินช่วยเหลือต่าง ๆ ประเทศออสเตรเลียได้จัดเงินบำนาญ (Age Pension) และเงินช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุโดยทั่วไปที่มีอายุครบ 65 ปี และผู้สูงอายุบางประเภทไว้โดยเฉพาะ ได้แก่ เงินบำนาญหรือเงินช่วยเหลือสำหรับหญิงหม้ายที่เป็นผู้สูงอายุ (Widow allowance หรือ Widow 'B' Pension) เงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุที่ยังอายุไม่ครบเกษียณอายุ (65 ปี) แต่ถูกเอาเปรียบในตลาดแรงงาน (Mature Age Allowance) ผู้สูงอายุซึ่งเป็นคู่สมรสของผู้มีสิทธิได้รับเงินสวัสดิการประเภทต่างๆ (Partner Allowance) และเงินบำนาญของภรรยาของผู้ได้รับเงินบำนาญ (Wife Pension) อย่างไรก็ตามบุคคลประเภทดังกล่าว ปัจจุบันไม่ได้รับสิทธิในการได้รับเงินช่วยเหลือหรือเงินบำนาญ เว้นแต่จะได้รับสิทธิก่อนวันที่กำหนดไว้

หลักเกณฑ์ในการขอรับเงินบำนาญและเงินช่วยเหลือจะพิจารณาจากอายุ ถิ่นที่อยู่ รายได้ และทรัพย์สิน กล่าวคือ ผู้สูงอายุทุกคนที่ขอรับเงินจะต้องมี อายุ ถิ่นที่อยู่ ตามที่ได้กำหนดไว้ และมีรายได้และทรัพย์สินไม่เกินอัตราที่กำหนด ทั้งนี้ไม่คำนึงถึงว่าผู้สูงอายุจะเคยทำงานในหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน นอกจากนั้นประเทศออสเตรเลียยังจัดให้มีเงินสะสมซึ่งเป็นส่วนเพิ่มของเงินบำนาญ โดยเก็บจากผู้ทำงานส่วนหนึ่งและนายจ้างจ่ายสมทบส่วนหนึ่ง ผู้มีงานทำทุกคนไม่ว่าจะทำงานในภาครัฐหรือเอกชน ต้องเป็นสมาชิกกองทุนเงินสะสม (มีลักษณะคล้ายกับกองทุนประกันสังคมหรือกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการของไทย) โดยที่ผู้ทำงานสามารถเลือกกองทุนที่ตนจะลงทุนได้

สวัสดิการด้านที่พักอาศัย ประเทศออสเตรเลีย ได้จัดสวัสดิการด้านที่พักอาศัยไว้ 2 รูปแบบในหลายโครงการ กล่าวคือ ได้จัดที่พักอาศัยรวมให้แก่ผู้สูงอายุและมีโครงการ

ช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีที่พักอาศัยเป็นของตนเอง โดยมีหน่วยงานตามโครงการประเมินว่าผู้สูงอายุคนใดควรได้รับสิทธิโดยพิจารณาจากความจำเป็นและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล โดยไม่ได้พิจารณาจากอายุหรือเชื้อชาติ

สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย ให้ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปได้เข้ารับการรักษาในฐานะคนไข้ทั่วไปของโรงพยาบาลรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและได้รับการรักษาจากแพทย์สาขาต่างๆหรือได้รับเงินสนับสนุนค่ารักษาพยาบาล โดยจัดเป็นโครงการประกันสุขภาพ (Medicare) นอกจากนี้ยังมีโครงการช่วยเหลือค่ายารักษาโรค (Pharmaceutical Benefits Scheme) เพื่อให้ประชาชนชาวออสเตรเลียสามารถได้รับการอุดหนุนทางการเงินและยารักษาโรคจากโครงการ

สวัสดิการเพิ่มเติมอื่นๆ เช่น สวัสดิการเงินช่วยเหลือค่าโทรศัพท์ และการเป็นสมาชิกของบัตรผู้สูงอายุ ซึ่งใช้รับรองสิทธิต่างๆของผู้สูงอายุ แม้รัฐบาลประเทศออสเตรเลียจะมีมาตรการในการดูแลผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้ว ในอีกด้านหนึ่งของสังคมยังมีผู้สูงอายุที่ถูกกระทำทารุณกรรมและทอดทิ้ง (Elder Abuse and Neglect) ในรูปแบบต่างๆ เช่น ถูกปล่อยปะละเลย ถูกกระทำทารุณต่อร่างกาย จิตใจ ล่วงละเมิดทางเพศ ใช้เงิน หรือ จัดการทรัพย์สินของผู้สูงอายุในทางที่ผิด ถูกกักกันไม่ให้ติดต่อกับผู้คนภายนอก เป็นต้น ดังนั้นประเทศออสเตรเลียจึงได้กำหนดมาตรการในการดูแลและป้องกันผู้สูงอายุจากการถูกทารุณกรรมในด้านต่างๆ ไว้ด้วย เช่น ในรัฐ New South Wales มีมาตรการทางกฎหมายดังต่อไปนี้ ตัวอย่างเช่น

ในกรณีที่เกิดอาชญากรรมร้ายแรง ให้บุคคลที่พบเห็น หรือเชื่อว่ามีคนถูกทำร้ายมีหน้าที่ต้องรายงานและให้ข้อมูลกับตำรวจเพื่อช่วยในการจับกุม ดำเนินคดีหรือลงโทษผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีใช้การกระทำผิดร้ายแรง ปัจจุบันยังไม่มีมาตรการบังคับให้บุคคลที่พบเห็นหรือรู้ว่ามีทารุณกรรมรายงาน

ให้ศาลออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวเพื่อคุ้มครองบุคคลที่ถูกทำร้าย โดยศาลจะออกคำสั่งห้ามไม่ให้จำเลยติดต่อกับหรือมีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับบุคคลที่ถูกทำร้าย (Apprehended Violence Orders)

ให้การคุ้มครองผู้สูงอายุในกรณีที่ผู้สูงอายุถูกกระทำทารุณโดยผู้ป่วยทางจิต หรือผู้ที่มีจิตบกพร่อง โดยการนำผู้ป่วยทางจิต หรือผู้ที่มีจิตบกพร่องมาควบคุมดูแลและรักษาพยาบาล

ในกรณีที่ผู้สูงอายุจัดการเรื่องเงินบำนาญเองไม่ได้ กระทรวงสวัสดิการสังคม (Department of Social Security) สามารถจ่ายเงินบำนาญให้กับบุคคลอื่นแทน เช่น ญาติของผู้สูงอายุได้ โดยที่บุคคลนั้นต้องมีหน้าที่ใช้เงินบำนาญเพื่อประโยชน์ของผู้รับบำนาญเท่านั้น

ถ้าผู้สูงอายุไม่สามารถจัดการเงินของตนเองได้และไม่มีใครมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินแทน ผู้สูงอายุอาจร้องขอให้ศาลสูง หรือ Guardianship Board ซึ่งมีอำนาจใน

การแต่งตั้งผู้อนุบาลและผู้จัดการทางการเงิน เป็นต้น เป็นผู้แต่งตั้งผู้จัดการทางการเงินได้ (ข่าวออสเตรเลีย, 2548 : ออนไลน์)

ประเทศออสเตรเลีย มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่าประเทศไทย (และสูงกว่านิวซีแลนด์) กล่าวคือ ได้คะแนนตามดัชนีการพัฒนามนุษย์ของ UNDP (Human Development Index – HDI) อันดับ 3 จาก 177 ประเทศ (ไทยอยู่อันดับที่ 73) มี GDP สูงเป็นอันดับที่ 10 (ไทยอยู่อันดับที่ 66) มี GDP per capita เฉลี่ยที่ 32,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ไทย \$ US 7,595) มี Gini index : 35.2 (ไทย 43.2) ซึ่งแสดงว่า มีการกระจายความมั่งคั่งดีกว่าของไทย ช่องว่างระหว่างคนรวย คนจนมีน้อยกว่าของประเทศไทย

ออสเตรเลียมีประชากร ประมาณ 20 ล้านคน เนื่องจากเป็นทวีปที่กว้างใหญ่ มีขนาดถึง 7.6 ล้าน ตารางกิโลเมตร แต่ภูมิประเทศตอนกลางเป็นทะเลทราย ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามเมืองหลวงของแต่ละมลรัฐ (6 รัฐ 2 เขตพิเศษ) ซึ่งอยู่ตามชายฝั่งแทบทั้งหมด ประชากรมีอายุขัยเฉลี่ย 80 ปี (ไทย 70 ปี) อัตราอ่านออกเขียนได้ร้อยละ 99

ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ รัฐบาลออสเตรเลีย จึงให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชนของตน และเน้นเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้การดูแลชาวอะบอริจินซึ่งมาฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และทางการเมืองด้อยกว่าคนกลุ่มอื่นๆที่อาศัยในประเทศ เป็นพิเศษ และโดยที่ประเทศมีพื้นที่กว้างใหญ่มาก แต่ประชากรน้อย ในช่วงเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา ออสเตรเลียจึงมีนโยบายต้อนรับผู้มีการศึกษาจากประเทศต่างๆให้ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศของตน

ออสเตรเลีย แบ่งการบริหารราชการออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับรัฐบาลกลาง (federal) ระดับ มลรัฐ/เขตพิเศษ (state/territory) และระดับท้องถิ่น – เทศบาล (local government) แต่ละระดับจะแบ่งบทบาทหน้าที่กันชัดเจน และแต่ละรัฐ และแต่ละท้องถิ่นสามารถออกกฎหมาย นโยบายของตนเองได้ ที่ไม่ขัดแย้งต่อกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลกลาง

การจัดสวัสดิการสังคมของประเทศออสเตรเลีย

ประเภทของคนที่อยู่ในข่ายรับสวัสดิการสังคมจากรัฐ แม้ประเทศออสเตรเลียจะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมและสาขาอื่นๆในระดับสูง มีทรัพยากรธรรมชาติมาก ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่กำลังพัฒนา รวมทั้งไทย แต่ก็มีประชาชนที่ต้องรับความช่วยเหลือจากรัฐจำนวนมากเช่นกัน กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ คนจน คนพิการ คนพื้นเมือง นอกจากนั้นก็มี เด็ก เยาวชนที่ไร้งานที่มียาได้น้อย คนว่างงาน คนป่วยเรื้อรัง คนที่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง ครอบครัวที่ย่ำแย่กัน (พ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเลี้ยงลูกตามลำพัง) หรือคนที่มีลูกมาก คนต่างด้าวที่อพยพมาอย่างถูกกฎหมายและเริ่มสร้างครอบครัวใหม่ในออสเตรเลีย กลุ่มคนเหล่านี้รวมกันประมาณ 2.5 – 3 ล้านคน (จากจำนวนพลเมืองทั้งประเทศ 20 ล้านคนนอกจากนี้ ออสเตรเลียยังประสบปัญหาเรื่องการเล่นการพนัน โดยประชาชนจำนวน

400,000 คน เล่นการพนันประจำ และทำให้คนในครอบครัวและชุมชนจำนวน 3.2 ล้านคน กระทบกระเทือนตามไปด้วย (สาเหตุหนึ่ง คือ แต่ละมลรัฐเปิดโอกาสให้มีการเล่นพนันถูกต้อง ตามกฎหมาย ทั้งในรูปแบบคาสีโน ตู้เกมที่เล่นพนัน (slot machine) จากการบรรยายของผู้แทน กระทรวง FaCSIA ออสเตรเลียมีตู้พนันจำนวนถึง 25 % ของปริมาณตู้พนันลักษณะเดียวกันทั้ง โลก

รัฐบาลออสเตรเลียได้ให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนของตน มากดังนั้นจึงจัดสรรงบประมาณในแต่ละปีประมาณ 25 % ของงบประมาณแผ่นดิน เพื่อการนี้

แนวคิดหลัก : หลักการเสรีนิยม โดยภาพรวมแล้วกล่าวได้ว่าการจัดสวัสดิการ สังคมของประเทศออสเตรเลียในปัจจุบันเป็นไปในแนวทางเสรีนิยม สิ่งที่สะท้อนหลักการ ดังกล่าวปรากฏในหลายด้าน อาทิ การใช้หลักให้ผู้ใช้บริการต้องมีส่วนรับผิดชอบค่าใช้จ่าย (users pay) การพยายามลดบทบาทของรัฐลักษณะต่าง เช่น นโยบายการเลิกสถานสงเคราะห์ (deinstitutionalization) หรือแม้แต่การเรียกผู้รับบริการว่า “ลูกค้า” (customer) แม้รัฐพยายาม ลดภาระในเรื่องเหล่านี้ แต่ความรับผิดชอบในด้านงบประมาณยังคงเป็นของรัฐอย่างเต็มที่ การ เปลี่ยนแปลงจึงปรากฏเฉพาะในด้านวิธีการปฏิบัติหรือวิธีการจัดเป็นสำคัญ

หากสิ่งแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ-สังคม-การเมืองของประเทศไทยยังคงเป็นไป ดังเช่นในปัจจุบันแล้ว แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมแบบออสเตรเลียน่าจะเหมาะสมกับ ประเทศไทย กล่าวคือรัฐต้องลดบทบาทในการเป็นผู้จัดสวัสดิการให้น้อยลงแต่ส่งเสริมให้ ครอบครัว องค์กร เอกชน และสังคมเข้ามามีบทบาทมากขึ้น บทบาทของรัฐคงเหลืออยู่เพียงการ ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ การส่งเสริมทางวิชาการ และประสานงานในด้านกฎระเบียบ และการบริหาร จัดการ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้คงต้องใช้เวลาพอสมควร ประเด็น ที่จะรายงาน ต่อไปนี้ในหลายกรณีจะสะท้อนถึงหลักเสรีนิยมที่กล่าวมาข้างต้น

รูปแบบการให้บริการ

การช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย การจัดการด้านเคหะสงเคราะห์ของรัฐสามารถ แก้ไขปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัยของประชากรได้ไม่เท่ากัน ขึ้นกับความรุนแรงของปัญหาและ งบประมาณที่แต่ละรัฐมี (เช่น ทำได้ดีในกรุงแคนเบอร์รา แต่ยังไม่พอเพียงในรัฐนิวเซาท์เวลส์) เคหะสงเคราะห์มีทั้งที่เป็นแฟลต และบ้านหลายขนาด ผู้มีสิทธิเข้าอยู่อาศัยต้องผ่านการทดสอบ รายได้และต้องจ่ายค่าเช่า สิทธิการเช่าคงอยู่ตลอดไปตราบใดที่ผู้นั้นยังคงมีรายได้น้อยและ สามารถจ่ายค่าเช่าได้ อย่างไรก็ตามระยะเวลาของการอาศัยในเคหะของรัฐโดยเฉลี่ยอยู่ที่ ประมาณ 5 ปี การย้ายออกเป็นเพราะบุคคลผู้นั้นมีฐานะดีขึ้น จึงหมดสิทธิการเช่า หรือประสงค์ จะย้ายออกด้วยเหตุผลอื่นๆ

นอกจากการสร้างเคหะสถานของรัฐแล้ว การสนับสนุนด้านค่าเช่าบ้านเป็นอีก วิธีหนึ่งที่รัฐใช้ (rent assistance) ด้วย วิธีนี้ผู้ที่มีความจำเป็นไม่ต้องรอคอยเคหะสงเคราะห์ของ รัฐ แต่สามารถใช้บริการบ้านเช่าของเอกชนได้โดยค่าเช่าส่วนหนึ่งเป็นเงินช่วยเหลือจาก

สวัสดิการสังคม แนวทางนี้อาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่ประเทศไทยสามารถใช้ได้ เพราะการสร้างบ้านจำหน่ายแก่ประชาชนสามารถกระทำได้จำกัด และต้องใช้เวลาและงบประมาณเป็นจำนวนมาก การเปลี่ยนมาใช้วิธีการทำนองเดียวกับออสเตรเลียน่าจะช่วยขยายขอบเขตการช่วยเหลือให้กว้างขวางขึ้น กล่าวคือจ่ายเป็นเงินช่วยเหลือค่าเช่าบ้านสำหรับผู้ที่เป็น ขณะเดียวกันก็เรียกเก็บค่าเช่าจากเคหะสถานของรัฐจัดสร้างขึ้น แทนที่จะใช้วิธีขายซึ่งเท่ากับเป็นการจำกัดผู้มีสิทธิแทนที่จะใช้วิธีการปลูกให้เช่าซึ่งผู้รับบริการจะมีมากขึ้นเนื่องจากเกิดการหมุนเวียนการเข้าอยู่อาศัยต่อเนื่อง ส่วนค่าเช่าที่จัดเก็บราคาถูกก็ใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาให้เคหะสงเคราะห์เหล่านั้นคงอยู่ในระยะยาว

การสงเคราะห์ผู้พิการ การสงเคราะห์ผู้พิการเป็นไปตามนโยบายการเลิกสถานสงเคราะห์ กล่าวคือ รัฐพยายามหาทางให้การดูแลผู้พิการกลายเป็นเรื่องของครอบครัวและชุมชนในทางปฏิบัติ รัฐจะจ่ายเงินให้กับผู้ทำหน้าที่ดูแลผู้พิการในครัวเรือน (carer payment) สวัสดิการในด้านนี้ทำให้การรับภาระในการดูแลผู้พิการในครัวเรือนเป็นไปได้มากขึ้น นอกจากนี้รัฐยังมีนโยบายส่งเสริมบ้านสำหรับคนพิการ (group home) บ้านดังกล่าวอยู่ในชุมชนและในแต่ละหลังจะมีผู้พิการอาศัยอยู่ร่วมกันประมาณ 5 คน การอยู่ร่วมกันของผู้พิการทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในเวลาเดียวกันรัฐก็มีได้ทอดทิ้งโดยจะจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปเยี่ยมเยียนเพื่อให้การช่วยเหลือเพิ่มเติม

นอกจากสวัสดิการเหล่านี้แล้วรัฐยังมีเงินสงเคราะห์บางประเภทที่จ่ายเพื่อช่วยให้ คนพิการสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ดีพอควร อาทิ เงินช่วยค่าเดินทางและอื่น ๆ การสนับสนุนเหล่านี้ทำให้นโยบายการใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐานในการสงเคราะห์คนพิการเป็นไปได้

การช่วยเหลือคนพิการในตลาดแรงงาน รัฐบาลออสเตรเลียไม่ได้ใช้วิธีการบังคับให้สถานประกอบการจ้างคนพิการทำงาน แต่ใช้มาตรการหลายประเภทที่สามารถช่วยเหลือการทำงานในตลาดแรงงาน อาทิ

1. กฎหมายห้ามกีดกันการจ้างงาน มาตรการแรกคือกฎหมายห้ามกีดกัน การจ้างงาน บุคคลใดที่มีความสามารถในการทำงานนั้น ๆ ต้องได้รับโอกาสการจ้างงานอย่าง เท่าเทียมกัน กฎหมายนี้จึงเป็นการสร้างสิทธิพื้นฐานด้านโอกาสการทำงานให้กับผู้พิการ

2. การให้เงินสนับสนุนค่าจ้าง ทางหนึ่งรัฐสามารถใช้ได้คือการให้เงินสนับสนุน หรือเงินชดเชยค่าจ้างให้กับนายจ้างที่จ้างงานคนพิการ (wage subsidy) การช่วยเหลือลักษณะนี้ช่วยลดต้นทุนด้านค่าจ้างของนายจ้าง ขณะเดียวกันก็เป็นการชดเชยผลิตภาพการทำงานของคนพิการที่อาจจะมีย่อยกว่าคนปกติให้กับนายจ้าง

3. บริการช่วยเหลือโดยตรง การช่วยเหลือที่เป็นบริการแก่ผู้พิการโดยตรง ปรากฏในหลายลักษณะนับตั้งแต่ การจัดหางาน การช่วยกรอกใบสมัครงาน การติดต่อกับนายจ้าง การให้คำแนะนำในการสัมภาษณ์งาน การฝึกอาชีพ ตลอดจนการประสานให้การ

ช่วยเหลือกับนายจ้างที่ต้องเตรียมจัดสถานที่และเครื่องมือการทำงานให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้พิการ

การจ่ายบำนาญให้แก่ผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อย กฎหมายของออสเตรเลียกำหนดให้ประชาชนปลดเกษียณจากงานที่ทำอยู่ โดยเพศชายเกษียณเมื่ออายุครบ 65 ปี และเพศหญิงเมื่ออายุ 63 ปี หกเดือน หากเงินบำนาญที่ได้รับ (ประมาณ 25 % ของรายได้เฉลี่ยก่อนเกษียณ) สูงกว่าเส้นรายได้ขั้นต่ำ ผู้สูงอายุเหล่านี้ก็จะได้รับเพียงเงินบำนาญของตน แต่หากเงินบำนาญน้อยกว่าเส้นความยากจน คนชราเหล่านี้จะมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์เพิ่มเติมให้เท่ากับอัตรารายได้ต่ำสุดตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนประชาชนทั่วไปที่มีรายได้น้อย ก็มีโอกาสรับเงินสงเคราะห์ได้เช่นกัน การกำหนดอัตรารายได้ขั้นต่ำของแต่ละคน (เพื่อจะได้รับสิทธิในการรับเงินสงเคราะห์) ค่อนข้างสลับซับซ้อน เพราะขึ้นกับหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นฐานะเดิม ทรัพย์สินที่มีรายได้ จำนวนบุตรหรือผู้ที่อยู่ภายใต้การเลี้ยงดู ภาระในการจ่ายค่ารักษาโรคประจำตัว ฯลฯ แต่อาจกล่าวได้ว่า โดยทั่วไปแล้ว ชาวออสเตรเลียต้องมีรายได้น้อย 17,500 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อปี (ประมาณ 560,000 บาทต่อปี) หากต่ำกว่านี้จะมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ

การจ่ายค่ารักษาพยาบาล รัฐบาลได้จัดบริการรักษาพยาบาลให้แก่ประชาชนของตน โดยใช้ระบบประกันภัย ซึ่งประชาชนที่เสียภาษีให้รัฐ จะได้รับสิทธิดังกล่าวนี้ ในกรณีที่ไม่รักษาพยาบาลกับสถานพยาบาลและจ่ายค่ารักษาไปก่อนสามารถนำไปเสริมมาเบิกที่ Centrelink ได้

การจ่ายเงินอุดหนุนครอบครัว รัฐบาลมีนโยบายสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง และสร้างกำลังคนของประเทศในอนาคตที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงกำหนดให้มีการสนับสนุนทางการเงินแก่ครอบครัวที่มีรายได้น้อย อาทิครอบครัวที่มีสมาชิก 4 คน จะได้รับเงินประมาณ 20,000 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อปี เพื่อให้พ่อแม่สามารถเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวได้อย่างสมอรรถภาพ ซึ่งปัจจุบันมีครอบครัวประมาณ 8 % ของทั้งหมดได้รับความช่วยเหลือด้านนี้ นอกจากนี้ รัฐยังจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูเด็กอีกประมาณปีละ 3,000-5,000 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อคนต่อปี (จนกว่าเด็กอายุครบ 6 ปี)

การให้สวัสดิการแบบเบ็ดเสร็จ ตัวอย่างการจัดสวัสดิการในประเทศออสเตรเลียสะท้อนถึงการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จและควบวงจร ยกตัวอย่าง เช่น บริการด้านครอบครัวที่ Centacare (องค์กรการกุศล สนับสนุนโดยโบสถ์คริสต์) จัดประกอบด้วยบริการก่อนการตั้งครอบครัว บริการระหว่างการใช้ชีวิตร่วมกัน และบริการแก้ไขปัญหาหากเกิดครอบครัวแตกแยก บริการเหล่านี้มีขอบเขตชัดเจน เช่น บริการกรณีครอบครัวแตกแยกจะไม่ให้ความสำคัญกับการหาทางให้ทั้งสองฝ่ายคืนดีกัน แต่จะเน้นที่การแบ่งทรัพย์สิน สิทธิการเลี้ยงดูเด็ก ทั้งนี้เด็กจะเป็นเป้าหมายสำคัญ

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้วการให้การสงเคราะห์ในหลายกรณีแสดงถึงการช่วยเหลือเป็น package ที่จะช่วยผู้รับการสงเคราะห์ได้มากขึ้น เช่น ผู้ได้รับบำนาญชราภาพจะได้รับ บัตรลดราคา และเงินช่วยเหลือค่ายาไปพร้อมกัน การสงเคราะห์เป็นชุดแม่สีนเป็ลืองงบประมาณมากขึ้นแต่ก็ช่วยให้การแก้ไขปัญหาของผู้รับบริการตอบสนองความต้องการพื้นฐานได้อย่างแท้จริง

การจ่ายค่าจ้างขั้นต่ำสองระดับ คำอธิบายเชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาแรงจูงใจในการทำงานยังให้ข้อมูลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำเป็น 2 ระดับ อันได้แก่ ค่าจ้างขั้นต่ำสำหรับแรงงานที่มีอายุ 16-18 ปี และค่าจ้างขั้นต่ำสำหรับแรงงานผู้ใหญ่ การกำหนดค่าจ้างแรงงานในลักษณะนี้เท่ากับยอมรับให้ผู้ที่พ้นวัยการศึกษาภาคบังคับ แต่ยังมีอายุไม่เกิน 18 ปี (ซึ่งยังคงถือเป็นแรงงานเด็กตามมาตรฐานสากล) สามารถทำงานได้อย่างถูกกฎหมาย อย่างไรก็ตามการกำหนดค่าจ้างที่ต่ำกว่าแรงงานผู้ใหญ่แสดงถึงการที่รัฐไม่ส่งเสริมการทำงานของเยาวชน การกำหนดค่าจ้างในลักษณะนี้ทำให้เยาวชนที่จำเป็นต้องมีรายได้สามารถหางานทำได้ง่ายขึ้น (เพราะนายจ้างจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าผู้ใหญ่อย่างถูกกฎหมาย) จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งเงินสงเคราะห์จากรัฐ ขณะเดียวกันก็สามารถทำงานไปพร้อมกับการศึกษาต่อเนื่องได้

การสนับสนุนประชาชนให้ทำงานอาสาสมัคร รัฐบาลออสเตรเลียนอกจากจะให้ความสำคัญกับการจัดบริการสังคมแก่ประชาชนของตนแล้ว ยังมีนโยบายที่แฝงมากับการจัดสวัสดิการเรื่อง การส่งเสริมให้คนในชุมชนทำงานเพื่อชุมชนของตนเองด้วย เพราะเชื่อว่า คนเหล่านี้ย่อมตั้งใจทำงานและจะส่งผลดีต่อชุมชนและประเทศในภาพรวม นโยบายนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าสามารถช่วยเหลือกลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ อาทิ คนพิการ คนชรา ผู้ป่วย หรือแม้แต่การทำงานสาธารณะภายในชุมชนของตน ดูแลเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนจะฝึกอบรมให้อาสาสมัครรู้วิธีการทำงานที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและกฎหมาย และจัดสรรค่าตอบแทนจำนวนหนึ่งให้ เป็นสินน้ำใจ (แต่ไม่มากเท่าการไปรับจ้างทำงานประจำตามหน่วยงานต่าง ๆ)

การสนับสนุนองค์กรชุมชน รัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน ทั้งหลายสามารถเสนอโครงการพัฒนาชุมชนของตนได้ โดยจะมีการพิจารณาโครงการปีละ 2 ครั้ง แต่แต่ละครั้งจะมีองค์กรชุมชนประมาณ 150 แห่งได้รับทุนสนับสนุน รวมเป็นเงินประมาณ 20 ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย (ประมาณ 640 ล้านบาท) โครงการที่เสนอโดยชุมชนเหล่านี้ จะเน้นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน ดำเนินงานโดยคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นแบบอาสาสมัคร หรือ มีการจ้างมืออาชีพมาช่วยดำเนินการก็ตาม ทั้งนี้ รัฐบาลจะพิจารณาโครงการที่เน้นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหาด้านเด็ก ครอบครัว และชุมชนไปในเวลาเดียวกัน

การทำงานแบบมืออาชีพ ทุกหน่วยงานที่ไปดูงานมีการทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง (อาจทำเอง ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หรือจ้างให้หน่วยงานอื่นทำ) ทำให้สามารถปรับปรุงคุณภาพการทำงานของตนได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ แต่ละหน่วยงานยังมีระบบข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ มีการเปิดช่องทางให้ “ลูกค้า” ติดต่อกับหน่วยงานของตนทั้งทางโทรศัพท์ (เบอร์หน่วยงานเหล่านี้จะเสียค่าบริการราคาถูก เพียง 30 เซ็นต์) และหากเป็นหน่วยงานให้บริการตรง (อาทิ Centrelink) “ลูกค้า” สามารถโทรศัพท์หาได้ตลอด 24 ชั่วโมง กรณีที่ผู้กำหนดนโยบายของหน่วยงานระดับสูง (นักการเมือง) กำหนดนโยบาย หรือออกกฎหมายที่ไม่เหมาะสม หน่วยงานต่างๆ จะเสนอแนะทางเลือกใหม่ โดยมีข้อมูลจากงานวิจัย หรือบทเรียนต่างๆ ที่ผ่านมาในอดีตสนับสนุน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวทางการดำเนินงานได้ เพราะนักการเมืองเองก็ไม่ประสงค์จะถูกประชาชนต่อต้าน (เพราะกำหนดนโยบายหรือกฎหมายที่ไม่เหมาะสม ไม่มีประสิทธิภาพ) เช่นกัน ในส่วนการทำงานของรัฐบาลก็มีการศึกษาปัญหาของประชาชนก่อนที่จะกำหนดนโยบาย และขับเคลื่อนกฎหมายใดๆ สนับสนุน มีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยตลอดเวลา เช่น การปรับอัตราเงินสงเคราะห์จะมีการทบทวนทุก 6 เดือน หากดัชนีเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงก็ปรับอัตราตามไป

สังคมผู้สูงอายุของญี่ปุ่น

ในปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นชาติที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก นั่นคือ ประชากรญี่ปุ่นที่มีอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป จะมีสัดส่วนถึงร้อยละ 25 ของประชากรในประเทศ นั่นหมายความว่าในประเทศญี่ปุ่น 1 คนใน 4 คนเป็น ผู้สูงอายุแน่นอนเช่นนี้จึงคำนวณออกมาในเชิงสถิติได้ว่า ภายในปีค.ศ. 2040 หรืออีก 29 ปีข้างหน้าเองจำนวนผู้คนที่อายุ 65 ปีขึ้นไปในญี่ปุ่นจะสูงเป็น 33% ของพลเมืองญี่ปุ่น นั่นหมายความว่า 1 คนใน 3 คน จะเป็นผู้สูงอายุ รัฐบาลญี่ปุ่นได้เห็นแนวโน้มของสัดส่วนประชากร ผู้สูงอายุในประเทศ จึงได้วางนโยบายแห่งชาติไว้รองรับ ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น และองค์กรเอกชนต่างๆ ก็ได้ปรับนโยบายการผลิตสินค้าอุปโภคและบริโภค ทั้งหลายไว้แล้วเช่นกัน ประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นที่จับตามอง ของประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศ ที่มีแนวโน้มว่าสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ กำลังเพิ่ม มากขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมที่จะปรับตัวให้ประชากรใน ประเทศของตนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีบ้านเมืองที่น่าอยู่ ยิ่งขึ้น ประเทศไทยมีอัตราการเจริญพันธุ์ต่ำกว่า 2.0 จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีอัตราการเจริญพันธุ์ต่ำ ซึ่งประกอบ ด้วยทุกประเทศในทวีปยุโรป, 14 ประเทศในทวีปอเมริกา, และ 19 ประเทศในทวีปเอเชีย เรียงตามลำดับจำนวน ประชากรของประเทศได้ดังนี้ จีน บราซิล รัสเซีย ญี่ปุ่น เวียดนาม เยอรมัน อิหร่าน ไทย ฝรั่งเศส การพัฒนาประเทศจึงต้องคำนึงถึงประชากรผู้สูงอายุ เหล่านี้ทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในปี 1970 รัฐบาลญี่ปุ่นจัดงบประมาณ 6% ของรายได้รัฐเพื่อสวัสดิการสังคม ต่อมาในปี 1992 งบประมาณนี้เพิ่มมากขึ้นเป็น 18% และคาดว่าใน ปี 2025 รัฐอาจจะต้องจ่ายเงินเพื่อสวัสดิการสังคม สูงถึง 27% ของรายได้รัฐ เงินเหล่านี้ล้วนเป็นเงินภาษี ที่จัดเก็บมาจากกลุ่มคนในวัยทำงานที่มีสัดส่วนเกือบจะ

คงที่ ในขณะที่ผู้สูงวัยมีจำนวนเพิ่มขึ้น รายงานของ สหประชาชาติจึงได้เสนอให้รัฐบาลญี่ปุ่น ปรับอายุเกษียณ จาก 65 ในปัจจุบันเป็น 77 ปีมีฉะนั้นประเทศชาติ จะขาดแคลนแรงงานอย่างหนัก จำ เป็นต้องจ้างแรงงาน ต่างชาติถึงปีละ 1 ล้านคนนับตั้งแต่ปีค.ศ. 2000 จนถึง ปี2050 เพื่อรักษาคุณภาพของผลผลิตประชาชาติ

รัฐสวัสดิการที่จัดไว้จะต้องใช้งบประมาณจำนวน มหาศาล เมื่อคนญี่ปุ่นมีอายุยืนยาวขึ้น รัฐก็ต้องสำรอง งบประมาณมากขึ้นในการรักษาพยาบาลผู้สูงวัย ทุกวันนี้ ญี่ปุ่นเป็นชาติที่ประชากรมีอายุยืนยาวที่สุดในโลก คือ เฉลี่ยอายุสูงถึง 83 ปี(ประเทศไทย 70 ปี สิงคโปร์ 82 ปี) รัฐบาลญี่ปุ่นตระหนักถึงสภาวะแรงงานที่ขาดแคลน และได้เพิ่มมาตรการผ่อนผันอนุโลม ให้ใช้แรงงาน ต่างชาติได้ตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา แต่ก็ยังไม่เพียงพอ ที่จะรองรับความต้องการ โดยรวมของเศรษฐกิจได้ ประเทศญี่ปุ่นได้ชื่อว่าเป็นชาติที่มีวินัยการครองชีพ ที่โดดเด่นกว่าชาติอื่น ๆ ในโลก นวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิด ขึ้นทั้งในระดับชาติและสังคมช่วยผลักดันแนวคิดเรื่อง มาตรฐานในการออกแบบบ้านที่อยู่อาศัย การก่อสร้าง อาคารสูง ระบบขนส่งมวลชน และพื้นที่ สาธารณะ ทุกแห่งหน ให้คำนึงถึงความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และควมมีประสิทธิภาพ ของทุกชีวิต ในการนี้ได้มีการ เน้นคำ ว่าทุกชีวิตอย่างไม่มีข้อยกเว้น ไม่ว่าคนๆนั้นจะ เป็นเด็ก เล็กหรือคนชรา เป็นชายหรือหญิง เป็นคน ร่างกายสูงใหญ่หรือเตี้ยเล็ก หรือคนพิการ ทั้งนี้เพื่อ รองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ผู้คนไม่ว่าวัยใด หรือเพศใด ย่อมมีสิทธิเท่า เทียม กันในการเลือกที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสะดวกปลอดภัย และมีคุณภาพให้กับตนเอง ได้ เช่น ในบ้าน เรือนไม่มีชั้นบันได ประตูบ้านหรือประตูห้องไม่ใช้ลูกบิด ทางเข้าออกมีความ กว้างขวาง และเครื่องใช้ไฟฟ้าอยู่ ในระดับที่ผู้ใช้ทุกผู้ทุกวัยสามารถเอื้อมถึง ตลอดจน รถเมล์ และรถไฟไม่มีชั้นบันได เอื้อให้ทุกคนก้าว ขึ้นลงได้สะดวกโดยไม่มีข้อจำกัด สินค้าอุปโภค และ บริโภคที่วางขายในตลาดทั่วไปนั้น จำ เป็น ต้องคำนึงถึงผู้ซื้อทุกระดับ เมื่อผู้สูงอายุในสังคม มี สัดส่วนสูงขึ้นไปก็ย่อมกลายเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่ ผู้ผลิตสินค้าต้องให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น ทฤษฎี “อิบะโซ” ของประเทศญี่ปุ่น คนญี่ปุ่นได้ให้ความสนใจกับทฤษฎี “อิบะโซ” ซึ่ง ในภาษาญี่ปุ่น แปลว่าบ้าน แต่ในที่นี้คำ ว่าอิบะโซมี ความหมายลึกซึ้งกว่านั้น นั่นคือ เป็นที่ ทำให้ผู้อยู่อาศัย นั้นรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง ความชราไม่ใช่ทางเลือก แต่เป็นสิ่งที่ธรรมชาติกำหนดไว้ เมื่อถึงวัย ชราภาพ ความสามารถในการเคลื่อนไหวของผู้คนย่อมถดถอยลง กลายเป็นภาระของลูกหลาน และสังคมโดยรวม แนวคิดเรื่องอิบะโซกำลังเป็นที่สนใจของหลาย ประเทศทั่วโลก เพื่อเสนอแนะ ให้สังคมคำนึงถึงคนสูงวัย และใส่ใจให้ได้อาศัยอยู่อย่างปลอดภัย และสะดวกสบายตลอดจนเป็น ที่เคารพนับถือของผู้ที่อ่อนวัยกว่า สนองตอบต่อคำ กล่าวของแม่ชีเทเรซาที่ว่า “ผู้คนที่ ขาดคน เหลียวแล ไม่มีใครรู้จักและถูกลืม คือ ผู้ที่ หิวโหยและยากจนยิ่งกว่าคนที่ขาดแคลนอาหาร เสีย อีก” อิบะโซเน้นการสร้างจิตสำนึกให้กับผู้สูงวัยว่า เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และประสบการณ์ ของเขามี บทบาทในการสร้างความเจริญให้กับประเทศชาติ อิบะโซเป็นต้นแบบของการส่งเสริม ให้เกิดความ เข้าใจเพื่อลดช่องว่างระหว่างวัยของประชากร โดย สามารถทำ ให้ลูกหลานและ

ผู้คนในสังคมยอมรับว่า คนชราคือคนที่มียุทธศาสตร์ที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเอง และเขาเหล่านั้นยังทำประโยชน์ให้กับสังคมได้มิใช่ภาระ ของบ้านเมือง หากทำได้สำเร็จก็จะช่วยลดภาระของรัฐลงได้ในระยะยาวในด้านค่าใช้จ่ายที่ต้องรักษาพยาบาล ผู้สูงอายุ เพื่อสร้างอภีระให้คนชราทุกผู้ทุกนามสามารถ เคลื่อนไหวได้อย่างปลอดภัยและสะดวกสบายโดย ไม่ก่อให้เกิดภาระกับคนรอบข้าง รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ ออกกฎหมายควบคุมการก่อสร้างอาคารและพื้นที่ สาธารณะให้ผู้สูงอายุ เคลื่อนไหวได้เองโดยไม่เป็น ภาระต่อผู้อื่น ทั้งนี้ได้เริ่มร่างระเบียบการออกแบบ ก่อสร้างพื้นที่ สาธารณะในระดับท้องถิ่นในปี 1970 ต่อมาจึงได้รวบรวมร่างระเบียบการออกแบบระดับ ประเทศในปี 1980 พร้อมกันนี้รัฐบาลก็เริ่มให้ร่างระเบียบ การออกแบบที่อยู่อาศัยในครัวเรือน

ญี่ปุ่นเป็นชาติแรกที่ทำให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็น อยู่ของผู้สูงอายุจนหลาย ๆ ประเทศต่างเจริญรอย ตาม ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ยุค Ageing Society แล้วเช่นกัน นอกเหนือจากการออกกฎหมายควบคุม การก่อสร้างอย่างที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่นแล้ว ยังต้องช่วย กันปลูกจิตสำนึกของคนสองกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มผู้สูง อายุและกลุ่มผู้ยังไม่สูงอายุซึ่งวันหนึ่งย่อมต้อง แก่เฒ่า ลง ทั้งนี้เพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับวันข้างหน้า และ ทุกคนในสังคมควรตระหนักว่าการ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงวัยนั้นเป็นภาระที่ไม่หนักเท่ากับ การปล่อยให้ผู้สูงวัยต้องมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวไร้ ความหมาย แล้วรอรับสวัสดิการจากรัฐ ซึ่งต้องใช้ จ่ายงบประมาณ จำนวนมหาศาลที่เป็นเงินภาษีของ ประชาชน การเตรียมการอำนวยความสะดวกและ ปลอดภัย แก่ผู้สูงวัยจึงมิใช่ภาระ แต่เป็นหน้าที่ของ ทุกคน เพราะอนาคตของชาติขึ้นอยู่กับ การดูแลผู้สูงวัยในวันนี้ (พิสิษฐ์ จิรภิญญา, 2558)

บริบทของผู้สูงอายุในสังคมไทย

“ผู้สูงอายุ” เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจ จากสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้ก็ เพราะการให้ความเคารพนับถือ และการให้เกียรติผู้ที่มีอาวุโส และความกตัญญูรู้คุณ เป็นคุณค่าที่ ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งดีงาม และมีการปลูกฝังมาอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย ในสมัยก่อนคน มีลูกจำนวนมาก เมื่อแก่ตัวลง ลูก ๆ หลายคนก็สามารถเลี้ยงดูพ่อแม่ได้อย่างไม่ลำบาก อีกทั้ง คนสมัยก่อนก็มีอายุไม่ยืนยาวมากนัก การเลี้ยงดูพ่อแม่จึงไม่เป็นภาระที่หนักหนา ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ผู้สูงอายุ” ได้ทวีความสำคัญ และได้รับความ สนใจเพิ่มมากขึ้น จนถึงกับมีการกำหนดเป็นแผนระดับ ประเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุ สืบเนื่องมาจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุมีมากขึ้น และในอนาคตก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นนั่นเอง

ปัจจุบันผู้สูงอายุไทยอยู่ในครอบครัวที่เล็กลง และอยู่ตามลำพังคนเดียวเพิ่มมากขึ้น รูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุได้เปลี่ยนไปมาก ในอดีต ครัวเรือนไทยมีขนาดใหญ่ ผู้สูงอายุ อยู่ในครอบครัวที่มีคนหลายคนอยู่ด้วยกัน ขนาดครัวเรือนไทยได้เล็กลง จากเฉลี่ยประมาณ 5 คนต่อครัวเรือนเมื่อ 30 ปีก่อนเหลือเพียง 3 คนในปัจจุบัน สถานการณ์การอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ที่เป็นประเด็นท้าทายคือ ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังมี สัดส่วนสูงขึ้น ในปี 2545 มีผู้สูงอายุที่อยู่ตาม ลำพังคนเดียวร้อยละ 6 และอยู่ตามลำพังกับคู่ สมรสร้อยละ 16 ในปี 2557 สัดส่วนของผู้สูงอายุ

ที่อยู่ตามลำพังคนเดียวได้เพิ่มขึ้นเป็นเกือบ ร้อยละ 9 และอยู่ตามลำพังกับคู่สมรสเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 19 ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังกลุ่มนี้ น่าจะเป็นเป้าหมายของการจัดระบบการดูแลและเฝ้าระวัง

ในปี 2557 ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนมากถึง ร้อยละ 34 แหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุที่เคยได้จากบุตรลดลงจากร้อยละ 52 ในปี 2550 เหลือ ร้อยละ 37 ในปี 2557 ในขณะที่รายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 34 ในปี 2557 ในปี 2557 ผู้สูงอายุที่มีรายได้หลักจากการทำงานเป็นผู้สูงอายุวัยต้น คือร้อยละ 59 ของ ผู้สูงอายุวัย 60-64 ปี และร้อยละ 46 ของผู้สูงอายุวัย 65-69 ปี มีรายได้หลักจากการทำงาน (รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย, 2557 : 7)

9. บริบทของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

ตำบลทับหมันมีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน มีผู้สูงอายุจำนวน 628 ราย ประกอบไปด้วย

หมู่ 1 บ้านทับหมัน	มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด	126 คน
หมู่ 2 บ้านทับปรู	มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด	196 คน
หมู่ 3 บ้านย่านขาด	มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด	66 คน
หมู่ 4 บ้านคลองเก่าวัลย์เหล็ก	มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด	56 คน
หมู่ 5 บ้านบึงประตู	มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด	86 คน
หมู่ 6 บ้านทับหมันเหนือ	มีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด	98 คน

หากแบ่งผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพในเขตพื้นที่ตำบลทับหมัน ตามการจ่ายเงินสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุโดยแยกเป็นตามช่วงอายุ (ไม่รวมผู้พิการและผู้ป่วยติดเชื้อ) มีจำนวน 628 ราย ดังนี้

1. อายุ 60 ปี – 69 ปี	จำนวน 369 คน
2. อายุ 70 ปี – 79 ปี	จำนวน 178 คน
3. อายุ 80 ปี – 89 ปี	จำนวน 78 คน
4. อายุ 90 ปี ขึ้นไป	จำนวน 3 คน

องค์การบริหารส่วนตำบลทับหมันมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 36.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 35,847 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 35,047 ไร่ และเป็นพื้นที่อยู่อาศัย ประมาณ 800 ไร่มีประชากรทั้งสิ้น 4,669 คนเป็นเพศชาย 2,260 คนและเพศหญิง 2,409 คนซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุในแต่ละปีประมาณ 600 ถึง 650 คน และมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (ข้อมูล ณ พ.ศ.2558)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กันตยา มานะกุล (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษางานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโครงการการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 3 ตัว คือ คนอายุ 15-60 ปี อ่านออกเขียนภาษาไทยได้ เด็กอายุ 6-15 ปี ได้กินอาหารอย่างถูกต้องครบถ้วน และครอบครัวมีความอบอุ่น ซึ่งเป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตตามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของคนในชุมชนบ้านจอมจันทร์ หมู่ที่ 2 ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นกรณีศึกษา โดยสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัวเองกลุ่มตัวอย่าง เป็นคนในชุมชนข้างต้น จำนวน 20 คน ที่ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling) ตามลักษณะของตัวชี้วัดที่จะศึกษา จากนั้น จึงทำการทดสอบความรู้ของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับตัวชี้วัดทั้ง 3 ตัว และแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 1 เดือน แล้วจึงทำการทดสอบใหม่ด้วยแบบทดสอบเดิม เพื่อศึกษาว่า เวลาที่ผ่านไป 1 เดือน มีการเปลี่ยนแปลงความรู้เกี่ยวกับตัวชี้วัดและแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงบ้างหรือไม่ พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ผู้วิจัย จึงดำเนินการทดลองโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามตารางในแผนการสอนที่กำหนดไว้ โดยแบ่งออกเป็น การจัดกิจกรรมการสอน การอ่านออกและเขียนภาษาไทยได้ 40 ชั่วโมง กิจกรรมการกินอาหารถูกต้องครบถ้วน 60 ชั่วโมง และกิจกรรมครอบครัวมีความอบอุ่น 40 ชั่วโมง รวม 140 ชั่วโมงเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลในแต่ละกิจกรรม ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตผลการวิจัย พบว่า หลังเรียน กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการ 1) มีคะแนนรวมจากการทำแบบทดสอบ ด้านการอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ เพิ่มขึ้นร้อยละ 81.02) มีคะแนนรวมจากการทำแบบทดสอบ ด้านการกินอาหารถูกต้องครบถ้วน เพิ่มขึ้นร้อยละ 77.9 และ 3) มีคะแนนรวมจากการทำแบบทดสอบ ด้านครอบครัวมีความอบอุ่น เพิ่มขึ้นร้อยละ 79.4 นอกจากนี้ จากการสังเกตและสัมภาษณ์หลังเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจที่ถูกต้องและตระหนักถึงความสำคัญของการกินอาหารให้ถูกต้องครบถ้วน การสร้างครอบครัวให้มีความอบอุ่น ตลอดจนการนำเอาหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โครงการการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านจอมจันทร์ได้

เกียรตินันดา พึ่งสมบัติ และปริตา ธนสุกาญจน์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลโรงช้างอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ 60-65 ปี ร้อยละ 42.8 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา 4 ร้อยละ 82.0 อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 32 มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 2,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 52.8 ส่วนใหญ่อยู่ร่วมกับผู้อื่น ร้อยละ 90.8 มีโรคประจำตัว คือ ความดันโลหิตสูง ร้อยละ 34.0 กระดูกข้อเสื่อม ร้อยละ 19.8 เบาหวาน ร้อยละ 8.4 ตามลำดับ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ได้รับอาหารเพียงพอต่อความ

ต้องการในระดับน้อยและระดับปานกลาง ร้อยละ 66.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ในหมู่บ้าน ร้อยละ 76.0 ระดับคุณภาพชีวิตเฉลี่ยของผู้สูงอายุของผู้สูงอายุในด้านร่างกาย (3.64) ด้านจิตใจ (3.79) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม (3.68) จัดอยู่ในระดับคุณภาพชีวิตระดับมาก ด้านสิ่งแวดล้อม (3.32) และด้านความมั่นคงในชีวิต (2.79) จัดอยู่ในคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจเฉลี่ยต่อคุณภาพชีวิตระดับมาก (3.43) เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อคุณภาพชีวิต ที่ระดับในสำคัญ 0.05

ภูมิ โชคเหมาะ และโชคชัย สุทธาเวศ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กฎหมายการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทยจากการศึกษาภาคทฤษฎีและการวิเคราะห์แบบสอบถามผู้สูงอายุทั่วประเทศ ประชาชนทั่วไป แบบสัมภาษณ์ในภาพรวม และผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการจากผู้สูงอายุและผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ พบว่าผู้สูงอายุมีความเห็นสอดคล้องตรงกันในเรื่องความต้องการให้มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้ดีขึ้น และมีความต้องการให้กฎหมายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่จะมีในอนาคตควรมีหลักการสำคัญๆ เรียงตามลำดับ กล่าวคือ

ลำดับที่ 1 ต้องการให้มีการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพอนามัยทางกายและจิตใจของผู้สูงอายุอยู่ในระดับสำคัญมากที่สุด และควรมีการกำหนดไว้ในกฎหมาย

ลำดับที่ 2 ต้องการให้มีการจัดสวัสดิการและสภาพแวดล้อมที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้จะเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจในอนาคต

ลำดับที่ 3 คือ ความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้เกิดความมั่นใจและมีกำลังใจที่ดี มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีขวัญกำลังใจที่จะต่อสู้ชีวิตต่อไป

ลำดับที่ 4 เป็นเรื่องสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากผู้สูงอายุควรจะมีชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมที่ดี มีการคบหาสมาคม การจัดกิจกรรมต่างๆ จะทำให้ผู้สูงอายุไม่โดดเดี่ยว มีสุขภาพจิตที่ดีและเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม

ลำดับที่ 5 ผู้สูงอายุเห็นว่า การเงินและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุมีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากในปัจจุบันผู้สูงอายุจะมีอายุเฉลี่ยที่สูงขึ้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานแล้ว หากรัฐช่วยผู้สูงอายุให้มีการเงินและเศรษฐกิจที่ดีก็จะทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ลำดับที่ 6 ได้แก่ การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับเปลี่ยน และสามารถดำรงชีวิตได้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่ามากขึ้นด้วย

ภิรมย์ แก้วปาน (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัด

สุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านความต้องการทางร่างกายผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงถาวร ปลอดภัย สามารถทำกิจวัตรประจำวัน เช่น อาบน้ำ รับประทานอาหารได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แต่พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ คือ มีโรคประจำตัว โดยมากจะเป็นโรคเบาหวาน ความดันโลหิต โรคหัวใจ แต่ยังสามารถไปพบแพทย์และได้รับการรักษาเป็นประจำ ซึ่งในด้านเศรษฐกิจผู้สูงอายุยังมีความรู้ดีกว่ารายได้ไม่พอในการใช้จ่าย 2) ด้านความต้องการความปลอดภัย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รู้สึกในชีวิตไม่มีความปลอดภัยซึ่งเกิดจากความวิตกกังวล และอยู่บ้านตามลำพัง 3) ด้านความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม พบว่า ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัว และสังคมส่วนรวม 4) ด้านความต้องการได้รับเกียรติยศและชื่อเสียงและการยอมรับนับถือ พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังเป็นที่รู้จักและได้รับความเคารพนับถือจากบุคคลในหมู่บ้านเป็นอย่างดี 5) ด้านความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิต พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่รู้สึกพอใจและมีความสุขกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

แนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่นี้ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพกายควรจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีการออกกำลังกายที่ถูกต้อง โดยมีการจัดสถานที่ อุปกรณ์และผู้ฝึกสอนให้กับผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ และควรมีบริการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เพื่อตรวจสุขภาพ และให้คำแนะนำเรื่องภาวะโภชนาการ การหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงของโรคต่าง ๆ การดูแลตนเองเบื้องต้นให้ผู้สูงอายุถึงที่บ้านอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง 2) ด้านสุขภาพจิตควรมีการจัดให้มีการทัศนศึกษา ในสถานที่ที่ผู้สูงอายุอยากไป และพาไปพักผ่อนหย่อนใจตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เปิดหูเปิดตาและพบปะสังสรรค์กับผู้อื่น และจัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ขอพรผู้สูงอายุซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าเขายังมีความสำคัญต่อลูกหลานและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 3) ด้านเศรษฐกิจ อนาคตควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้ โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุเพื่อจัดตั้งกลุ่มอาชีพให้ผู้สูงอายุ ด้วยการจัดฝึกอาชีพให้ทำที่บ้าน จะทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้แล้วยังทำให้ผู้สูงอายุมีการพบปะสังสรรค์กับผู้อื่นมากขึ้น ไม่เหงา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่ามากขึ้น ไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่นมากนัก 4) ด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อนาคตควรดำเนินการจัดหาปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อนาคตควรมีการจัดหาปัจจัยพื้นฐาน เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค เพื่อมอบให้กับผู้สูงอายุนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างไม่ขัดสน 5) ด้านความปลอดภัย อนาคตควรมีดำเนินการจัดตำรวจหมู่บ้าน ทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะบางครั้งผู้สูงอายุในช่วงกลางวันมีลูกหลานออกไปทำงานต้องอยู่บ้านคนเดียวซึ่งอาจถูกมิจฉาชีพหลอกลวงได้ง่าย 6) ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อนาคตควรดำเนินการให้ผู้สูงอายุได้เล็งเห็นถึงประโยชน์และผลดีของการเป็นสมาชิกชมรม และเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมในที่สุด เพื่อ อนาคต จะได้อุปการะให้สวัสดิการผู้สูงอายุได้อย่างราบรื่น

ณัฐยานี ระโล (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กรณีศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า

1. การจัดการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์มีประสิทธิภาพสูง

2. กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติส่วนบุคคลแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิบัติงานของผู้รับผิดชอบงานเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ นโยบายการบริหารงานด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประสิทธิผลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประสิทธิผลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการด้านเบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุ จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกัน

3. บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุที่เข้ารับเบี้ยยังชีพมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในด้านนโยบายการบริหารงานเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ, โครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประสิทธิผลของการจัดการเบี้ยยังชีพ แตกต่างกัน

4. โครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการปฏิบัติงานของผู้รับผิดชอบงานด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุนโยบายการบริหารงานด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุสภาพแวดล้อมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการจัดการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

ภุริชญา เทพศิริ (2555 : บทคัดย่อ) วัตถุประสงค์ในการศึกษาคั้งนี้ คือ การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และความแตกต่างของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสวัสดิการสังคม มีอันดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านด้านความตระหนักในคุณค่าแห่งตน ด้านความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ด้านร่างกาย ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านจิตใจตามลำดับ

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุ และรายได้ต่างกันมีคุณภาพชีวิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐาน

กัมพล กล่ำสีทอง (2555 : บทคัดย่อ) วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง โดยมีตัวแปรอิสระที่สำคัญ ได้แก่ค่าใช้จ่ายในการใช้บริการ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ผู้สูงอายุที่ได้รับการเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพในเขตเทศบาลตำบลสิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง จำนวน 104 คน ใช้การทดสอบด้วยแบบจำลองโลจิสติกผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความต้องการบริการสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ณ เขตเทศบาลตำบลสิเกา

อำเภอสิเกา จังหวัดตรังพบว่า 1) หากค่าใช้จ่ายในการใช้บริการของผู้สูงอายุลดลง ผู้สูงอายุจะมีความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น 2) หากผู้สูงอายุมีสถานภาพสมรสแต่งงาน ผู้สูงอายุจะมีความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น 3) หากรายได้ของผู้สูงอายุสูง ผู้สูงอายุก็จะมีความต้องการสวัสดิการสังคมลดลง สำหรับตัวแปรอิสระอื่น ๆ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติไม่สูงเพียงพอต่อการอธิบายความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะของการศึกษา

1) ด้านค่าใช้จ่ายในการใช้บริการของผู้สูงอายุ ควรกำหนดมาตรการในการใช้บริการของผู้สูงอายุ เพื่อลดค่าใช้จ่าย ซึ่งอาจจะจัดศูนย์บริการผู้สูงอายุในพื้นที่หรือชุมชนเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางของผู้สูงอายุ 2) ด้านสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมเพื่อให้สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องตามความต้องการของสถานภาพสมรส เช่น การจัดกิจกรรมทางด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ เป็นต้น 3) ด้านรายได้ของผู้สูงอายุ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ควรตระหนักถึงปัจจัยด้านรายได้ของผู้สูงอายุมาพิจารณาในการจัดสวัสดิการ เพราะจากการศึกษาพบว่าหากผู้สูงอายุมีรายได้สูงก็มีความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมลดลง ดังนั้นกิจกรรมด้านการส่งเสริมด้านอาชีพและการมีรายได้ จะช่วยลดความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุลงได้

วิจิตรา พ่วงท่าโก (2556 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมอันพึงประสงค์ ของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า

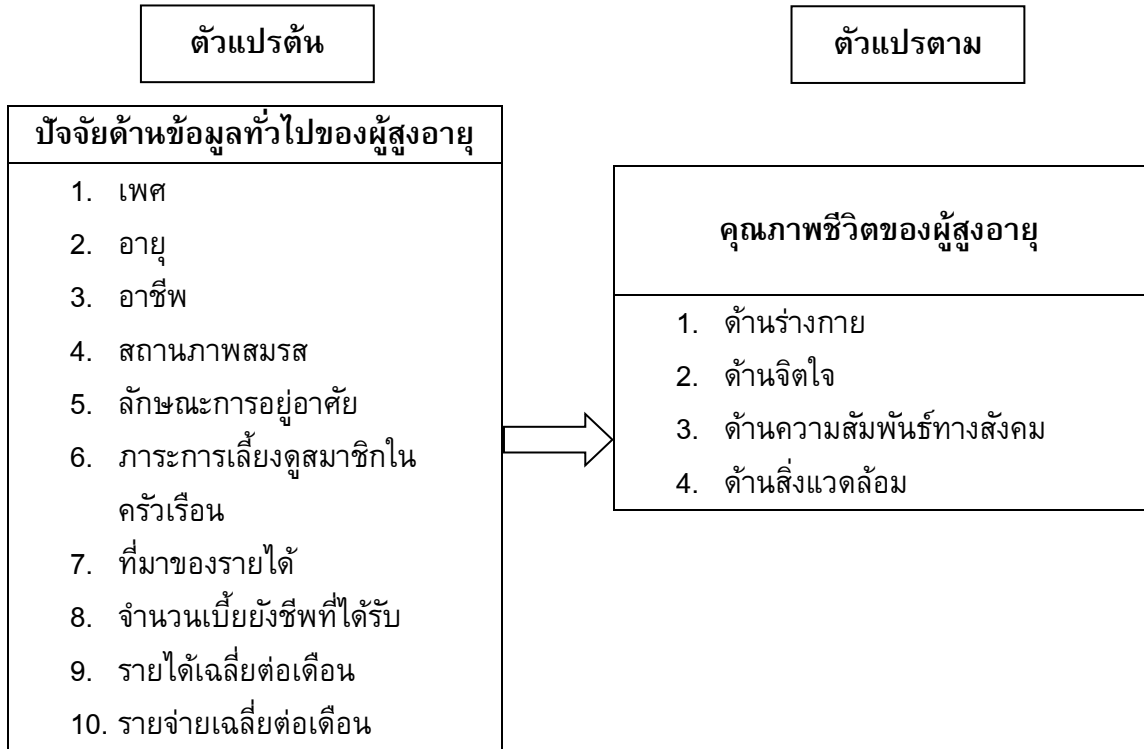
1. รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ทั้งหมด 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สวัสดิการแก้ไขปัญหาความยากจนและด้อยโอกาส รองลงมาคือ สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านนันทนาการ และสวัสดิการด้านการศึกษา

2. เปรียบเทียบความต้องการสวัสดิการสังคมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง พบว่า พบว่าปัจจัยด้านเพศ อายุ จำนวนเบี้ยยังชีพที่ได้รับ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และอาชีพ พบว่า มีผลต่อความต้องการสวัสดิการสังคมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน แหล่งที่มาของรายได้ ลักษณะการอยู่อาศัย โรคประจำตัว และเกณฑ์ความสามารถ ไม่มีผลต่อความต้องการสวัสดิการสังคมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

3. แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในเขตองค์กรบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจำเป็นเร่งด่วนที่สุดคือ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย รองลงมาคือสวัสดิการด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนและด้อยโอกาส สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการด้านการศึกษา สวัสดิการด้านนันทนาการ และสวัสดิการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตามลำดับ

ปรมาัตถ์ปัญญปรัชญ์ ต้องประสงค์ และคนอื่น ๆ (2557 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการตัดสินใจในการเลือกซื้ออาหารมือหลักของผู้บริโภคในชุมชนวังหลัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.25 โดยส่วนใหญ่มีอายุ 20-30 ปี ร้อยละ 36.25 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 46.00 อาชีพนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 50.50 ส่วนใหญ่มีรายได้ส่วนบุคคลต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 48.50 ครอบครัวส่วนใหญ่มีขนาด 2-3 คน ร้อยละ 37.25 พฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารมือหลักของผู้บริโภคเคยมาเลือกซื้ออาหารมือหลักในชุมชน วังหลัง ร้อยละ 80.00 โดยเฉลี่ยความถี่ในการซื้อ 1-3 ครั้งต่อเดือน ร้อยละ 61.00 ค่าใช้จ่ายในการซื้อ แต่ละครั้งมีมูลค่า 1-300 บาทต่อครั้ง ร้อยละ 64.50 ส่วนใหญ่มาเลือกซื้ออาหารในเวลา 12.00- 14.00 น. ร้อยละ 42.00 โดยมาเลือกซื้อในวันจันทร์-วันศุกร์ร้อยละ 54.00 บุคคลที่มีส่วนร่วมเลือก ซื้ออาหารมือหลัก คือ เพื่อน/เพื่อนร่วมงาน ร้อยละ 51.00 ประเภทของอาหารที่ซื้อมากที่สุด คือ อาหารจานเดียว/ตามสั่ง ร้อยละ 36.50 และเหตุผลของการซื้อ คือ รสชาติอาหาร ร้อยละ 38.25 ปัจจัยการตัดสินใจในการเลือกซื้ออาหารมือหลัก ในชุมชนวังหลัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ผู้บริโภคให้นำหนักปัจจัยการตัดสินใจในการเลือกซื้อ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริโภคให้นำหนักปัจจัยการตัดสินใจระดับมาก ในด้านผลิตภัณฑ์เป็น ข อันดับที่ 1 รองลงมาคือ ด้านราคา ด้านสถานที่การจัดจำหน่าย ด้านบุคลากร และให้นำหนักปัจจัย การตัดสินใจระดับปานกลางในด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นอันดับสุดท้าย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย